

Rok 1939

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ
KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU

Rok 1939 w dzienniku Hansa Franka

Tłumaczenie
Wiktor Grotowicz

Wstęp i opracowanie
Paweł Kosiński

Warszawa 2019

Publikacja sfinansowana w ramach projektu badań nad terrorem okupacyjnym
na ziemiach polskich w latach 1939–1945

Recenzenci
prof. dr hab. Marek Kornat
dr hab. Grzegorz Berendt

Projekt graficzny okładki i projekt typograficzny
Sylvia Szafrńska

Redakcja
Magdalena Jagielska

Korekta
Dorota Białas, Zofia Krzywicka-Vauthier

Indeks osób
Łukasz Rybak

Skład i łamanie
Katarzyna Szubka

Druk
Pasaż Sp. z o.o.
ul. Rydlówka 24
30-363 Kraków

© Copyright by Instytut Pamięci Narodowej
Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 2019

ISBN 978-83-8376-168-8

Zapraszamy:
www.ipn.gov.pl
www.ipn.poczytaj.pl

Spis treści

Przedmowa	11
Wstęp	12
Dokumenty	23
 Nr 1. [1939 październik 25, środa, Łódź] – Notatka dotycząca okoliczności mianowania Hansa Franka gubernatorem generalnym w okupowanej Polsce	25
Nr 2. 1939 październik 26 i 27, czwartek i piątek, Łódź – Sprawozdanie z wizyty Heinricha Himmlera i Hansa Franka w Warszawie oraz przyjęcia wydanego na cześć niemiecko-radzieckiej Komisji Granicznej	27
Nr 3. 1939 październik 28, sobota, Łódź – Sprawozdanie ze spotkań Hansa Franka z podwładnymi oraz przedstawicielami wojska i policji niemieckiej	28
Nr 4. 1939 październik 29, niedziela, Łódź – Narada z hauptsturmführerem SS Buchnerem; narada z dr. du Prelem; mianowanie i omówienie zadań dr. Heubera, pełnomocnika gubernatora generalnego w Berlinie; sprawozdanie z narady Hansa Franka z szefami dystryktów w Krakowie, Lublinie i Warszawie; sprawozdanie z rozmowy Hansa Franka z kierownikiem resortu leśnictwa w Urzędzie Gubernatora Generalnego dr. Eissfeldtem ...	35
Nr 5. 1939 październik 30, poniedziałek, Łódź – Narada Hansa Franka z wyższymi urzędnikami administracji; sprawozdanie z uroczystego wręczenia aktu nominacyjnego dr. Heuberowi; omówienie sprawy stanowiska służbowego hauptsturmführera SS Buchnera oraz przeprowadzki na Wawel	42
Nr 6. 1939 październik 31, wtorek, Łódź – Narada z Seyssem-Inquartem, Frauendorferem, Krohnem i Leutertem; narada z prezesem Lauxmannem;	

spotkanie z obergruppenführerem SS Krügerem, gen. Beckerem i briga- deführerem SS Streckenbachem; sprawozdanie z pobytu w GG ministra Go- ebbelsa i narady z udziałem Seyssa-Inquarta, Müllera, Fischera, Heusingera von Waldeck i du Prela; narada na temat ustalenia cen i stanu bezpieczeństwa w GG; mianowanie Schlumprechta szefem Urzędu ds. Gospodarki i udzie- lenie mu wytycznych w sprawach walutowo-dewizowych oraz zajmowania mienia; rozmowa z gubernatorem Dystryktu Radom Laschem	44
Nr 7. 1939 listopad 1, środa, Łódź – Narada z obergruppenführerem NSKK Höflem i korpsführerem Hühnleinem; sprawozdanie obergruppenführera SS Krügera; sprawozdanie przedstawiciela organizacji Todta Ohlendorfa; rozmowa telefoniczna z gen. płk. Blaskowiczem; zalecenia dla radcy mini- sterialnego Schlumprechta; narada z prezesami Spindlerem, Senkowskim i dr. Bühlerem	52
Nr 8. 1939 listopad 3, piątek, Berlin – Informacja o spotkaniu z Carlem Emgem, Wilhelmem Gaebem i Ottonem Herbstem z Akademii Prawa Niemieckiego oraz pełnomocnikiem w Berlinie Wilhelmem Heuberem; notatka z rozmowy z szefem Kancelarii Rzeszy dr. Lammersem; notatka z rozmowy z reichsamtleiterem Gauweilerem; sprawozdanie z rozmowy z burmistrzem Winklerem; sprawozdanie z rozmowy z sekretarzem stanu Kleinmannem i dr. Kittelem; notatka z rozmowy z kierownikiem sztabu Rienhardtem i wyższym radcą rejencyjnym Scheperssem	57
Nr 9. 1939 listopad 4, sobota, Berlin – Notatka z rozmowy z dyrektorem ministerialnym Lehmannem; sprawozdanie z działalności dr. du Prela; notatka z rozmowy Hansa Franka z Hitlerem	63
Nr 10. 1939 listopad 7, wtorek, Kraków – Narada z wyższymi funkcyj- nariuszami GG i szefami dystryktów	64
Nr 11. 1939 listopad 8, środa, Kraków – Wizyta na konferencji landratów Dystryktu Kraków z udziałem przedstawicieli policji; rozmowa z wyższymi urzędnikami administracji GG; sprawozdanie prezesa Spindlera; narada z pracownikami resortu propagandy; sprawozdanie prezesa Becka; narada szefów dystryktów i wyższych funkcjonariuszy sztabu Hansa Franka . . .	65
Nr 12. 1939 listopad 9, czwartek, Kraków – Narada z obergruppenführerem SS Krügerem i generałem policji Beckerem; narada z Lauxmannem; narada z von Wühlischem oraz sprawozdanie dr. Scholza; relacja por. Roßbacha, spotkanie z obergruppenführerem SA Pfefferem, ministrem Rzeszy Seys- sem-Inquartem, du Prelem i Bühlerem	74
Nr 13. 1939 listopad 10, piątek, Kraków – Audycja dla przywódców volks- deutschow; konferencja z obergruppenführerem SS Krügerem, gruppen-	

führerem SS Zechem, gen. mjr. Bomhardtem i dr. Wächterem; narada z obergruppenführerem SA Pfefferem i dr. Frauendorferem; rozmowa z dr. du Prelem; narada ze standartenführerem SS Janowskim; spotkania z tajnym radcą Zetschem, standartenführerem SS Fegeleinem, posłem von Wühlschem, sekr. stanu Kleinmannem i landesbauernführerem Körnerem ...	77
Nr 14. 1939 listopad 11, sobota, Kraków – Rozmowy służbowe z dr. Bühlerem, obergruppenführerem SS Krügerem, obergruppenführerem SS Hintzem, prezesem Spindlerem, radcą ministerialnym Burmeisterem, wyższym radcą rejencyjnym Dahlgrünem i dr. du Prelem; zwiedzanie gmachu Akademii Górniczej	83
Nr 15. 1939 listopad 12, niedziela, Zakopane – Rozmowy z wyższymi funkcjonariuszami Urzędu Gubernatora Generalnego oraz wizytacja Zakopanego i okolic	84
Nr 16. 1939 listopad 13, poniedziałek, Kraków – Spotkanie z ministrem Rzeszy Seyssem-Inquartem, szefem urzędu dr. Bühlerem i dyrektorem ministerialnym dr. Lauensteinem; rozmowa z dr. Dittmerem z Ministerstwa Kultury Rzeszy; informacja dr. Lauxmanna; telefoniczne zalecenia dla szefów dystryktów Lublin i Radom; narada z obergruppenführerem SS Krügerem i brigadeführerem SS Streckenbachem oraz ministrem Rzeszy Seyssem-Inquartem i obergruppenführerem NSKK Höflem; spotkanie z kierownikami resortu propagandy oraz redaktorami „Krakauer Zeitung” i „Warschauer Zeitung”; zalecenia dla kierownika resortu gospodarki tajnego radcy Zetschego	85
Nr 17. 1939 listopad 13 i 14, [poniedziałek i wtorek,] Kraków – Notatka z podróży inspekcyjnej do Przemyśla	88
Nr 18. 1939 listopad 15, środa, Kraków – Informacja dla wyższych oficerów SS i armii; rozmowa z gen. Barckhausenem, pełnomocnikiem Göringa ds. przemysłu zbrojeniowego w GG; spotkania z radcą ministerialnym Willem, sekretarzem stanu Krohnem i landesführerem Hermannsem; rozmowa z dr. Krieglerem; rozmowa telefoniczna z naczelnikiem ministerialnym Marotzkem	89
Nr 19. 1939 listopad 16, czwartek, Kraków – Spotkanie z dr. Marcelem Junodem, przedstawicielem Międzynarodowego Czerwonego Krzyża (inspekcje obozów jenieckich); rozmowa z wyższymi urzędnikami administracji (struktura administracji i współpraca międzyresortowa oraz sprawy podatkowe); wyjazd do Krosna i Sanoka	94
Nr 20. 1939 listopad 17, piątek, Kraków – Notatka z podróży inspekcyjnej do Krosna i Sanoka (tereny gazo- i roponośne)	96

Nr 21. 1939 listopad 18, sobota, Kraków – Narada z radcą ministerialnym dr. Bühlerem i wyjazd na spotkanie z Hitlerem w Berlinie	97
Nr 22. 1939 listopad 22–23, środa–czwartek, Kraków – Podróż z Schoberhofu przez Wiedeń (spotkanie z burmistrzem Neubacherem) i Brno do Krakowa	98
Nr 23. 1939 listopad 23–30, czwartek–czwartek, Kraków – Notatka z tygodniowej podróży inspekcyjnej do Kielc, Radomia, Warszawy, Lublina, Zamościa i Chełma	99
Nr 24. 1939 grudzień 1, piątek, Kraków – Omówienie spraw bieżących z Seyssem-Inquartem, dr. Bühlerem, dr. du Prelem i von Wühlischem; narada z landesbauernführerem Körnerem; rozmowa z gen. Barckhausenem, pełnomocnikiem Göringa ds. produkcji zbrojeniowej w GG; rozmowa z prezesem Poczty i Telegrafów w GG Lauxmannem; spotkanie z gubernatorem Schmidtem, gen. Ulexem i posłem von Wühlischem; rozmowa z radcą ministerialnym Willem i wyższym radcą rejencyjnym Ganserem; spotkanie z sturmbannführerem SS Egersdorffem, szefem Służby Bezpieczeństwa w GG; narada z prezesem Senkowskim i komendantem Policji Granicznej Hoßfeldem; rozmowa z reichamtsleiterem Schickedanzem, zastępcą szefa Kancelarii Rzeszy; rozmowa z reichsamtsleiterem Opdenhoffem, pełnomocnikiem zastępcy Hitlera	103
Nr 25. 1939 grudzień 1, piątek, Kraków – Lista obecności i protokół z pierwszego dnia obrad pierwszej konferencji kierowników wydziałów Urzędu Gubernatora Generalnego	109
Nr 26. 1939 grudzień 2, sobota, Kraków – Narada z ministrem Rzeszy Seyssem-Inquartem, landesbauernführerem Körnerem i geheimratem Zetschem; narada z Herrmanem, landesführerem Pomocy Technicznej; sprawozdanie standartenführera SS Janowskiego, szefa Pomocy Społecznej w GG; sprawozdanie płk. Raua; rozmowa z Seyssem-Inquartem, gubernatorem Wächterem, tajnym radcą Zetschem i prezesem Senkowskim	118
Nr 27. 1939 grudzień 2, [sobota, Kraków] – Lista obecności i protokół z drugiego dnia obrad pierwszej konferencji kierowników wydziałów Urzędu Gubernatora Generalnego	121
Nr 28. 1939 grudzień 4, [poniedziałek], Berlin – Narada Hansa Franka, Hermanna Göringa i Walthera Funka (utworzenie w GG Banku Kredytowego i Banku Emisyjnego, ustalenia wartości złotego do marki w stosunku 2:1, oddanie przemysłu zbrojeniowego w GG pod zarząd powiernika przy Urzędzie Gubernatora Generalnego, przyznanie prawa do zarządzania Beskidzkim Towarzystwem Naftowym gubernatorowi generalnemu)	126

Nr 29. 1939 grudzień 8, piątek, Kraków – Lista obecności i protokół z drugiej konferencji kierowników wydziałów Urzędu Gubernatora Generalnego ...	131
Nr 30. 1939 grudzień 9, sobota, [Kraków] – Sprawozdanie sędziego sądu okręgowego Büchnera; narada z dr. Zetschem i przedstawicielem Ministerstwa Gospodarki Rzeszy von Tymenem; sprawozdanie prezesa Baudera; spotkanie z przedstawicielami Pogotowia Technicznego – Hampem i Hermannem; rozmowa z oberführerem SS Haylerem	137
Nr 31. 1939 grudzień 11, poniedziałek, [Kraków] – Konferencja z przedstawicielami Beskidzkiego Towarzystwa Naftowego; meldunek standartenführera SS Diebitscha; rozmowa z dyrektorem ministerialnym Jarmerem i wyższym radcą rejencyjnym dr. Scheperssem; relacja dr. du Prela; osobista rozmowa z reichshauptamtsleiterem Schickedanzem	141
Nr 32. 1939 grudzień 12, wtorek, [Kraków] – Sprawozdanie landesbauernführera Körnera; narada z gen. Reineckem; spotkanie z przywódcą młodzieży Rzeszy Baldurem von Schirachem; sprawozdanie dr. du Prela; informacja burgrabiego o planowanych wydatkach na Wawelu	144
Nr 33. 1939 grudzień 13, środa, [Kraków] – Konferencja z przedstawicielem Frontu Pracy Hornungiem; sprawozdanie tajnego radcy Zetschego ze spotkania z ministrem gospodarki Rzeszy i urzędnikami jego ministerstwa oraz projekty zarządzeń dotyczących bankowości, prawa górniczego i indywidualnych ubezpieczeń	147
Nr 34. 1939 grudzień 14, czwartek, [Kraków] – Rozmowa z landratem dr. Siebertem; sprawozdanie naczelnika powiatu Chełm Kalmusa; spotkanie z kierownikiem wydziału Frauendorferem i landratem Siebertem; przyjęcie generalarbeitsführera Tholensa i gubernatora Dystryktu Kraków Wächtera	150
Nr 35. 1939 grudzień 15, piątek, [Kraków] – Rozmowa z gubernatorem Schmidtem; narada z dr. Siebertem i standartenführerem SS Janowskim; rozmowa z dr. Walbaumem; sprawozdanie Hasselblatta i von Stadena; informacja posła von Wühlischa o spotkaniu z nuncjuszem apostolskim; interwencja dr. du Prela	155
Nr 36. 1939 grudzień 20, [środa], Kraków – Konsultacja gubernatora generalnego z przedstawicielem dyplomatycznym von Wühlischem	161
Wykaz skrótów	162
Indeks osób	164

Przedmowa

Zbiór dokumentów, zwany potocznie dziennikiem Hansa Franka, od wielu lat funkcjonuje w historiograficznym obiegu, jednak po dzień dzisiejszy nie doczekał się pełnego krytycznego wydania. Niniejsza publikacja jest zapowiedzią i jednocześnie inauguracją dokumentacyjnego cyklu, którego zwieńczenie nie nastąpi wprawdzie natychmiast, ale w przewidywalnym, realnym horyzoncie czasowym.

Dziennik w swej pełnej wielotomowej postaci zawiera podstawowy zasób wiedzy o realiach okupacyjnych na ziemiach polskich, nie tylko, choć przede wszystkim, z perspektywy Generalnego Gubernatorstwa. Ukazuje mechanizmy wszechobecnego terroru, który stosował niemiecki okupant, gospodarczej eksploatacji oraz kulturowej degradacji ziem zamieszkałych przez „podludzi”. Z tego powodu dziennik jest bezcennym źródłem historycznym, a zarazem bezdyskusyjnym aktem oskarżenia ludzi odpowiedzialnych za funkcjonowanie zbrodniczego systemu.

W zamyśle Hansa Franka materiały, które złożyły się na dokumentacyjny opis niemieckich rządów w Polsce, miały stać się świadectwem potęgi III Rzeszy. Tego, w jaki sposób „rasa panów” modeluje na nowo świat, przekształca go na swoją modłę, eliminując przy tym tych, którzy z powodów rasowych doń nie przystają, i tych, którzy owemu „dziełu” stawiają czynny opór. Zaczadzenie złowrogą ideologią przeplata się zatem z obrazem przysłowiowej niemieckiej dokładności, co przełożyło się na niewyobrażalny, zbrodniczy efekt. To z pozoru obraz zwyczajnego niemieckiego faszyzmu, ale faszyzmu w praktycznym, niszczyielskim działaniu. To zapis – nierozliczonej do dziś – zbrodni.

*Dyrektor Biura Badań Historycznych IPN
Włodzimierz Suleja*

Wstęp

Wprowadzenie

Generalne Gubernatorstwo istniało faktycznie od jesieni 1939 do wiosny 1945 r. (do lata 1940 r. pod nazwą Generalne Gubernatorstwo dla Okupowanych Ziemi Polskich) i przez cały ten czas na jego czele stał Hans Frank¹. Okupacja niemiecka w Polsce przyniosła obywatelom kraju bezmiar cierpień, ale próżność Hansa Franka sprawiła, że w tym okresie powstało niepowtarzalne źródło historyczne² – dziennik, prowadzony od

¹ Hans Frank (1900–1946) – dr n. prawnych, w 1923 r. uczestnik puczu monachijskiego, w 1928 r. z polecenia Adolfa Hitlera założył Związek Narodowosocjalistycznych Prawników Niemieckich (później Narodowosocjalistyczny Związek Obrońców Prawa), w latach 1930–1942 we władzach NSDAP, w latach 1930–1945 w Reichstagu, od wiosny 1933 do jesieni 1934 r. minister sprawiedliwości Bawarii i komisarz Rzeszy do spraw ujednolicenia wymiaru sprawiedliwości, w latach 1933–1942 prezes Akademii Prawa Niemieckiego, w latach 1934–1942 minister Rzeszy, w 1946 r. skazany przez Najwyższy Trybunał Wojskowy w Norymberdze na karę śmierci.

² Poza Josephem Goebbelsem żaden kolega Hansa Franka, ani działający w Rzeszy, ani na terenach okupowanych, ani pracownik administracji, ani działacz partyjny, ani policjant, ani żołnierz nie pozostawił po sobie podobnego dokumentu. Sam Frank na przełomie lata i jesieni 1942 r., po próbie podania się do dymisji, umieścił w dzienniku następujący ustęp: „Ogół pracy dokonanej na tym obszarze od 1939 r. utrwalilem w głównych zarysach w dziennikach, w stenograficznych zapiskach moich przemówień. Ten jedyny w swoim rodzaju dokument pracy będzie po wszystkie czasy świadectwem, z jaką powagą przystąpiłem do powierzonego mi zadania oraz z jak wielką gorliwością wypełnili swe zadanie moi cenni współpracownicy” (cyt. za S. Piotrowski, *Sprawy polskie przed Międzynarodowym Trybunałem Wojennym w Norymberdze*, t. 1: *Dziennik Hansa Franka*, Warszawa 1956, s. 7). Por. AIPN, GK 95/20, Abschließende Betrachtungen zur Entwicklung des letzten Vierteljahres, 28 VIII 1942 r., s. 222–223 [wg paginacji skanu oryginału].

25 października 1939 do 3 kwietnia 1945 r. (do 1 listopada 1939 r. w Łodzi, do 17 stycznia 1945 r. w Krakowie, w końcu na Śląsku i w Bawarii).

Oryginał dziennika Hansa Franka liczy 40 tomów (11 367 stron). Składają się na niego:

- 24 tomy diariusza czynności gubernatora generalnego, w tym przekazy o charakterze protokołów posiedzeń (jeden tom dotyczący 1939 r., po 4 tomy – lat 1940, 1941 i 1942, 6 tomów – 1943 r., 4 tomy – 1944 r. i jeden tom obejmujący schyłek 1944 i początek 1945 r., łącznie 7333 strony);

- 11 tomów protokołów i stenogramów różnego rodzaju posiedzeń gremiów kierowniczych Generalnego Gubernatorstwa oraz lustracji, którym przewodniczył Hans Frank (jeden tom obejmujący lata 1939 i 1940, 2 tomy – 1940 r., 3 tomy – 1941 r., po 2 tomy – lata 1942 i 1943 oraz jeden tom – 1944 r., łącznie 3441 stron);

- 5 tomów skorowidzów (po jednym tomie dla lat 1940–1943 oraz tom sporządzony już po wojnie w Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich w Krakowie obejmujący lata 1944–1945, skorowidz dotyczący 1939 r. stanowi część pierwszego tomu diariusza czynności, łącznie 593 strony).

Dziennik ma formę zapisanego jednostronnie maszynopisu z maszynowymi lub odręcznymi poprawkami (przepisany na maszynie stenogram).

Losy dziennika Hansa Franka

Na początku 1945 r. Hans Frank, uciekając z Polski do Bawarii, zabrał ze sobą dziennik, tak jak postanowił jeszcze w lecie 1944 r. Tym sposobem w maju 1945 r. stał się on własnością Armii Stanów Zjednoczonych i ostatecznie trafił do Urzędu Naczelnego Prokuratora Stanów Zjednoczonych ds. Ścigania Zbrodni Państw Osi (United States Office of Chief of Counsel for the Prosecution of Axis Criminality)³. Dziennik był wykorzystywany podczas procesu przed Międzynarodowym Trybuna-

³ Porucznik wywiadu amerykańskiego Walter Stein, który aresztował Hansa Franka, przekazał dziennik do Centrali Dokumentów VII Armii Stanów Zjednoczonych w bibliotece Uniwersytetu Heidełberskiego. Stamtąd inny porucznik wywiadu amerykańskiego Gerhard Schäffer przewiózł go do Norymbergi do archiwum Urzędu Naczelnego Prokuratora Stanów Zjednoczonych ds. Ścigania Zbrodni Państw Osi (S. Piotrowski, *Sprawy polskie przed Międzynarodowym Trybunałem Wojennym w Norymberdze*, t. 1..., s. 7).

łem Wojskowym w Norymberdze zarówno przez prokuratorów amerykańskich (ppłk William R. Baldwin) i radzieckich (płk Jurij Pokrowski, płk Lew Smirnow, Lew Szejnin, Marek Ragiński) oraz ich polskich pomocników (dr Stanisław Piotrowski), jak i przez niemieckich obrońców (dr Alfred Seidl)⁴. Dziennik wrócił do Polski z inicjatywy dr. Stanisława Piotrowskiego, przy wydatnym wsparciu gen. brygadiera Telforda Taylora, wówczas asystenta głównego oskarżyciela Stanów Zjednoczonych Ameryki przed Międzynarodowym Trybunałem Wojskowym Roberta Houghwouta Jacksona. Formalnie rzecz biorąc, Amerykanie przekazali bezcenny dokument we wrześniu 1947 r. mjr. Bernardowi Achtowi, szefowi placówki Polskiej Misji Wojskowej Badania Niemieckich Zbrodni Wojennych w Norymberdze. Major Acht wyekspediował dziennik do Polski w listopadzie 1947 r. Do Krakowa zawiózł go sędzia śledczy do spraw wyjątkowego znaczenia Jan Sehn, przewodniczący tamtejszej Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich w Polsce⁵. W ciągu pięciu lat, kiedy archiwalia przechowywano w Krakowie⁶, dokonano ich fachowych oględzin i prowadzono prace zabezpieczające (np. podobnie jak tomy dotyczące lat wcześniejszych oprawiono 6 segregatorów akt obejmujących wpisy z lat 1944–1945) oraz sporządzono skorowidz do wcześniej nieoprawionych zapisów z ostatniego okresu istnienia Generalnego Gubernatorstwa. W związku z poleceniem sporządzenia fotokopii dziennika wydanym przez ministra sprawiedliwości Henryka Świątkowskiego został on w 1952 r. przewieziony do Warszawy. Jak się okazało – już na stałe⁷. W Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce opracowano w 1977 r. rotulusy, czyli spisy wszystkich dokumentów według ich kolejności w poszczególnych tomach dziennika⁸.

⁴ S. Piotrowski, *Sprawy polskie przed Międzynarodowym Trybunałem Wojskowym w Norymberdze*, t. 2: *Proces Hansa Franka i dowody polskie przeciw SS*, Warszawa 1970, s. 25–44, 50–56, 153–160.

⁵ R. Kotarba, *Dziennik Hansa Franka i okoliczności jego pozyskania przez Polskę w roku 1947*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia, Sectio F”, 2005, t. 60, s. 284–287.

⁶ W związku z utworzeniem Niemieckiej Republiki Demokratycznej w 1949 r. instytucja zmieniła nazwę na Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce.

⁷ M. Kłusek, *Dziennik Hansa Franka jako źródło historyczne do badań nad okupacją niemiecką podczas II wojny światowej*, „Krakowskie Studia Małopolskie” 2014, nr 19, s. 91; R. Kotarba, *Dziennik Hansa Franka i okoliczności...*, s. 288–289.

⁸ M. Kłusek, *Dziennik Hansa Franka jako źródło...*, s. 93–97.

Dotychczasowe wydania źródłowe dziennika Hansa Franka

Przedruki fragmentów dziennika Hansa Franka zaczęły się ukazywać wkrótce po zakończeniu II wojny światowej. Stanisław Piotrowski pisze, że opracowywany przez niego na potrzeby radzieckich i amerykańskich prokuratorów Międzynarodowego Trybunału Wojennego w Norymberdze dziennik, w wydaniu radzieckim jako *Wyjątki z dziennika Hansa Franka*, został wydany drukiem (po niemiecku i rosyjsku) przez nieustalone lipskie wydawnictwo jeszcze w 1945 r.⁹ Krótki wybór ze wspomnianych *Wyjątków* po raz pierwszy po polsku ogłosił Edmund J. Osmańczyk, wówczas korespondent zagraniczny Polskiego Radia, w Spółdzielni Wydawniczej „Czytelnik”¹⁰, i Eugeniusz Szrojt, wówczas członek Głównej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich w Polsce, w „Biuletynie” tej komisji¹¹. Wybrane fragmenty dziennika znalazły się też w oficjalnym wydaniu materiałów Międzynarodowego Trybunału Norymberskiego, nazywanym TRIAL lub IMT¹².

Inicjatywy naukowego opracowania i wydania całości dziennika pojawiły się już w drugiej połowie lat czterdziestych XX w. Pierwsze próby podejmowała Główna Komisja Badania Zbrodni Niemieckich w Polsce (w Warszawie) i Instytut Zachodni w Poznaniu, lecz szybko zostały one zarzucone ze względów finansowych i cenzuralnych (rola ZSRR w woj-

⁹ Był to tzw. dokument prokuratury radzieckiej „SSSR-223”. Por. *Niurnbijskij process. Sbornik matieriałow*, red. K. Gorszenin i in., t. 1, Moskwa 1954, s. 352, 524–526, 714–715, 752–753, 781, 786, 790–791, 821 oraz S. Piotrowski, *Sprawy polskie przed Międzynarodowym Trybunałem Wojennym w Norymberdze*, t. 1..., s. 8–9, 190. Por. idem, *Sprawy polskie przed Międzynarodowym Trybunałem Wojennym w Norymberdze*, t. 2..., s. 245–246, 257–269, 271–272, 282–292.

¹⁰ E.J. Osmańczyk, *Dokumenty pruskie*, Warszawa 1947. Fragment zatytułowany *Pamiętniki Hansa Franka*, podzielony na podrozdziały: I. „Tagebuch des Herrn Generalgouverneurs”, II. *Kariera szubienicznika*, III. *Herrenvolk w GG*, IV. *Głód tyfoidalny*, V. *Łapanki Europejskie*, VI. *Madagaskar w Treblince*, VII. *Trucizna dla narodu*, VIII. *Dzieci Zamojszczyzny*, IX. *Polska walczy*, X. *Warszawa*, XI. *Marzenia i proroctwa*, znajduje się na s. 54–115.

¹¹ [E. Szrojt], *Okupacja hitlerowska w Polsce w świetle „Dziennika” Hansa Franka i protokołów posiedzeń Rządu Generalnej Guberni*, „Biuletyn Głównej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich w Polsce” 1947, nr 2, s. 7–41. Artykuł został podzielony na podrozdziały: *Wytyczne polityki w Generalnej Guberni*, *Terror jako metoda rządzenia*, *Niewolnicza praca Polaków*, *Wysiedlanie Polaków*, *Wygładzanie ludności i Zbrodnie w stosunku do Żydów*.

¹² *The Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal. Nuremberg 14 November 1945 – 1 October 1946*, Nuremberg 1948, t. 29, s. 356–725.

nie). Później przystąpiono do opracowywania wyborów z dziennika. Wspomniany już prawnik Jan Sehn, od 1949 r. także kierownik Instytutu Ekspertyz Sądowych w Krakowie, zaproponował wydanie mające obrazować „główne zagadnienia polityki okupanta i zbrodni hitlerowskich, jak i problematykę bezpieczeństwa w GG, rozwoju ruchu oporu i jego zwalczania”. Pomysł nie został przyjęty, ale stanowił punkt wyjścia dalszych prac warszawskiej centrali Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich i ostatecznie zmaterializował się w dwutomowej edycji Książki i Wiedzy.

W 1953 r. pojawiła się koncepcja – zgodna z ówczesną polityką historyczną – dostarczenia czytelnikom „dokumentu pochodzącego z autentycznego hitlerowskiego źródła, który potwierdza w całej rozciągłości tezę przewijającą się przez wszystkie procesy zdrajców i kolaborantów z okresu okupacji, że prawdziwie patriotyczny i działający w interesie Narodu Polskiego był jedynie lewicowy ruch oporu”¹³. Pełne polskie tłumaczenie wspomnianych już *Wyjątków* wydał w przełomowym 1956 r. w Wydawnictwie Prawniczym Stanisław Piotrowski¹⁴. W 1970 r. nakładem wydawnictwa Książka i Wiedza ukazał się dotąd jedyny polski krytycznie opracowany wybór fragmentów dziennika Hansa Franka¹⁵. Pięć lat później Werner Präg i Wolfgang Jacobmeyer wydali w Deutsche Verlags-Anstalt, w tomie 20. serii „Quellen und Darstellungen zur Zeitgeschichte” obszerny niemiecki wybór krytyczny dziennika Hansa Franka¹⁶. Pięć lat później (dla upamiętnienia 40. rocznicy wybuchu wojny) nakładem Leske Verlag i Budrich GmbH ukazał się kolejny, znacznie bardziej okrojony, wybór przygotowany przez Imanuela Geissa i wspomnianego już Wolfganga Jacobmeyera¹⁷.

¹³ R. Kotarba, *Dziennik Hansa Franka i okoliczności...*, s. 287–288.

¹⁴ S. Piotrowski, *Sprawy polskie przed Międzynarodowym Trybunałem Wojennym w Norymberdze*, t. 1..., s. 389–526.

¹⁵ *Okupacja i ruch oporu w Dzienniku Hansa Franka 1939–1945*, wybór i oprac. S. Płoski, L. Dobroszycki, J. Garas, M. Getter, L. Herzog, A. Janowski, M. Malinowski, tłum. dokumentów D. Dąbrowska, tłum. aneksów M. Tomala, red. Z. Polubiec, t. 1: 1939–1942; t. 2: 1943–1945, Warszawa 1970. Publikację tę wznowiono w 1972 r.

¹⁶ *Das Diensttagebuch des deutschen Generalgouverneurs in Polen 1939–1945*, red. W. Präg, W. Jacobmeyer, Stuttgart 1975, s. 1028.

¹⁷ *Deutsche Politik in Polen 1939–1945. Aus dem Diensttagebuch von Hans Frank, Generalgouverneur in Polen*, red. I. Geiss, W. Jacobmeyer, Opladen 1980, s. 206.

Wydania dokumentów z 1939 r.

W publikacji, która trafia teraz do rąk Czytelnika, anonsującej niejako wydanie źródłowe dziennika Hansa Franka, znalazły się zapisy z 1939 r. pochodzące z dwóch tomów oryginału. Jest to komplet 33 dokumentów z pierwszego tomu diariusza czynności gubernatora generalnego z 1939 r., którego oryginalny tytuł brzmi: *Tagebuch des Herrn Generalgouverneurs für die besetzten polnischen Gebiete, vom 25. Oktober bis 15. Dezember 1939* (Dziennik gubernatora generalnego dla okupowanych ziem polskich, od 15 października do 15 grudnia 1939 r.¹⁸) oraz trzy dokumenty z pierwszego tomu protokołów i stenogramów różnego rodzaju posiedzeń gremiów kierowniczych Generalnego Gubernatorstwa z lat 1939 i 1940, którego pierwotnie nie opatrzono żadnym tytułem¹⁹. Edycja zawiera 36 różnej objętości (od kilku wierszy do dziesięciu stron) dokumentów z 1939 r.: niedatowane Uwagi wstępne, zapisy z 26–27, 28, 29, 30 i 31 października, 1, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 13–14, 15, 16, 17, 18, 22–23 i 23–30 listopada oraz 1, 2, 4, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15 i 20 grudnia.

Obydwa tomy wykorzystane w niniejszej publikacji jeszcze w czasie wojny²⁰ zostały oprawione w półpłótno (blok książki jest szyty trwale, okładziny z tektury pokryto szarobrunatnym papierem z nadrukowanym na pierwszej stronie okładki godłem III Rzeszy²¹, grzbiet z czerwonego płótna zachodzi na okładziny na szerokość kilku centymetrów). Tom diariusza czynności ma ręcznie naniesioną paginację, obejmującą cały rok, tom protokołów i stenogramów – maszynowo naniesioną paginację, obejmującą poszczególne protokoły bądź stenogramy, do których dołączono listy obecnych, czasami z podpisami uczestników zebrania. Poza niemal codziennymi konferencjami Franka z sekretarzem stanu Josefem Bühlerem i obergruppenführerem SS Friedrichem Wilhelmem Krügerem, których treść czasem dyktował później osobiście gubernator generalny, przytłaczająca większość zapisów dziennika powstałych przed lipcem 1941 r. została przygotowana na podstawie stenogramów zwykle obecnego podczas protokołowanych

¹⁸ AIPN, GK 95/1.

¹⁹ AIPN, GK 95/2.

²⁰ Zwykle odbywało się to na początku kolejnego roku. Por. S. Piotrowski, *Sprawy polskie przed Międzynarodowym Trybunałem Wojennym w Norymberdze*, t. 1..., s. 6.

²¹ Czarny orzeł wzorowany na orłach legionów rzymskich, trzymający w szponach wieńiec z wpisaną swastyką.

spotkań dr. Maxa Meidingera, a w rzadkich przypadkach – stenogramów sporządzonych przez innych urzędników. Stenogramy spisane przez Meidingera on sam dyktował następnie maszynistce. Sprawdzony maszynopis przekazywano szefowi kancelarii, który po przeczytaniu chował go w bezpiecznym miejscu²².

Dokumenty powstałe do 1 listopada były sporządzane w Łodzi, 3 i 4 listopada oraz 4 grudnia – w Berlinie, 12 listopada – w Zakopanem, a wszystkie pozostałe – w Krakowie. W tym czasie Hans Frank przebywał we wspomnianych miejscowościach oraz w Poznaniu, Warszawie (dwukrotnie), Przemyślu, Zagórz, Sanoku, Krośnie, Jaśle, Jedliczach, Schoberhofie (Bawaria), Wiedniu, Kielcach, Radomiu, Lublinie, Zamościu i Chełmie. Gubernator generalny w okresie budowania zrębów administracji niemieckiej w Polsce odbył wiele spotkań. Konferował z najważniejszymi osobistościami III Rzeszy: wodzem i kanclerzem Adolfem Hitlerem, Hermannem Göringiem (marszałek Rzeszy, przewodniczący Reichstagu, premier Prus, naczelny dowódca lotnictwa wojskowego, kierownik gospodarki wojennej Rzeszy, wyznaczony przez Hitlera na swojego następcę), Josephem Goebbelsem (gauleiter Berlina, minister propagandy i oświecenia publicznego; prezes Izby Kultury Rzeszy), Heinrichem Himmlerem (szef SS i policji niemieckiej, podsekretarz stanu w MSW, komisarz Rzeszy ds. Umacniania Niemczyzny), Hansem Lammersem (szef Kancelarii Rzeszy), Arthurem Seyssem-Inquartem (były namiestnik Austrii, minister Rzeszy, zastępca Hansa Franka), Baldurem von Schirachem (przywódca Hitlerjugend), Johannesem Blaskowiczem (gen. pułkownik, dowódca 8 Armii w czasie agresji na Polskę, naczelny dowódca na Wschodzie), oraz mniej znanymi, dzisiaj niejednokrotnie niemal anonimowymi współpracownikami, z gośćmi zagranicznymi: Aleksandrem Aleksandrowem (radziecki dyplomata, kierownik Wydziału Europy Wschodniej NKID, współprzewodniczący radziecko-niemieckiej komisji granicznej), dr. Marcelem Junodem (szwajcarski delegat Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża), a także ze starannie wybranymi przedstawicielami mniejszości narodowych, autentycznych – volksdeutschami i Ukraińcami, oraz wymyślonych przez okupantów – góralami.

²² S. Piotrowski, *Sprawy polskie przed Międzynarodowym Trybunałem Wojennym w Norymberdze*, t. 1..., s. 6.

We wszystkich wymienionych wyżej wydawnictwach źródłowych znalazły się fragmenty dziennika Hansa Franka z 1939 r., ale nawet dwie najobszerniejsze z tych publikacji (polska *Okupacja i ruch oporu w Dzienniku Hansa Franka 1939–1945* i niemiecki *Das Diensttagebuch des deutschen Generalgouverneurs in Polen 1939–1945*) zawierają tylko niewielką część zapisów z tego roku. W opracowaniu Edmunda J. Osmańczyka znalazły się fragmenty zapisów z 31 października, 4 i 10 listopada, 2, 8 i 15 grudnia, które mieszczą się na niecałych dwóch stronach formatu 22 cm²³. W publikacji Eugeniusza Szrojta fragmenty zapisów z 31 października, 4, 7 i 10 listopada, 8 i 15 grudnia zajmują około półtorej strony formatu 24 cm²⁴. W oficjalnym wydawnictwie TRIAL znalazły się wyłącznie fragmenty Uwag wstępnych oraz zapisów z 28 i 31 października, 4, 7, 8 i 10 listopada oraz 1, 2, 8, 14 i 15 grudnia²⁵. Radzieckie wydawnictwo z 1954 r. zawiera tylko czterowierszowy fragment zapisu z 4 listopada²⁶. Stanisław Piotrowski pominął w ogóle zapisy z 28 i 30 października, 1, 3, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 13–14, 15, 16, 17, 18, 22–23 i 23–30 listopada, 9, 11, 12, 13 grudnia oraz po jednym z 1 i 2 grudnia, a w całości przytacza jedynie Uwagi wstępne²⁷. W pierwszym tomie najobszerniejszego polskiego wyboru z dziennika Hansa Franka w ogóle nie ma Uwag wstępnych ani zapisów z 26–27, 28, 29 i 30 października, 1, 3, 7, 9, 11, 12, 13, 13–14, 15, 16, 17, 18, 22–23 i 23–30 listopada oraz jednego z 1 grudnia, a wszystkie cytowane zapisy zostały okrojone²⁸. Najobszerniejsze niemieckie wydanie dziennika Hansa Franka zawiera nieokrojone tylko Uwagi wstępne oraz zapisy z 26–27 października, 7 listopada oraz 4 i 20 grudnia²⁹. W chronologicznie ostatnim wydawnictwie Geissa i Jacobmeyera znalazły się tylko fragmenty zapisów z 31 października³⁰.

²³ E.J. Osmańczyk, *Dokumenty pruskie...*, s. 67, 76, 83, 91, 99

²⁴ [E. Szrojt], *Okupacja hitlerowska w Polsce w świetle „Dziennika” Hansa Franka i protokołów posiedzeń Rządu Generalnej Guberni*, „Biuletyn Głównej Komisji Badania Zbrodni Niemieckich w Polsce” 1947, nr 2, s. 12–13, 14–15, 20, 27, 36.

²⁵ *The Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal. Nuremberg 14 November 1945 – 1 October 1946*, Nuremberg 1948, t. 29, s. 356–368.

²⁶ *Niurnbergskij process. Sbornik matieriałow*, red. K. Gorszenin i in., t. 1, Moskwa 1954, s. 752. Por. dokument nr 27 w niniejszej publikacji.

²⁷ S. Piotrowski, *Sprawy polskie przed Międzynarodowym Trybunałem Wojennym w Norymberdze*, t. 1..., s. 393–402.

²⁸ *Okupacja i ruch oporu w Dzienniku Hansa Franka*, t. 1..., s. 81–94.

²⁹ *Das Diensttagebuch des deutschen Generalgouverneurs...*, s. 45–82.

³⁰ *Deutsche Politik in Polen 1939–1945...*, s. 206.

Nota edytorska

W niniejszym opracowaniu – podobnie jak u Präga i Jacobmeyera, a inaczej niż w polskim wyborze z 1970 r. – przyjęto jednolitą chronologiczną koncepcję publikacji źródła, czyli diariusza i protokołów mimo formalnie odrębnego zapisu nie rozbito na dwie różne części, lecz potraktowano jednolicie. Wszystkie edytowane dokumenty zostały przetłumaczone z niemieckiego oryginału specjalnie na potrzeby tego wydawnictwa.

Każdy dokument jest opatrzony numerem, nagłówkiem i informacją o miejscu jego przechowywania. Nagłówki składają się z daty (w formie: rok, miesiąc i dzień wraz z oznaczeniem dnia tygodnia, przy czym brakujące elementy zostały uzupełnione w nawiasie kwadratowym) i miejsca powstania (w polskim brzmieniu) oraz regestu dokumentu. W regestach znalazły się podstawowe informacje: typ dokumentu (np. sprawozdanie) i krótki opis (np. tematyka, uczestnicy spotkania). Miejsce przechowywania dokumentu, czyli „Źródło” zawiera skrót nazwy archiwum, sygnaturę jednostki archiwalnej, numer strony pliku komputerowego powstałego w wyniku skanowania oryginału dziennika³¹ oraz informację o formie dokumentu będącego podstawą edycji (oryginał, maszynopis).

W dokumentach ujednolicono zapis dat dziennych: 31 X 1939, ale nazw miesięcy zapisanych słownie nie zamieniono na liczbę rzymską. Wszelkie wyróżnienia w oryginalnym tekście dokumentu dokonane przez jego twórcę (spacjowanie, wersaliki, podkreślenia) zostały oddane za pomocą czcionki pogrubionej. Nawiasy ukośne zamieniono na nawiasy półokrągłe. Skróty słownikowe (np., wg, ww. itd.) pozostały bez rozwinięcia. Skróty niekonwencjonalne zostały rozwinięte w nawiasach kwadratowych. Opuszczenia pochodzące od wydawcy zostały zaznaczone wielokropkiem w nawiasie kwadratowym i opatrzone przypisem tekstowym (literowym). W poszczególnych zapisach dziennika w odniesieniu do Hansa Franka oraz niektórych innych osób stosowana jest forma „pan”. Celem uniknięcia sztuczności w prezentowanej edycji źródłowej konsekwentnie unika się podobnych sformułowań. Tytuły rodowe

³¹ W Archiwum IPN zasadniczo udostępnia się sporządzone w ostatnich latach wysokiej jakości skany dziennika Hansa Franka. Dlatego podanie w opisie „źródła” numerów stron tych plików elektronicznych umożliwia najwygodniejsze i najbardziej niezawodne dotarcie do oryginalnego brzmienia poszczególnych zapisów.

przy nazwiskach potraktowano jako ich części (nie tłumaczono na język polski), zgodnie z obowiązującymi do dzisiaj postanowieniami uchwalonej w Weimarze 11 sierpnia 1919 r. Konstytucji Rzeszy Niemieckiej³². Oznaczenia stopni wojskowych oraz, o ile było to możliwe, rang w administracji cywilnej i sądownictwie podano po polsku. W trudniejszych przypadkach pozostawiono nazwy oryginalne. Dotyczy to zwłaszcza rang stosowanych w nazistowskich organizacjach stanowych, funkcji w NSDAP oraz stopni w SS i SA.

W edycji dokumentu nie został odtworzony układ graficzny oryginału. Pominięto miejsca i daty wystawienia dokumentów oraz ewentualne numery kancelaryjne – te elementy znalazły się w nagłówkach dokumentów. W uzasadnionych, szczególnych przypadkach autor edycji omówił je w przypisach tekstowych. Nieliczne podpisy pod dokumentami w miarę możliwości zidentyfikowano.

Edycja zawiera dwa rodzaje przypisów, każdy ma w dokumencie odrębną numerację. Umieszczone jako pierwsze przypisy tekstowe zostały oznaczone literami, znajdujące się poniżej przypisy rzeczowe – cyframi arabskimi.

Przypisami tekstowymi opatrzone: lekcje wątpliwe, lekcje błędne (w przypisie umieszczono lekcję niepoprawną – jeżeli istniała taka potrzeba, skomentowaną merytorycznie – w tekście lekcję poprawną, przy czym błędy powtarzające się w całym tekście lub jego większym fragmencie oznaczono przypisem tylko przy pierwszym wystąpieniu; błędy maszynowe, czyli literówki, skorygowano bez zaznaczenia – ze względu na częstość występowania błędnych wersji zapisu dotyczy to też pisowni nazwiska Senkowsky, Janowsky i Zetsche), brakujące bądź nieczytelne fragmenty tekstu, niejasności tekstu oraz błędy składniowe i gramatyczne, rękopiśmienne adnotacje w tekście, ewentualne treści podpisów (np. na listach obecności dołączonych do protokołów posiedzeń różnych gremiów kolegialnych), dopiski oraz nadpisanie i przekreślenia, podkreślenia tekstu dokonane przez osobę weryfikującą treść zapisu – wówczas uzupełnienia podano w nawiasie kwadratowym, dodatkowo okolonym przypisem tekstowym. Odrębne zagadnienie stanowi zapis zaprojek-

³² *Die Verfassung des Deutschen Reichs* [„Weimarer Reichsverfassung”] vom 11. August 1919, Zweiter Hauptteil – Grundrechte und Grundpflichten der Deutschen, Erster Abschnitt – Die Einzelperson, Art. 109.

townego w 1929 r. przez esesmana z Kolonii, Waltera Hecka, symbolu SS składającego się z dwóch podobnych do błyskawic run zwycięstwa (runy Sowilo) – od 1930 r. oficjalny symbol SS³³. W oryginale dziennika symbol ten był zapisywany przy pomocy specjalnej czcionki, w okresie nazizmu instalowanej w niemal wszystkich produkowanych w Niemczech maszynach do pisania (Continental, Groma, Ideal, Kappel, Olympia, Rheinmetall i Triumph) – zwykle nad cyfrą 3 lub 5, sporadycznie zamiast 0³⁴. W prezentowanym wydawnictwie zastosowano zapis przy pomocy dwóch wielkich liter „S” bez każdorazowego dodatkowego objaśniania tego faktu.

W przypisach rzeczowych znalazły się wszelkie komentarze merytoryczne i wyjaśnienia odnoszące się do treści dokumentu. Umieszczone w nich komentarze do błędnych lekcji podano kursywą. Jeżeli było to możliwe, starano się zidentyfikować osoby wymienione z nazwiska w dokumentach. W przypisach biograficznych podano najważniejsze dane, ze szczególnym uwzględnieniem funkcji pełnionych w 1939 r. W sytuacjach, w których nie udało się ustalić daty śmierci opisywanych osób, obok daty urodzenia podano znak zapytania. Postaci powszechnie znane, m.in. samego Franka, Goebbelsa, Himmlera i Hitlera, nie opatrzono przypisami biograficznymi.

³³ Według wydanej w 1940 r. w Wuppertalu broszury, zatytułowanej *Die Gestaltung der Feste im Jahres- und Lebenslauf der SS-Familie*, SS miało być też pradawną formułą „sig und sal”, co znaczy „szczęście zbawienia jest zawarte w pewności zwycięstwa słońca”.

³⁴ R.S. Rose, *Krytyczny słownik mitów i symboli nazizmu*, Warszawa 2006, s. 218; R. Schubert, *Das makabere Sonderzeichen*, <https://saechscheschreibmaschinen.com/das-makabere-sonderzeichen/>; A. Platthaus, *In der Gewissheit des Sonnensiegs war das Heil in begriffen*, „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, 5 IV 2010.

Dokumenty

Nr 1

[1939 październik 25, środa, Łódź] – Notatka dotycząca okoliczności mianowania Hansa Franka gubernatorem generalnym w okupowanej Polsce

Uwagi wstępne

W momencie wybuchu wojny minister Rzeszy dr Frank przebywał jako podporucznik rezerwy¹ w 4 kompanii k[arabinów] m[aszynowych] (E) 9 pułku piechoty² w Poczdamie. Otrzymał rozkaz przybycia na spotkanie z generałem marszałkiem polnym³, a później z Führerem.

Minister Rzeszy dr Frank udał się 12 września 1939 r. do Olesna⁴, aby wsiąść do pociągu specjalnego generała marszałka polnego i 15 września udać się do Kwatery Głównej Führera pod Gogolinem⁵.

Führer 15 września przydzielił ustnie ministrowi Rzeszy dr. Frankowi zadanie przejęcia jako naczelnemu szefowi administracji całej administracji cywilnej na okupowanych byłych terenach Polski⁵. Konieczne początkowo podporządkowanie, ze względu na funkcjonującą tam administrację wojskową, dowództwu wojskowemu miało zostać możliwie szybko zniesione.

^a W dokumencie Gololin odręcznie poprawione.

¹ Hans Frank na ośmiotygodniowy kurs oficerski zgłosił się ochotniczo (jako najmłodszy poseł do Reichstagu) i odbył go późną jesienią 1936 r. w 9 pp (we frydrycjańskich koszarach naprzeciw kościoła garnizonowego w Poczdamie).

² 9 pp był nazywany „Hrabia Dziewięć”, ponieważ w jego szeregach służyło wielu szlachciców. Pułk uchodził za najbardziej ekskluzywny pododdział Reichswehry i Wehrmachtu. W 1939 r. pułkiem dowodził Werner Albrecht Freiherr von und zu Gilsa (1889–1945). 9 pp w składzie 23 DP brał udział w agresji na Polskę na północnym odcinku frontu (Pomorze i Białostoczczyzna).

³ Chodzi o Hermanna Göringa, naczelnego dowódcę lotnictwa wojskowego, awansowanego do stopnia generała marszałka polnego 4 II 1938 r.

⁴ Miejsowość w woj. opolskim, wówczas Rosenberg in Ober-Schlesien.

⁵ Adolf Hitler 8 IX 1939 r. wydał „Richtlinien für die Einrichtung einer Militärverwaltung im besetzten Ostgebiet”, a już dzień później MSW Rzeszy przewidywało, że kierownictwo na całym okupowanym przez Niemców obszarze przejmie Hans Frank. Fakt ten ogłoszono publicznie dopiero pod koniec września. Mimo zmian na niższych stanowiskach w administracji cywilnej Frank utrzymał się jako jej szef do końca okupacji (*Militärverwaltung in den besetzten Gebieten. Oberbefehlshaber Ost: Generaloberst von Rundstedt. Chef für die Zivilverwaltung: Reichsminister Dr. Frank, „Völkischer Beobachter”, 28 IX 1939, s. 1).*

Minister Rzeszy dr Frank rozpoczął natychmiast po powrocie do Berlina przygotowania i w wyniku licznych narad z poszczególnymi ministerstwami powołał **sztab organizacyjny**. Minister Rzeszy dr Frank, po pisemnym potwierdzeniu zadania otrzymanego od Führera, zaczął pełnić swoje obowiązki służbowe najpierw w Poznaniu⁶. Przyłączenie dużych części obszaru do Rzeszy wymusiło przeniesienie do Łodzi⁷.

Administracja wojskowa zakończyła swoje działania 25 października 1939 r. Od tego momentu zarządzanie Generalnym Gubernatorstwem, pod bezpośrednim zwierzchnictwem Führera, przejął ostatecznie minister Rzeszy dr Frank jako gubernator generalny dla okupowanych ziem polskich.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 6, oryginał, mps.

⁶ Hans Frank przybył do Poznania 29 IX 1939 r. Uroczyste objęcie przez niego funkcji szefa administracji cywilnej przy naczelnym dowódcy wschód (Oberost) odbyło się na zamku w Poznaniu 30 IX 1939 r. Frank w obecności Arthura Greisera (szefa administracji cywilnej w Poznańskim) i gen. art. Alfreda von Vollard-Bockelberga (dowódcy wojskowego w Poznańskim) powiedział wówczas: „Ten kraj [okupowana Polska] powinien stać się najwierniejszym Führerowi krajem narodu niemieckiego” (*Amtsanttritt Dr. Franks in Posen*, „Völkischer Beobachter”, 1 X 1939, s. 2; *Die heimgekehrte Osten ruft nach deutschen Menschen. Sofortmaßnahmen zum Neuaufbau der von den Polen zugrunde gerichteten Provinzen*, „Völkischer Beobachter”, 10 X 1939, s. 1).

⁷ Od 26 X do 1 XI 1939 r. Frank urzędował w monumentalnym neobarokowo-modernistycznym gmachu dawnego Banku Handlowego, powstałym w 1913 r., przy al. Tadeusza Kościuszki 15.

Nr 2

1939 październik 26 i 27, czwartek i piątek, Łódź – Sprawozdanie z wizyty Heinricha Himmlera i Hansa Franka w Warszawie oraz przyjęcia wydanego na cześć niemiecko-radzieckiej Komisji Granicznej

Gubernator generalny odwiedził razem z reichsführerem SS^a Himmlerem Warszawę. W pałacu Blanka¹ gubernator generalny wydał obiad na cześć^b niemiecko-radzieckiej^b Komisji Granicznej.

Podczas tego przyjęcia gubernator generalny dał wyraz w krótkiej przemowie swojej radości, że jednym z pierwszych jego działań w okupowanych byłych obszarach polskich jest przyjęcie „radziecko-niemieckiej” Komisji Granicznej. Działania tej komisji ukierunkowane są na wspólny cel, dania pokojowej pracy mieszkańcom polskich obszarów, którzy w wyniku [działań] zaślepionego rządu popadli w niewypowiedzianą biedę. W imieniu^d „radzieckiej” Komisji Granicznej odpowiedział dyrektor ministerialny Aleksandrow^f, stwierdzając, że negocjacje dotyczące granic stanowią kolejną możliwość udowodnienia pogłębiającej się „niemiecko-radzieckiej” przyjaźni i że duch, w jakim prowadzone były te negocjacje, jest duchem współpracy na rzecz dobra niemieckiego i „radzieckiego”^h narodu, dwóch największych ludów Europy².

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 7, oryginał, mps.

^a W dokumencie symbol dwóch błyskawic – tzw. runy zwycięstwa (przyp. tłum.).

^{b-b} W dokumencie niemiecko-rosyjsko-radzieckiej.

^{c-c} W dokumencie rosyjsko-radziecko-niemieckiej.

^d W dokumencie odręczna poprawka literówki (przy. tłum.).

^{e-e} W dokumencie rosyjsko-radzieckiej.

^f W dokumencie Alexandrow. Aleksander Aleksandrow (1907–1983) – dyplomata radziecki, członek WKP(b)/KPZR, w 1939 r. współprzewodniczący radziecko-niemieckiej Komisji Granicznej i kierownik Wydziału Europy Środkowej NKID.

^{g-g} W dokumencie niemiecko-rosyjsko-radzieckiej.

^{h-h} W dokumencie rosyjsko-radzieckiego.

¹ W okresie międzywojennym pałac Blanka był budynkiem reprezentacyjnym prezydenta miasta, który przyjmował w nim gości. Podczas okupacji urzędowali tu: komisarz Rzeszy na Warszawę (Helmut Otto) i niemieccy starostowie miejscy (Oskar Dangel oraz Ludwig Leist).

² Por. Obrady niemiecko-rosyjskie w Warszawie. Przyjęcie delegacji u Gubernatora Generalnego dra Franka, „Nowy Kurier Warszawski”, 29 X 1939, s. 1; *Deutsch-russische Grenzverhandlungen in Warschau begonnen. Empfang der Zentralkommission durch Generalgouverneur Dr. Frank*, „Völkischer Beobachter”, 29 X 1939, s. 1.

Nr 3

1939 październik 28, sobota, Łódź – Sprawozdanie ze spotkań Hansa Franka z podwładnymi oraz przedstawicielami wojska i policji niemieckiej

Godzina 9.20

Gubernator generalny uzgodnił z szefem kuchni Keckiem¹, co następuje:

Keck uda się 1 listopada wraz z oddziałem rekonesansowym do Krakowa. Zostanie mu tam przekazane kierownictwo nad całością kasyna przeznaczonego dla urzędników i pracowników etatowych rządu gubernatorstwa.

Następnie omawiany był plan utworzenia oddzielnego klubu dla urzędników sztabu gubernatorstwa.

Gubernator generalny przyjął na spotkaniu prezesa^a Spindlera², radcę stanu Freiherra vom Streita oraz radcę stanu Dahlgrüna^b.

Otwierając spotkanie, gubernator generalny podkreślił, że budżet musi zostać ustalony w całości, włącznie z podatkami i monopolami, oraz podał ogólne wytyczne dotyczące zarządzania finansami w Generalnym Gubernatorstwie. [Gubernator generalny] zwrócił uwagę przede wszystkim na to, że wszelkie działania muszą zawsze uwzględniać ich pożytek dla Rzeszy Niemieckiej.

W odniesieniu do poszczególnych kwestii budżetowych gubernator generalny stwierdził, że dystrykty powinny być ujęte w budżecie Generalnego Gubernatorstwa jako podgrupy, aby oficjalnie funkcjonował tylko jeden podmiot praw majątkowych (Fiskus: gubernator generalny).

Pewien zakres administracyjnego prawa majątkowego można przyznać w ograniczonym zakresie dużym miastom (Kraków, Lublin, Warszawa,

^a W dokumencie Finanzpräsident – określenie stanowiska służbowego w niemieckiej administracji skarbowej, odpowiednik radcy ministerialnego.

^b W dokumencie Dahlgut odręcznie poprawione.

Rolf Dahlgrün (1908–1969) – dr n. prawnych, polityk, w NSDAP od 1933 r., w Wehrmachcie artylerzysta i oficer polityczny (NS-Führungsoffizier), w latach 1962–1966 federalny minister finansów z ramienia FDP (Freie Demokratische Partei – Wolna Partia Demokratyczna).

¹ Ludwig Keck – późniejszy dyrektor Staatskasino Krakau.

² Alfred Spindler (1888–1948) – dr n. prawnych, od 1933 r. w SA, od 1937 r. w NSDAP, od grudnia 1939 r. kierownik Wydziału Finansów Urzędu Gubernatora Generalnego, od grudnia 1940 r. kierownik Wydziału Głównego Finansów tzw. rządu Generalnego Gubernatorstwa, w 1942 r. przeniesiony z powrotem do Rzeszy.

Radom, Kielce), budżet miasta jednak musi nadal podlegać szefowi dystryktu.

Jako że w obecnej chwili nie da się jeszcze przewidzieć finansowego zapotrzebowania, uzgodniono, że na razie mają być wypłacane dalsze zaliczki i że około 10 grudnia ma nastąpić rozliczenie.

Polacy, którzy są zatrudnieni na niższych stanowiskach w administracji, mają być opłacani według polskich stawek, i to zgodnie z rodzajem swojego zatrudnienia. Emerytowani urzędnicy mają otrzymać nieznaczną część swoich – i tak niewielkich – emerytur (najwyższa stawka to 200 złotych). Żydzi nie otrzymają żadnych wypłat. Emerytury mają być wypłacane wyłącznie jako tymczasowe wsparcie. Wypłaty emerytur muszą zostać ograniczone do urzędników, których służbowe miejsce pracy znajdowało się na terenie [obecnego] gubernatorstwa, albo pochodzących z obszarów, które zostały włączone w granice Rzeszy Niemieckiej.

Pod koniec zostały omówione kwestie ceł w gubernatorstwie i monopoli (tytoń, spirytus, sól, zapalki), zwrócono także uwagę na następującą sprawę: Kasa Kredytowa Rzeszy³ musi udzielić kolejnych przedpłat; już po dziesięciu dniach konieczna będzie kwota kolejnych 20 mln. Urzędowi reichsführera SS oddano do dyspozycji 250 tys. RM^c. Zaciąganie pożyczek przez związki gmin wymaga zezwolenia gubernatora generalnego.

Wyższy radca rejencyjny Schepers⁴ złożył relację na temat wytyczania granic na zachodzie. Chodzi o kwestie związane z Kutnem, Łodzią i Dąbrową Górniczą^d.

^c RM (Reichsmark) – marka Rzeszy (przyp. tłum.).

^d W dokumencie Dąbrową.

³ Kasy Kredytowe Rzeszy były instytucjami finansowymi kredytującymi skarb Rzeszy, zakładanymi w krajach okupowanych przez Niemcy w celu emisji obiegowych znaków pieniężnych (asygnat kredytowych) o wartości wyrażonej w markach. Na okupowanych ziemiach polskich (z wyjątkiem Górnego Śląska) tworzone je od końca września 1939 r. Oprócz emisji asygnat kasy te zajmowały się m.in. gromadzeniem dewiz i kruszców szlacheńskich, a w niewielkim stopniu udzielaniem pożyczek. W GG kasy w kwietniu 1940 r. przekazały swe agendy Bankowi Emisyjnemu w Polsce.

⁴ Hans Julius Schepers (1909–?) – dr, od 1933 r. w NSDAP, SS (hauptsturmführer), od 1940 r. w SD, od 28 X 1939 r. wyższy radca rejencyjny, pełnomocnik ds. ochrony Urzędu Gubernatora Generalnego i kierownik Urzędu Planowania Przestrzennego Generalnego Gubernatorstwa, od 18 I 1940 r. referent ds. obrony Rzeszy, zastępca Hansa Franka jako komisarza obrony Rzeszy, od 4 IV 1940 r. nadzorca Statystycznego Urzędu Krajowego w Warszawie, od października 1941 r. pełnomocnik ds. Dystryktu Galicja, kierownik Rady Gospodarczej w Dystrykcie Galicja.

Wyższy radca rejencyjny Schepers otrzymał zadanie reprezentowania interesów Generalnego Gubernatorstwa w Berlinie i podkreślania tam konieczności utrzymania zdolności do przetrwania Generalnego Gubernatorstwa.

Gubernator generalny przyjął lekarza dr. Fischedera z Berlina i przekazał mu urząd lekarza przy gubernatorze generalnym w Polsce. Jego [lekarza przybocznego] zadanie nakreślono następująco:

Objęcie systematycznym nadzorem i opieką zdrowotną urzędników Generalnego Gubernatorstwa, utrzymywanie stałej apteki urzędowej oraz utworzenie rejonu [opieki zdrowotnej] Generalne Gubernatorstwo.

D[okto]r Fischeder otrzymał zadanie znalezienia, na wypadek swojej nieobecności, odpowiedniego zastępcy i udania się razem z oddziałem rekonesansowym do Krakowa. W ramach wynagrodzenia za jego działalność przyznano mu pensję radcy ministerialnego.

Godzina 11.40

Gubernator generalny przyjął prezesa Lauxmanna⁵ (poczta).

Jako najbardziej pilne zadania zostały omówione takie kwestie, jak utworzenie połączenia telefonicznego z szefami dystryktów, utworzenie połączenia teleksowego Kraków–Berlin oraz własnej służby kurierskiej. Omawiano także sprawę utworzenia urzędu pocztowego na zamku^e w Krakowie.

Prezes Lauxmann stwierdził, że sieć usług pocztowych już istnieje i podjęto już decyzję o podłączeniu do niej poczty cywilnej.

Do usług dostarczania przesyłek pocztowych dla ludności cywilnej powinni zostać [według Lauxmanna] włączeni Polacy. Szczególną uwagę należy poświęcić produkcji znaczków pocztowych, a zwłaszcza wprowadzeniu do użytku znaczków w postaci nadruków. W kwestii rozgłośni radiowej techniczne kierownictwo, tak jak w Rzeszy, znajduje się w gestii Poczty Rzeszy; obsługa rozgłośni jest zapewniona. Szczególne znaczenie przywiązuje się do linii poczty samochodowej^f, nad której utworzeniem

^e W dokumencie Burg – niemiecka nazwa Wawelu (przyp. tłum.).

^f W dokumencie Kraftpost – samochodowy przewóz osób i przesyłek pocztowych.

⁵ Richard Lauxmann (1898–1959) – dr n. prawnych, od 1933 r. w NSDAP i SA, od 1935 r. w SS (sturmbannführer), od 26 IX 1939 r. generalny pełnomocnik Niemieckiej Poczty Rzeszy przy Naczelnym Dowódcy Wschód, od 28 X 1939 do stycznia 1945 r. prezes Niemieckiej Poczty Wschód oraz kierownik Wydziału Poczty Urzędu Gubernatora Generalnego i kierownik Wydziału Głównego Poczty tzw. rządu Generalnego Gubernatorstwa.

są już prowadzone prace. W celu ustanowienia sprawnej sieci pocztowej niezbędne jest, aby przysłano oddział budowlany (900 ludzi) z Wehrmachtu. Pułkownik Burckhardt⁶ wyznaczył już łącznika.

Godzina 12.30

Gubernator generalny przyjął kapitana Benninghoffa⁷.

Złożył on relację o szeroko zakrojonych pracach odbudowy mostów wysadzonych przez Polaków i podkreślił, że przy odbudowie tych mostów pracują specjalne oddziały pionierów (dotychczas tylko 25 jednostek).

Gubernator generalny przyjął prezesa policji w Łodzi obergruppenführera SS Beckerlego⁸.

Omówione zostały sprawy związane z akcjami policyjnymi i działaniami funkcjonariuszy. Obergruppenführer Beckerle zwrócił uwagę, że minęła już, widoczna wcześniej wśród ludności, psychoza strachu i że w Łodzi przebywa obecnie więcej Żydów niż wcześniej. To jest jeden z powodów pogorszenia się sytuacji żywnościowej.

Gubernator generalny przyjął szefa Dystryktu Warszawa reichshauptamtsleiters⁹ dr. Fischera¹⁰.

[Gubernator generalny] omówił z nim kwestie bieżące, zwłaszcza dotyczące obszaru finansowego i monopolu. D[okto]r Fischer otrzymał zlecenie wyjaśnienia sprawy burmistrza w Warszawie oraz stwierdzenia, jak wyglądają zasoby miedzi i złomu. D[okto]r Fischer zobowiązał się do zapewnienia dla centrali trzystu najlepszych futer. Gubernator generalny poprosił o raport na temat przedstawicielstw dyplomatycznych znajdu-

⁶ Karl Burckhardt (1889–1946) – wojskowy (gen. por., od 1942 r.), od 26 X 1939 do 14 V 1940 r. dowódca rozpoznania w Naczelnym Dowództwie Wschód, stracony w ZSRR.

⁷ Wilhelm Benninghoff (1909–?) – inż., pracownik kolei, od 1931 r. w NSDAP i SS, od 1939 r. oficer wojsk kolejowych.

⁸ Adolf-Heinz Beckerle (1902–1976) – ekonomista, od 1922 r. w NSDAP, od 1928 r. w SA (obergruppenführer), od 1932 r. w Reichstagu, w latach 1939–1941 prezes policji w Łodzi.

⁹ Reichshauptamtsleiter – czwarta, a od maja 1941 r. trzecia co do ważności ranga funkcjonariusza NSDAP (po zastępcy Führera, reichsleiterze i hauptdienstleiterze).

¹⁰ Ludwig Fischer (1905–1947) – dr n. prawnych, od 1926 r. w NSDAP, od 1929 r. w SA (gruppenführer), od 1931 r. zastępca kierownika Wydziału Prawnego NSDAP, członek Akademii Prawa Niemieckiego, od 1937 r. w Reichstagu, od października 1939 do stycznia 1945 r. szef i gubernator Dystryktu Warszawa, od kwietnia do maja 1943 r. p.o. gubernator Dystryktu Lublin, w 1946 r. ekstradowany do Polski, w 1947 r. skazany przez Najwyższy Trybunał Narodowy na karę śmierci.

jących się jeszcze w Warszawie oraz ⁸innych spraw⁸. D[okto]r Fischer złożył jeszcze relację o tym, że w Warszawie zostało położone połączenie kablowe z Krakowem, poza tym znajduje się także duży magazyn kabli. D[okto]r Fischer otrzymał zadanie umieszczenia na granicy Generalnego Gubernatorstwa tablic granicznych.

Godzina 17.00

Gubernator generalny przyjął reichsamtsleiterów dr. Heubera¹¹ i dr. Grünewalda.

D[okto]r Grünewald złożył relację na temat podań o pracę: ostatnio wpłynęło około tysiąca takich podań. Wśród szukających pracy 30 proc. jest w wieku 50–60 lat, 8 proc. ma ponad 60 lat, a tylko 4 proc. poniżej 30.

Gubernator generalny wydał także wytyczne dotyczące rozpatrzenia tych podań. Ponieważ obszar okupowany musi zostać przekształcony w absolutnie czystą narodowosocjalistyczną własność państwową, to w Generalnym Gubernatorstwie mogą być zatrudnieni tylko najbardziej aktywni bojownicy narodowosocjalistyczni. Dlatego prosi on zastępcę Führera¹² oraz reichsleiterów¹³ Lutzego¹⁴, Himmlera i Hühnleina¹⁵ o odkomenderowanie odpowiednich, bojowo nastawionych ludzi. Należy sporzą-

⁸⁻⁸ W dokumencie dopisek odręczny na górze wersu w miejscu przekreślonego w maszynopisie sformułowania rozstrzeliwać Żydów.

¹¹ Wilhelm Heuber (1898–1957) – dr n. prawnych, polityk, od 1930 r. w NSDAP (reichsamtsleiter), od 30 IX 1939 r. członek organizacyjnego sztabu w Zarządzie Cywilnym Okupowanych Obszarów na Wschodzie, od 26 X 1939 r. pełnomocnik gubernatora generalnego w Berlinie.

¹² Chodzi o Rudolfa Hessa, który pełnił tę funkcję do 10 V 1941 r., kiedy poleciał do Wielkiej Brytanii z nadzieją na podjęcie tam rokowań politycznych.

¹³ Reichsleiter – druga, a od maja 1941 r. pierwsza co do ważności ranga funkcjonariusza NSDAP.

¹⁴ Viktor Lutze (1890–1943) – polityk, od 1922 r. w NSDAP (reichsleiter), od 1923 r. w SA (obergruppenführer), w latach 1933–1941 naczelny prezes Prowincji Hanower, w latach 1934–1941 szef sztabu SA, z funkcji ustąpił na własne żądanie, zginął w wypadku samochodowym.

¹⁵ W dokumencie Hünlein.

Adolf Hühnlein (1881–1942) – wojskowy (gen. mjr od 1936 r.) i polityk, uczestnik puczu Hitlera, od 1924 r. w NSDAP (reichsleiter) i SA (obergruppenführer), od 1927 r. szef SA-Kraftfahrwesen, w 1930 r. założył Zmotoryzowane Oddziały SA (SA-Motortrupps) i Narodowosocjalistyczny Korpus Samochodowy (Nationalsozialistische Automobilkorps – NSAK), w 1931 r. scalone w Narodowosocjalistyczny Korpus Motorowy (Nationalsozialistische Kraftfahrkorps – NSKK), którego został dowódcą, w Reichstagu od 1933 r., od 22 II 1940 r. pełnomocnik ds. gospodarki wojennej w transporcie samochodowym.

dzić listy tych, którzy złożyli podania o pracę, i przekazać je do dyspozycji poszczególnym szefom dystryktów. Zadanie Urzędu Personalnego¹⁶ polega jedynie na wyłączeniu tych petentów, którzy nie wchodzi w rachubę jako pracownicy na obszarach okupowanych. Urząd Kadr zatrudni tylko tych ludzi, których zaakceptują szefowie dystryktów, jako że ci muszą wiedzieć, kto przybywa do Generalnego Gubernatorstwa i kto je opuszcza. W żadnym razie Urząd Kadr nie może wmuszać szefom dystryktów jakichś ludzi. Kwestie zezwoleń powinno się zostawić w gestii poszczególnych wydziałów, zwłaszcza że będą tutaj wchodzić w rachubę także polscy urzędnicy. Utworzona zostanie instancja dyscyplinarna dla urzędników zatrudnionych w Generalnym Gubernatorstwie. Polskich urzędników powinno się w większości zatrudnić na niższych stanowiskach, jako zwykłych pracowników, zwłaszcza jako burmistrzów w małych miastach i w administracji monopoli. Wielkie własności ziemskie powinno się przekształcić we własność państwową albo rozparcelować. W stosunku do Polaków należy wprowadzić obowiązek pracy, a wobec Żydów – przymus pracy.

Gubernator generalny przyjął reichsamtsleiterra dr. du Prela¹⁷ w celu złożenia raportu w sprawach dotyczących prasy oraz szefa dystryktu dr. Lascha¹⁸ w celu złożenia relacji na temat stosunków panujących na jego obszarze.

D[okto]r Lasch poprosił gubernatora generalnego o pozwolenie na planowane w późniejszym terminie przeniesienie jego siedziby służbowej z Radomia do Kielc. Pozwolenie takie otrzymał.

¹⁶ Jeden z urzędów Sekretariatu Państwowego Generalnego Gubernatorstwa, od 1940 r. kierowany przez Eberharda Kurta Hermanna Georga Freiherra von Medema.

¹⁷ Maximilian Freiherr du Prel marquis d'Erpeldange, baron de Chapois (1904–1945) – dr n. prawnych, dziennikarz i redaktor prasy, od 1932 r. w NSDAP, od 1940 r. w SS (sturmbannführer), od 1933 r. kierownik Urzędu Prasy Narodowosocjalistycznego Związku Niemieckich Prawników, kierownik Wydziału Prawnego NSDAP, reichsamtsleiter Placówki Prasowej NSDAP, sekretarz generalny Unii Narodowych Stowarzyszeń Dziennikarzy, od października 1939 do lipca 1940 r. kierownik Wydziału Prasy i Propagandy Urzędu Gubernatora Generalnego.

¹⁸ Karl Lasch (1906–1942) – dr n. politycznych, urzędnik gospodarczy, szwagier gubernatora generalnego Hansa Franka, od 1931 r. w NSDAP i SA (sturmbannführer), współzałożyciel i od 1934 r. dyrektor Akademii Prawa Niemieckiego, od 1936 r. kierownik Urzędu Prawa NSDAP, od 28 X 1939 do lipca 1941 r. gubernator Dystryktu Radom, od sierpnia 1941 do stycznia 1942 r. gubernator Dystryktu Galicja, aresztowany pod zarzutem nadużyć finansowych, na rozkaz Himmlera rozstrzelany podczas śledztwa.

Gubernator generalny przyjął swojego szefa urzędu, radcę ministerialnego dr. Bühlera¹⁹, w celu zreferowania aktualnych kwestii dotyczących tego urzędu.

Na koniec odbyło się spotkanie gubernatora generalnego z brigadeführerem SS Streckenbachem²⁰ (Służba Bezpieczeństwa reichsführera SS^h) na temat działalności Służby Bezpieczeństwa w Generalnym Gubernatorstwie.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 8–13, oryginał, mps.

^h W dokumencie SD – Sicherheitsdienst des Reichsführers SS.

¹⁹ Josef Friedrich Bühler (1904–1948) – dr n. prawnych, od 1932 r. w NSDAP, wiceprezes Akademii Prawa Niemieckiego, w latach 1939–1940 szef Urzędu Gubernatora Generalnego, w latach 1940–1945 sekretarz stanu, kierownik tzw. rządu Generalnego Gubernatorstwa i zastępca gubernatora generalnego Hansa Franka, w 1946 r. ekstradowany do Polski, w 1948 r. skazany przez Najwyższy Trybunał Narodowy na karę śmierci.

²⁰ Bruno Heinrich Streckenbach (1902–1977) – policjant (gen. por. pol. i Waffen SS), od 1930 r. w NSDAP i SA, od 1931 r. w SS (gruppenführer), od września do października 1939 r. dowódca I Grupy Operacyjnej Policji i Służby Bezpieczeństwa, od 26 X 1939 do stycznia 1941 r. dowódca Policji i Służby Bezpieczeństwa w GG (BdS), od czerwca 1940 r. na kierowniczych stanowiskach w Głównym Urzędzie Bezpieczeństwa Rzeszy, od stycznia 1943 r. w Waffen SS, od maja 1945 r. w niewoli radzieckiej, w 1952 r. w ZSRR skazany na 25 lat robót przymusowych, w październiku 1955 r. zwolniony i odesłany do RFN.

Nr 4

1939 październik 29, niedziela, Łódź¹ – Narada z hauptsturmführerem SS Buchnerem; narada z dr. du Prelem; mianowanie i omówienie zadań dr. Heubera, pełnomocnika gubernatora generalnego w Berlinie; sprawozdanie z narady Hansa Franka z szefami dystryktów w Krakowie, Lublinie i Warszawie; sprawozdanie z rozmowy Hansa Franka z kierownikiem resortu leśnictwa w Urzędzie Gubernatora Generalnego dr. Eissfeldtem

Godzina 12.00

Meldunek pododdziału ochronno-eskortowego złożony przez hauptsturmführera SS Buchnera² gubernatorowi generalnemu:

2 oficerów SS^a, 1 szeregowców, 1 ciężarówka, 1 samochód osobowy.

Godzina 12.30

Gubernator generalny przyjął szefa wydziału prasowego dr. du Prela, który złożył relację o sprawach dotyczących prasy.

Następnie gubernator generalny odbył spotkanie z szefem urzędu radcą ministerialnym dr. Bühlerem, reichshauptamtsleiterem dr. Fischerem, reichshauptamtsleiterem dr. Heuberem oraz dr. Laschem.

Gubernator generalny mianuje reichshauptamtsleiterra dr. Heubera swoim pełnomocnikiem w Berlinie i wydaje mu rozkaz przejęcia wszystkich spraw służbowych w Berlinie od 1 listopada 1939 r. Jego siedziba służbowa znajduje się w: Berlinie przy Leipziger Platz 15. Zadanie pełnomocnika obejmuje, zgodnie z wytycznymi gubernatora generalnego, reprezentację całości interesów gubernatora generalnego oraz Generalnego Gubernatorstwa, a zwłaszcza uczestniczenie w Berlinie w niezbędnych negocjacjach i naradach dotyczących kształtowania relacji gospodarczych między Rzeszą Niemiecką a Generalnym Gubernatorstwem oraz reprezentowanie gubernatora generalnego w jego funkcji jako członka rządu Rzeszy we wszystkich kwestiach dotyczących Generalnego Gubernatorstwa. Pełnomocnik ma być dostępny dla wszystkich urzędów

^a W dokumencie Führerów SS (przyp. tłum.).

¹ Według gazety „Völkischer Beobachter” Hans Frank miał tego dnia przybyć do Krakowa (Reichsminister Dr. Frank in Krakau, „Völkischer Beobachter”, 31 X 1939, s. 3).

² Paul Buchner – inż., burgrabia zamku na Wawelu.

Generalnego Gubernatorstwa, natomiast wszystkie urzędy Generalnego Gubernatorstwa są uprawnione do korzystania z usług biura pełnomocnika w Berlinie.

Gubernator generalny wydał polecenie swojemu szefowi urzędu dr. Bühlerowi powiadomienia na drodze urzędowej wszystkich urzędów w Rzeszy o tej nominacji oraz rozpoczęciu służby, a także nakazał, aby sprawy służbowe pełnomocnika prowadzić oddzielnie od spraw w urzędzie ministra. Urząd Gubernatora Generalnego oddaje do dyspozycji niezbędny personel i zaopatrzenie rzeczowe. Pełnomocnik wraz ze swoim urzędem stanowi część Urzędu Gubernatora Generalnego. Za korzystanie z pomieszczeń w domu przy Leipziger Platz 15 w Berlinie będzie płacony odpowiedni czynsz właścicielowi budynku³.

Godzina 16.00

Gubernator generalny odbył spotkanie z ministrem Rzeszy Seyssem-Inquartem⁴, szefem urzędu dr. Bühlerem, szefami dystryktów Wächterem⁵, Laschem, Fischerem oraz pełnomocnikiem dr. Heuberem.

³ Kierowana przez dr. Wilhelma Heubera placówka pełnomocnika gubernatora generalnego otwarta w Berlinie już w październiku 1939 r. miała być zaopatrzonym w szerokie kompetencje – zwłaszcza w zakresie zagadnień gospodarczych – przedstawicielstwem interesów Hansa Franka i Generalnego Gubernatorstwa („Völkischer Beobachter”, 4 XI 1939, s. 2). W maju 1941 r. Frank nazwał je nawet „przedstawicielstwo dyplomatyczne rządu GG” (por. „Krakauer Zeitung”, 24 V 1941). Tego rodzaju oczekiwania nie zostały jednak spełnione. Działalność placówki w coraz większym zakresie ograniczała się do zagadnień gospodarczych Rzeszy i GG.

⁴ Arthur Seyss-Inquart (1892–1946) – dr n. prawnych, austriacki polityk, od 1938 r. w NSDAP i SS (obergruppenführer), 16 II 1938 r. pod naciskiem rządu Rzeszy mianowany ministrem spraw wewnętrznych i 11 III 1938 r. kanclerzem Austrii. Podpisał akt Anschlussu, w latach 1938–1939 namiestnik Austrii, od kwietnia 1939 r. minister Rzeszy, od września do października 1939 r. szef zarządu cywilnego okręgu wojskowego Wehrmachtu w Krakowie, od października 1939 do maja 1940 r. zastępca gubernatora generalnego Franka, od 19 V 1940 do 30 IV 1945 r. komisarz Rzeszy w okupowanej Holandii. Za zbrodnie wojenne skazany na karę śmierci przez Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Norymberdze.

⁵ Otto Gustav Wächter (1901–1949) – dr n. prawnych, austriacki polityk, od 1923 r. w SA, od 1930 r. w NSDAP, od 1935 r. w SS (gruppenführer), uczestnik puczu 1934 r., po Anschlussie szef administracji wewnętrznej, zastępca szefa zarządu cywilnego okręgu wojskowego Wehrmachtu w Krakowie, od 7 XI 1939 r. szef i gubernator Dystryktu Kraków, distriktstandortführer NSDAP, w latach 1939–1940 niemiecki szef radziecko-niemieckiej Komisji ds. Przesiedleńców, od 22 I 1942 r. gubernator Dystryktu Galicja, od 1 X 1942 r. szef sztabu SS-Oberabschnitt Ost, od lata 1944 r. szef administracji woj-

Minister Rzeszy Seyss-Inquart złożył relację o wprowadzeniu przez siebie na urząd szefa Dystryktu Lublin Schmidta⁶; podczas obejmowania przez niego urzędu obecnych było na naradzie 12–14 kierowników wydziałów. Wszystkie te urzędy są bardzo słabo obsadzone; Meisinger⁷, na specjalne polecenie reichsführera SS, utworzył tam wydział SS. Obsadzono już stanowiska dziewięciu landratów. Warunki dotyczące bezpieczeństwa są jeszcze całkowicie niejasne, zwłaszcza że lasy wokół Biłgoraja^b nie zostały jeszcze przeczesane i opanowane. Bardzo niekorzystna jest sytuacja dotycząca żywienia, ponieważ Rosjanie zabrali wszystko ze sobą, nawet gwoździe ze ścian. Żydzi, których wygonił gauleiter Koch, wrócili ponownie do Dystryktu Lublin przez rosyjską granicę. Do tego dystryktu przybywają także duże grupy wywiezionych niemieckich uciekinierów. Do ich transportu oddano cztery omnibusy z Warszawy. W samym Dystrykcie Lublin niezbędne jest obecnie szybkie zdobycie kilku ciężarówek; właściwie to każdy szef dystryktu powinien otrzymać co najmniej cztery ciężarówki, cztery motocykle z wózkami bocznymi oraz ciężarówkę do holowania. W Lublinie problem uciekinierów jest szczególnie palący; prawie wszystkie większe miejscowości w tym dystrykcie zostały zniszczone i spalone.

Szef dystryktu dr Wächter złożył relację na temat środków, jakie zostały przedsięwzięte, związanych z przeniesieniem się gubernatora generalnego i jego sztabu.

skowej przy generale pełnomocnym we Włoszech, w 1945 r. kierownik ds. wschodnich w Głównym Urzędzie Bezpieczeństwa Rzeszy, od końca wojny ukrywał się w Rzymie.

^b W dokumencie Bilgorej odręcznie poprawione na Bilgoraj.

⁶ Friedrich Schmidt (1902–1973) – nauczyciel i polityk, od 1925 r. w NSDAP (przerwa od 30 IX 1927 do 25 IV 1928 r.), od 1934 r. w SS (brigadeführer), od 1933 r. w Reichstagu, od maja 1937 r. kierownik Głównego Urzędu Szkolenia NSDAP, od września 1939 r. pełnomocnik NSDAP i DAF w sztabie szefa niemieckiej administracji cywilnej w okupowanej Polsce, do 26 X 1939 r. zastępca gauleitera w Łodzi, od 26 X 1939 do stycznia 1940 r. szef Dystryktu Lublin, od 20 IV 1940 r. hauptbefehlsleiter NSDAP w Arbeitsbereich GG, od lutego 1942 r. służył w Waffen SS, dostał się do niewoli na froncie zachodnim, 20 VII 1948 r. przez sąd denazyfikacyjny w Ludwigsburgu zakwalifikowany do grupy głównych winnych, skazany na 30 miesięcy obozu pracy i konfiskatę mienia.

⁷ Josef Meisinger (1899–1948) – policjant (płk i standartenführer SS), uczestnik puczu monachijskiego w 1923 r., od 1933 r. w NSDAP, we wrześniu 1939 r. zastępca dowódcy IV Grupy Operacyjnej Policji i Służby Bezpieczeństwa, od 5 X 1939 do marca 1941 r. komendant Policji i Służby Bezpieczeństwa (KdS) w Dystrykcie Warszawa, w 1946 r. ekstradowany do Polski, w 1948 r. skazany przez Najwyższy Trybunał Narodowy na karę śmierci.

Przenosiny te zostały zaplanowane na wtorek 7 listopada o godzinie 18.00.

Następnie omówiono kwestie dotyczące prawa pracy i praw społecznych.

Szef dystryktu dr Wächter stwierdził:

Wypłata zapomogi dla bezrobotnych nie wchodzi w ogóle w rachubę; może być wypłacane tylko wynagrodzenie za wykonaną pracę lub jałmużny dla najbiedniejszych. Świadczenia socjalne powinny przysługiwać tylko tym, którzy rzeczywiście pracują.

Sytuacja żywieniowa w jego dystrykcie jest raczej opanowana na najbliższy okres, a dzięki uzyskaniu 35 ciężarówek mniej więcej udało się rozwiązać problem środków transportu. Zastopowano także w jego dystrykcie dzikie konfiskaty.

Szef dystryktu dr Fischer złożył relację dotyczącą jego dystryktu, a zwłaszcza stosunków panujących w Warszawie.

Szczególną wagę przywiązuje się tam do kwestii bezpieczeństwa, jako że ludność ponownie zaczyna się zachowywać zuchwale. Szczególnie nieprzyjemnie daje o sobie znać brak sił bezpieczeństwa, zwłaszcza na wsiach. W celu realizacji rozporządzenia o zatrzymaniu wzrostu cen, które jest sabotowane przez Polaków i Żydów, zostały przedsięwzięte odpowiednie środki⁸, należy jednak również przeciwdziałać zagrożeniu braku towarów. Powszechnie nieprzyjemnie rzuca się w oczy to, że żołnierze nawiązują bliskie kontakty z ludnością.

Gubernator generalny oświadczył w kwestii zatrzymania wzrostu cen, że udzieli szefom dystryktów daleko idących pełnomocnictw. Natomiast centrala będzie się ograniczała do przekazywania ogólnych wytycznych.

Szef dystryktu dr Wächter zwrócił uwagę, że wynagrodzenia za pracę są zasadniczo zbyt niskie z powodu wysokich cen. Przy miejscach wydobywania ropy naftowej utworzono już magazyny żywności (co zostało także zaproponowane w odniesieniu do innych ważnych dla Rzeszy zakładów). Z zapasów tych wydawane są środki żywności po niższych cenach. Jak dotąd rozwiązanie to znakomicie się sprawdziło.

⁸ Rozporządzenie celem zwalczania podbijania cen z 21 I 1940 r., „Dziennik Rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla Okupowanych Polskich Obszarów”, 1940, cz. 1, nr 3, s. 8–9.

Gubernator generalny oznajmił, że w Generalnym Gubernatorstwie zostanie wprowadzone jednolite oznakowanie samochodów („Wschód”^c). Numery od 1 do 500 zostaną zarezerwowane dla gubernatora generalnego i jego sztabu. Szefowie dystryktów otrzymają polecenie ustawienia tablic granicznych; także kwestia szyldów z nazwami miejscowości oraz drogowskazów powinna zostać uregulowana centralnie, według wzorca z Rzeszy. Nazwy te mają być wypisane dużymi literami po niemiecku i małymi po polsku, to samo ma dotyczyć drogowskazów na ulicach. Wawel w Krakowie będzie od teraz nosił nazwę „zamek krakowski” [Krakauer Burg].

D[okto]r Wächter stwierdził, że jego budżet został już ustalony (około 8 mln marek Rzeszy).

Godzina 18.00

Gubernator generalny wydał szefowi dystryktu dr. Fischerowi akt nominacji i odebrał od niego przysięgę.

Następnie gubernator generalny przedstawił podstawowe założenia dotyczące Urzędu Gubernatora Generalnego oraz jego zadań:

Urząd ten ma być punktem centralnym dla całego sektora administracji. Rozporządzenia szefa tego urzędu i szefa policji obowiązują także szefów dystryktów. Aby móc wykonywać należycie ciężką i zróżnicowaną pracę, należy między innymi za wszelką cenę dopilnować, aby wydawane przez centralę podstawowe zasady [działania] nie były traktowane w sposób formalno-biurokratyczny. To raczej do zadań szefów dystryktów należy zrobienie wszystkiego co trzeba, aby wspierać interesy Rzeszy. Właśnie interes Rzeszy oraz własne sumienie powinny być głównym wyznacznikiem kierowania dystryktami. Gubernator generalny oraz jego zastępca udadzą się do poszczególnych dystryktów i pozostaną tam przez dłuższy czas, aby omówić najbardziej palące kwestie. Wskazane są regularne spotkania w celu przedyskutowania zasadniczych kwestii. Tego typu narady, w których powinni wziąć udział najważniejsi referenci, będą się odbywały w stolicach dystryktów.

Szefowi dystryktu dr. Wächterowi polecono w kwestii katedry na zamku w Krakowie, by umożliwić odprawianie mszy świętych w określonych godzinach, ale bez udziału osób świeckich.

^c W dokumencie Ost.

Godzina 19.00

Gubernator generalny przyjął wyższego urzędnika służby leśnej^d Eissfeldta^e, aby ten złożył relację.

[Eissfeldt] poinformował o sporych problemach w Obwodzie Radomskim. Ścięte tam drzewa są w nocy wywożone przez okolicznych chłopów. W ten sam sposób kradzione jest drewno budowlane i użytkowe. Z tego powodu w poszczególnych nadleśnictwach trzeba było zorganizować patrole do ochrony lasów. Szczególne trudności wynikają z tego, że jeden leśniczy przypada średnio na 200^f-300 ludzi.

Gubernator generalny zalecił przyłączenie urzędów nadleśnictwa do komisariatów policji. Natomiast w kwestii mieszkań należy, tak jak w przypadku innych urzędów Generalnego Gubernatorstwa, zastosować zasadę, że budynki wojskowe są przeznaczone tylko dla urzędów wojskowych, a wszystkie budynki państwowe powinny zostać oddane do dyspozycji instancjom Generalnego Gubernatorstwa.

Minister Rzeszy dr Seyss-Inquart stwierdza, że każdy polski nadleśniczy, który nie odda swojej broni, musi zostać ukarany śmiercią, tak jak każdy inny cywil.

Gubernator generalny zarządził, aby wszystkie pozwolenia na broń zostały unieważnione.

Postanowiono, że wycince zostanie poddana podwójna ilość drzewa, niż było to przewidziane dotychczas. Od zaraz wchodzi także w życie zakaz odstrzału zwierzyny płowej.

Wyższy urzędnik służby leśnej Eissfeldt^g stwierdził, co następuje na temat polskiej gospodarki drewnem:

Polacy nie prowadzili zachowawczej gospodarki drewnem, lecz wycinali całe drzewo użytkowe. Prawie w ogóle nie zachowały się stare drzewa. Dwie trzecie lasów znajduje się w rękach prywatnych i jest w dużym stopniu wykarczowane. Wcześniej Polska eksportowała drewno;

^d W dokumencie Oberlandesforstmeister, co odpowiada zastępcy dyrektora generalnego lub zastępcy dyrektora regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych.

^e W dokumencie Eissfeldt (przyp. tłum.).

Kurd Eissfeldt (1900-?) – dr n. leśnych, od 1932 r. w NSDAP, od 1933 r. w SS (oberführer), od października 1935 r. kierował państwową administracją leśną, od listopada 1937 r. osobisty referent generalnego inspektora lasów w Urzędzie Lasów Rzeszy, od 29 X 1939 r. kierownik Wydziału Lasów Urzędu Gubernatora Generalnego i kierownik Wydziału Głównego Lasów w tzw. rządzie GG.

^f W dokumencie 2.

^g W dokumencie Eissfeldt.

w dłuższej perspektywie jednak Generalne Gubernatorstwo stanie się obszarem wymagającym dotacji do drewna. W odpowiednich do tego okolicach zostaną utworzone wielkie obozy pracy.

Gubernator generalny wydał rozkaz, aby z lasami obchodzono się ostrożnie, ale dokonywano w nich możliwie maksymalnej wycinki.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 14-20, oryginał, mps.

Nr 5

1939 październik 30, poniedziałek, Łódź – Narada Hansa Franka z wyższymi urzędnikami administracji; sprawozdanie z uroczystego wręczenia aktu nominacyjnego dr. Heuberowi; omówienie sprawy stanowiska służbowego *hauptsturmführera* SS Buchnera oraz przeprowadzki na Wawel¹

Gubernator generalny przyjął ministra Rzeszy Seyssa-Inquarta, reichshauptamtsleiters Frauendorfera² oraz sekretarza stanu Krohna³ w celu złożenia relacji.

Omówiono szczegółowo kwestię regulacji ubezpieczenia na wypadek bezrobocia oraz obowiązku pracy dla Polaków. Gubernator generalny oświadczył, że ubezpieczenia na wypadek bezrobocia oraz w ogólności niemieckie prawo socjalne nie powinny w ogóle dotyczyć Polaków. Sekretarz stanu Krohn stwierdził, że ubezpieczenia specjalne i na wypadek bezrobocia powinny zostać udostępnione także Polakom, ponieważ w przeciwnym razie będzie trzeba wypłacać [im] zasiłki. Natomiast składki płacone na ubezpieczenie na wypadek bezrobocia są korzystne z gospodarczego punktu widzenia; przy szefach dystryktów powinny także powstać wydziały do spraw pracy.

¹ Według gazety „*Völkischer Beobachter*” Hans Frank miał tego dnia spotkać się jeszcze z Josephem Goebbelsem (*Reichsminister Dr. Goebbels in Lodz*, „*Völkischer Beobachter*”, 1 XI 1939, s. 5).

² Max Frauendorfer (1909–1989) – dr n. prawnych, urzędnik (prezes rejencji), od 1928 r. w NSDAP i SS (*obersturmbannführer*), od 1933 r. *reichsamtsleiter* w Urzędzie ds. Stanowej Budowy (*Amt für ständischen Aufbau*), od 1 X 1938 do września 1939 r. w Urzędzie Powiernika Pracy Rzeszy (*Reichstreuhänder der Arbeit*) zajmował się polityką płacową, pod koniec września 1939 r. z sekretarzem stanu dr. Krohnem skierowany do organizowania administracji ds. socjalnych w GG, od 18 XI 1939 do lutego 1943 r. kierownik Wydziału Pracy w Urzędzie Gubernatora Generalnego i kierownik Wydziału Głównego Pracy w tzw. rządzie GG, od 26 IX 1941 r. powiernik Rzeszy ds. pracy w GG, redaktor naczelny czasopisma „*Deutsche Verwaltung*”, ochotniczo zgłosił się do służby wojskowej.

³ Johannes Krohn (1884–1974) – dr n. prawnych, urzędnik, od 1920 r. sekretarz stanu w Ministerstwie Pracy Rzeszy, członek Akademii Prawa Niemieckiego, od 1941 r. komisarz Rzeszy ds. postępowania z wrogi mieniem (*Reichskommissar für die Behandlung feindlicher Vermögen*) w Ministerstwie Pracy Rzeszy.

Po południu gubernator generalny odbył szczegółową naradę z radcą ministerialnym dr. Bühlerem, obergruppenführerem SS Krügerem⁴, reichshauptamtsleiterem dr. Heuberem oraz sędzią sądu apelacyjnego dr. Wehem⁵. Obergruppenführer SS Krüger złożył relację na temat kwestii policyjnych. Gubernator generalny zajął przede wszystkim stanowisko w sprawie wniosków o zatrudnienie: w przyszłości każdy taki wniosek kierowany do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Rzeszy ma przechodzić przez pełnomocnika w Berlinie.

Następnie omówiono projekty rozporządzeń dotyczących poczty i połączeń telefonicznych, obrony przed aktami przemocy, zaciągania kredytów przez związki gmin, jak również obwieszczeń Kasy Kredytowej Rzeszy. Gubernator generalny wręczył akt nominacji reichshauptamtsleiterowi dr. Heuberowi oraz przyjął od niego zobowiązanie do wiernej i sumiennej pracy.

Gubernator generalny powiadomił [zebranych], że w Generalnym Gubernatorstwie będzie z reguły obecny albo on sam, albo jego zastępca minister Rzeszy Seyss-Inquart. Także podczas jego nieobecności urząd gubernatora powinien pracować bez żadnych przerw. Nic nie może zostać zaniedbane.

W kwestii stanowiska służbowego hauptsturmführera SS Buchnera ustalono, że pełniąc funkcję komendanta zamku, podlega wyłącznie bezpośrednio obergruppenführerowi SS Krügerowi. Termin przeprowadzki do zamku w Krakowie został wyznaczony na 7 listopada na godzinę 18.00.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 21-22, oryginał, mps.

⁴ Friedrich-Wilhelm Krüger (1894–1945) – policjant (gen. i obergruppenführer SS), od 1929 r. w NSDAP, od 1930 r. w SA, od 1931 r. w SS, od 1932 r. w Reichstagu, od 4 XI 1939 do 18 XI 1943 r. wyższy dowódca SS i policji w GG (Höhere SS und Polizeiführer Ost), od maja 1942 r. sekretarz stanu ds. bezpieczeństwa w tzw. rządzie GG, pełnomocnik Himmlera jako komisarza Rzeszy ds. umacniania niemczyzny (Reichskommissar zur Festigung des deutschen Volkstums) w GG, 20 IV 1943 r. uszedł cało z zamachu zorganizowanego przez AK, 10 V 1945 r. popełnił samobójstwo.

⁵ Albert Weh (1908–?) – dr n. prawnych, radca ministerialny, od 1933 r. w Narodowosocjalistycznym Związku Obrońców Prawa (NS-Rechtswahrerbund), od 1 IX 1933 r. osobisty referent Franka w bawarskim Ministerstwie Sprawiedliwości; od 1 III 1935 r. przy Franku jako ministrze Rzeszy (radca sądu okręgowego), 28 IX 1939 r. przydzielony do szefa zarządu cywilnego przy wyższym dowódcy Wschód, od 26 X 1939 r. referent generalny szefa Urzędu Gubernatora Generalnego, od 1940 r. w NSDAP, od 1 I 1940 do 1945 r. kierownik Urzędu ds. Ustawodawstwa (Amt für Gesetzgebung) tzw. rządu GG.

Nr 6

1939 październik 31, wtorek, Łódź – Narada z Seyssem-Inquartem, Frauendorferem, Krohnem i Leutertem; narada z prezesem Lauxmannem; spotkanie z obergruppenführerem SS Krügerem, gen. Beckerem i brigadeführerem SS Streckenbachem; sprawozdanie z pobytu w GG ministra Goebbelsa i narady z udziałem Seyssa-Inquarta, Müllera, Fischera, Heusingera von Waldeck i du Prela; narada na temat ustalenia cen i stanu bezpieczeństwa w GG; mianowanie Schlumprechta szefem Urzędu ds. Gospodarki i udzielenie mu wytycznych w sprawach walutowo-dewizowych oraz zajmowania mienia; rozmowa z gubernatorem Dystryktu Radom Laschem

Godzina 10.00

Podczas szczegółowej narady roboczej, w której wzięli udział minister Rzeszy Seyss-Inquart, reichshauptamtsleiter Frauendorfer, sekretarz stanu Krohn oraz wyższy radca stanu Leutert, sekretarz stanu Krohn przedłożył rozporządzenie dotyczące stworzenia warunków pracy oraz wprowadzenia obowiązku pracy dla Polaków.

Gubernator generalny polecił, aby wynagrodzenie osób podlegających obowiązkowi pracy nie odbywało się według zwykłych zasad oraz aby wprowadzania obowiązku pracy nie utrudniały formalne klauzule. Szczegóły warunków pracy powinni ustalać szefowie dystryktów. Jednak obowiązek pracy dla Polaków ma swoją podstawę w wywiezieniu polskich pieniędzy¹ za granicę i służy zadośćuczynieniu szkód, jakie wyrządzili Polacy. Stąd też wypłacane może być wyłącznie wynagrodzenie za rzeczywiście wykonaną pracę, względnie jałmużna. Dlatego też niemieckie instytucje gospodarcze nie mogą być związane jakimiś zapisami układów zbiorowych ani czymś podobnym.

Radca stanu Leutert stwierdził, że polskie prawo zostało uchylone w zakresie wypłaty zasiłków dla bezrobotnych, utrzymano jedynie obowiązek płacenia składek. Dalsze spożytkowanie tych środków będzie przedmiotem specjalnego rozporządzenia. Urzędy pracy przejęły część działalności dobroczynnej – wypłaty zasiłków bezrobotnym. Najwyższa stawka wynosi 4,50 [złotych] tygodniowo, a w przypadku rodzin 7 [złotych] tygodniowo.

¹ Hans Frank miał na myśli wywiezienie aktywów Banku Polskiego we wrześniu i październiku 1939 r. do Rumunii i Francji.

W Łodzi jest obecnie od 40 do 50 tys. bezrobotnych. Minister Rzeszy Seyss-Inquart zwrócił uwagę, iż bezrobotni nie mogą wysuwać żadnych roszczeń dotyczących świadczeń opiekuńczych w stosunku do urzędów pracy.

Godzina 10.45

Gubernator generalny przyjął prezesa Lauxmanna i poprosił go o możliwie szybkie utworzenie sprawnych połączeń telefonicznych na zamku w Krakowie oraz między Krakowem, Warszawą, Lublinem i Radomiem oraz połączenia teleksowego do Berlina. Prezes Lauxmann poinformował, że chce przejąć częściowo skonfiskowaną przez Wehrmacht Pocztową Kasę Oszczędności.

Godzina 11.00

Gubernator generalny przyjął obergruppenführera SS Krügera, generała Beckera², brigadeführera SS Streckenbacha oraz ppłk. Gudewilla³.

Brigadeführer Streckenbach złożył następującą relację:

Reichsführer SS życzy sobie, aby wszyscy Żydzi z nowo uzyskanych obszarów Rzeszy zostali usunięci. Z tego powodu do lutego ma zostać przywiezionych do Generalnego Gubernatorstwa około 1 mln ludzi. Mieszkające na polskich terenach okupowanych rodziny dobre rasowo [guttrassig] (około 4 mln ludzi) mają być przeniesione do Rzeszy, tam pojedynczo zakwaterowane i w ten sposób narodowo wykorzenione. Termin transportów wysiedleńczych ustalono na 15 listopada. Gubernator generalny zwraca uwagę, że dla ruchu w kierunku wschód-zachód i zachód-wschód należy wyznaczyć większe drogi transportowe. Obergruppenführer SS Krüger stwierdził, że od 15 listopada cała sieć kolejowa Generalnego Gubernatorstwa zostanie oddana do dyspozycji tych transportów przesiedleńczych. Gubernator generalny wyznacza obergruppenführerowi SS Krügerowi zadanie organizacji tych transportów uchodźców.

Na zakończenie spotkania został przyjęty referent do spraw spekulacji cenowych, który złożył raport na temat ogólnej sytuacji cenowej i wskazał między innymi na to, że w Generalnym Gubernatorstwie niezbędne

² Herbert Becker (1887–1974) – policjant (gen. por. i gruppenführer SS), od 1933 r. w NSDAP, od 1938 r. w SS, od października 1939 do października 1940 r. komendant policji porządkowej w GG (KdO).

³ Walter Gudewill (1894–1956) – dr, policjant (gen. mjr i brigadeführer SS), od 1933 r. w NSDAP, od 1 IX do 10 X 1939 r. szef sztabu dowódcy policji porządkowej (BdO) przy dowództwie 10 Armii (AOK).

jest wprowadzenie w pewnym zakresie regulacji dotyczących zamrożenia wynagrodzeń i cen, a zwłaszcza wprowadzenia cen maksymalnych dla określonych środków żywności, [uznał także], że w Warszawie, ze względu na szczególne uwarunkowania, kontrola cen może być przeprowadzana tylko w pojedynczych przypadkach. Gubernator generalny stwierdził w tym kontekście, że Generalne Gubernatorstwo nie może być budowane jak przedsiębiorstwo państwowe, należy jednak za wszelką cenę zapewnić zaopatrzenie w żywność urzędników niemieckich, co często bardzo trudno osiągnąć. Bardzo wyraźnie jednak trzeba zaznaczyć granicę między niemieckim narodem panów a Polakami. Oprócz urzędników bezpośrednio zaopatrywani muszą być także volksdeutsche. NSV^a jest przeznaczona tylko dla Niemców, podczas gdy Polacy – nie wspominając już o Żydach – muszą pomagać sobie sami, aby „polski duch wspólnoty” mógł wykazać swoje możliwości. Ich zaopatrzenie wchodzi w rachubę jedynie wtedy, kiedy zostanie wypracowane; oni sami nie są przyzwyczajeni, aby ktoś się nimi opiekował. Brigadeführer SS Streckenbach zwrócił uwagę, że Generalne Gubernatorstwo, które ma obecnie 10 mln mieszkańców, będzie liczyło w lutym 13 mln. Gubernator generalny stwierdził w kontekście stanu wyżywienia, że intensyfikacja gospodarki rolnej musi zapewnić zaopatrzenie Generalnego Gubernatorstwa. Na razie, jeżeli jest możliwe, zaopatrzenie może odbywać się w ramach żywienia zbiorowego. To jednak może być przeprowadzone tylko przy udziale polskich sił.

Przybył minister Rzeszy propagandy i oświecenia publicznego dr Goebbels⁴ w towarzystwie radcy ministerialnego Müllera⁵, gauamtsleiters dr. Fischera⁶ i adiutanta Heusingera von Waldegga^b. Obecni byli również minister Rzeszy Seyss-Inquart i reichsamtsleiter dr du Prel.

^a NSV (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt) – Narodowosocjalistyczna Ludowa Opieka Społeczna (przyp. tłum.).

^b W dokumencie von Waldeck.

⁴ Joseph Goebbels (1897–1945).

⁵ Georg Wilhelm Müller (1909–1989) – propagandysta, od 1927 r. w NSDAP, od 1930 r. w SS (oberführer), bliski współpracownik Josepha Goebbelsa.

⁶ Erich Fischer (1908–1994) – dziennikarz, od 1927 r. w NSDAP, od 1940 r. w SS (sturmbannführer), propagandysta Hitlerjugend, pracownik Placówki Prasowej Rzeszy NSDAP (Reichspressestelle der NSDAP), referent Wydziału Prasowego i zastępca kierownika Wydziału Niemieckiej Prasy w Ministerstwie Propagandy i Oświecenia Publicznego, rzecznik prasowy rządu Rzeszy, w 1943 r. popadł w niełaskę, w 1944 r. zdegradowany do stopnia strzelca Waffen SS, wysłany na front, po wojnie pracownik tygodnika „Der Spiegel”.

Na wstępie gubernator generalny stwierdził, co następuje:

Polakom należy udostępnić jedynie takie możliwości kształcenia, które uświadomią im beznadziejność ich sytuacji jako narodu. W grę mogą więc wchodzić co najwyżej złe filmy albo takie, które pokazują wielkość i siłę Rzeszy Niemieckiej. Trzeba będzie w szerokim zakresie wprowadzić wielkie instalacje głośnikowe, które będą rodzajem środka informacji dla Polaków.

Minister Rzeszy dr Goebbels, zgadzając się ze zdaniem gubernatora generalnego, wypowiedział się także przeciwko organizowaniu polskich teatrów, kin i kabaretów. W większych miastach i na rynkach zainstaluje się stacjonarne nagłośnienie, przez które w określonych porach będą nadawane wiadomości o rozwoju sytuacji oraz komunikaty dla Polaków.

Reichsamtseleiter dr du Prel naświetlił kwestię prasy w Generalnym Gubernatorstwie, a zwłaszcza gazet „*Krakauer Zeitung*” i „*Warschauer Zeitung*”, które wkrótce miały się ukazać. Gubernator generalny podkreślił, że kierownik do spraw prasy i propagandy w Urzędzie Gubernatora Generalnego (Freiherr dr du Prel) jest niezależny i podlega bezpośrednio gubernatorowi generalnemu, ale musi stosować się do ogólnych dyrektyw Ministerstwa Rzeszy do spraw Propagandy. Jako że, zgodnie z wolą Führera, urzędy centralne Rzeszy nie powinny wywierać żadnego wpływu na Generalne Gubernatorstwo, to również w sektorze propagandy nie może działać żaden Urząd Propagandy Rzeszy, lecz kwestie propagandy powinny raczej wchodzić w zakres kompetencji Urzędu Gubernatora Generalnego. Minister Rzeszy dr Goebbels całkowicie zgadza się na takie uregulowanie tego problemu. Gubernator generalny wyraża mu za to podziękowanie, ponieważ w ten sposób uniknie się groźby zamieszania i chaosu. Minister Rzeszy dr Goebbels stwierdza dalej, że należy zlikwidować cały system informowania Polaków. Polacy nie powinni posiadać radioodbiorników, a ich gazety powinny mieć wyłącznie charakter informacyjny, w żadnym razie nie może być to prasa wyrażająca poglądy. W zasadzie nie powinno się im też zezwalać na teatry, kina i kabarety, aby nie przypominano im ciągle o tym, co utracili. Jeśli w wielkich miastach, np. w Warszawie, pojawi się konieczność odciągnięcia Polaków z ulic za pomocą projekcji kinowych, to decyzja o tym powinna być podejmowana w zależności od konkretnej sytuacji. Właśnie wczoraj Führer oświadczył, że nie wolno Polakom wmawiać bzdur, że będą mogli budować sami coś dla siebie. Nie leży także w naszym interesie obcinanie Żydom bród ani odwszawianie. Gubernator generalny oświadczył, że szkoły wyższe są

już zamknięte. Seminaria duchowne, otwarte ponownie przez Wehrmacht, również zostaną zamknięte, gdyż są one jedynie wylęgarnią nienawiści do Niemców.

Reichsamtsleiter dr du Prel uzasadnia konieczność wydawania dużej gazety codziennej dla Niemców w Generalnym Gubernatorstwie. Ma być drukowana w Krakowie, a także, ze specjalnym nagłówkiem, w Warszawie. D[okto]r du Prel proponuje, aby gazeta nazywała się „Deutsche Ostlandszeitung”, powinna mieć także dodatki dla Wehrmachtu i policji. [Doktor du Prel] informuje następnie o obsadzie personalnej tymczasowej redakcji. Minister Rzeszy dr Goebbels oświadczył, że jest gotowy oddelegować na jakich czas, w celu budowy tej gazety, radcę ministerialnego Dürra⁷ jako redaktora naczelnego. Jeżeli chodzi natomiast o kwestię filmów, to minister Rzeszy dr Goebbels z ogromną radością przyjął do wiadomości, że polskie kina zostały już skonfiskowane, i zapewnił, że zostanie zrobiona lista filmów, które szczególnie nadają się do pokazania urzędnikom, i w ogóle Niemcom, w Generalnym Gubernatorstwie. Filmy te mają być wyświetlane w pomieszczeniach nadających się do tego celu. Jeżeli chodzi o radio, to Kraków i Warszawa mogłyby być obsługiwane przez Katowice; Polaków natomiast należy całkowicie odciąć od radia. Zaproponowane przez burmistrza Ottona⁸ w Warszawie przejęcie członków warszawskiej orkiestry jest absolutnie niedopuszczalne. W ogóle należy cały czas sprawdzać, czy Polacy nie wykazują postaw nacjonalistycznych. Wszelkie przejawy nacjonalizmu muszą być natychmiast dławione. Minister Rzeszy dr Goebbels zapewnił, że Niemcy w Generalnym Gubernatorstwie będą mieli do dyspozycji najlepsze teatry i kabarety Rzeszy. Będą organizowane gościnne występy znakomitych artystów. On sam będzie się starał o szczególne wsparcie kulturowe Niemców w Generalnym Gubernatorstwie, aby na obszarze Generalnego Gubernatorstwa, a zwłaszcza w Krakowie, Warszawie, Lublinie i Radomiu, zagrały najlepsze sceny Rzeszy (w tym także na przykład Berlińska Scala)⁹.

⁷ Dagobert Ernst Dürr (1897–?) – dziennikarz i urzędnik, współpracownik Goebbelsa, redaktor naczelny miesięcznika propagandowego dla działaczy NSDAP „Unser Wille und Weg”, referent prasowy w Ministerium für Volksaufklärung (radca ministerialny), redaktor naczelny dziennika „Krakauer Zeitung”.

⁸ Gustav Matthieu Helmut Otto (1892–1974) – lekarz i prawnik, od 1939 r. komisarz Rzeszy na m.st. Warszawę.

⁹ W latach 1920–1944 jedna ze znanych scen wariet w Niemczech. Mieściła się przy Lutherstraße 22–24 w dzielnicy Schöneberg (obecnie Martin-Luther-Straße 14–18).

Godzina 12.30

Kontynuowano spotkanie na temat kwestii kształtowania cen.

Gubernator generalny dodał jeszcze na ten temat:

Przy wprowadzaniu i ustalaniu cen maksymalnych należy zapobiec znikaniu w wyniku tego towarów. Należy zrobić wszystko w celu utrzymania zdolności do pracy polskiej ludności, natomiast los Żydów jest zupełnie obojętny. Nawet jeżeli nie można prowadzić aktualnie uporządkowanej polityki, to jednak należy zrobić wszystko, aby zapobiec spekulacyjnym podwyżkom cen.

Następnie odbyła się szczegółowa narada na temat bezpieczeństwa w Generalnym Gubernatorstwie.

Gubernator generalny stwierdził, co następuje:

Zadania gubernatora generalnego i podległych mu organów zostały dokładnie sprecyzowane przez Führera. Konieczne jest zabezpieczenie tego obszaru w duchu i w interesie Rzeszy Niemieckiej. Pełnomocnictwo gubernatora generalnego i podległych mu organów ma charakter wszechstronny – w przeciwieństwie do kompetencji Wehrmachtu, który ma do spełnienia wyłącznie jedno konkretne zadanie. Zarządzenie rekwizycyjne naczelnego dowódcy armii obowiązuje jedynie w ramach ogólnego prawa rekwizycyjnego gubernatora generalnego. Zabezpieczenie tego obszaru należy wyłącznie, jeżeli nie dotyczy to spraw wojskowych, do kompetencji gubernatora generalnego, a w szczególności do szefa policji. Poza tym wszystkie kwestie niemające charakteru czysto wojskowego podlegają urzędowi gubernatora generalnego. Obergruppenführer SS Krüger zwraca jeszcze uwagę na to, że obecne siły policyjne absolutnie nie wystarczają do ochrony tego kraju. Brigadeführer SS Streckenbach stwierdza, że Wehrmacht nie nadaje się do ochrony kraju i że policja wszędzie spotyka się z wrogim nastawieniem ludności, a konfidenti oraz volksdeutsche absolutnie nie są godni zaufania. 1 listopada, ze względów bezpieczeństwa, granica zostanie odpowiednio zabezpieczona. W związku z tym gubernator generalny zaznacza, że przy wjeździe do Generalnego Gubernatorstwa konieczne jest posiadanie paszportu i wizy. Uregulowaniem spraw związanych z wjazdem do Generalnego Gubernatorstwa zajmie się jeden z wyższych oficerów SS. Biuro paszportowe,

Występowali na niej artyści międzynarodowej sławy, m.in. żongler Enrico Rastelli i klaun Grock. Do legendy przeszedł też zespół taneczny Scala-Girls.

działające dotychczas przy OKW^c, zostanie przeniesione do urzędu pełnomocnika w Berlinie. Brigadeführer SS Streckenbach stwierdza, że reichsführer SS, ze względu na brak kompetencji organów celnych, przywiązuje szczególną wagę do tego, żeby kontrolę na granicy rosyjskiej sprawowała wyłącznie SD. Gubernator generalny zgadza się z takim zarządzeniem i prosi Streckenbacha, aby zatroszczył się o specjalną ochronę mostów na Wiśle, Narwi i Sanie^d. Brigadeführer SS Streckenbach uważa za konieczne, żeby 400 funkcjonariuszy policji granicznej pełniło służbę konno.

Godzina 14.00

Gubernator generalny przyjmuje dyrektora ministerialnego Schlumprechta¹⁰, któremu poleca omówienie z radcą ministerialnym dr. Bühlerem treści rozporządzeń dotyczących waluty, dewiz i prawa rek wizycyjnego i za dbania o to, aby urzędnicy i pracownicy wybrani na zlecenie kierownika Wydziału Gospodarki i już zasadniczo zatwierdzeni przez Ministerstwo Gospodarki Rzeszy zostali natychmiast wezwani telegraficznie i by otrzymali rozkaz wymarszu.

Gubernator generalny oświadczył, że kierownikowi Wydziału Gospodarki została przekazana polityka gospodarcza w pełnym zakresie, zgodnie z pełnomocnictwami Rzeszy dla Generalnego Gubernatorstwa przysługującymi ministrowi gospodarki Rzeszy Funkowi¹¹. Schlumprecht zostaje mianowany kierownikiem Urzędu Gospodarki w Urzędzie Gubernatora Generalnego i otrzymuje polecenie wdrażania odpowiednich wytycznych dotyczących polityki gospodarczej Generalnego Gubernatorstwa na wszystkich obszarach i korzystania przy tym ze wsparcia wszystkich innych instancji urzędowych.

^c OKW (Oberkommando der Wehrmacht) – Naczelne Dowództwo Wehrmacht (przyp. tłum.).

^d W dokumencie odręczna poprawka literówki w nazwie (przyp. tłum.).

¹⁰ Karl Schlumprecht (1901–1970) – dr n. prawnych, urzędnik państwowy i funkcjonariusz partyjny, od 1930 r. w NSDAP, od 1933 r. w SS (brigadeführer), od 1933 r. w Reichstagu, od października do 4 XII 1939 r. kierownik Urzędu Gospodarki w Urzędzie Gubernatora Generalnego.

¹¹ Walther Emanuel Funk (1890–1960) – dr n. prawnych, ekonomista i polityk, od 1931 r. w NSDAP, od 1938 r. minister gospodarki Rzeszy, od 1939 r. prezes Banku Rzeszy, przez Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Norymberdze skazany na dożywotnie więzienie, w 1957 r. zwolniony z powodu problemów zdrowotnych.

Godzina 15.30

Landrat Siebert¹² melduje rozpoczęcie służby. Gubernator generalny omawia z szefem Dystryktu Radom, reichsamtsleiterem dr. Laschem, ważne kwestie dystryktu dotyczące wprowadzenia polskich burmistrzów oraz traktowania Żydów.

Źródło: Archiwum IPN, GK 95/1, s. 23–31, oryginał, mps.

¹² Friedrich Wilhelm Siebert (1903–1966) – dr n. prawnych, urzędnik i działacz partyjny, od 1931 r. w NSDAP, od 1935 r. w SS (oberführer), od października 1939 do sierpnia 1940 r. kierownik Wydziału Administracji Wewnętrznej Urzędu Gubernatora Generalnego, kierownik wydziału bawarskiego Ministerstwa Finansów, sekretarz generalny Akademii Niemieckiej, od lutego do października 1942 r. kierownik Wydziału Głównego Administracji Wewnętrznej tzw. rządu GG, w 1946 r. ekstradowany do Polski, w 1948 r. skazany w Krakowie na 12 lat więzienia, w 1956 r. amnestionowany, śledztwo w RFN zawieszono.

Nr 7

1939 listopad 1, środa, Łódź – Narada z obergruppenführerem NSKK Höflem i korpsführerem Hühnleinem; sprawozdanie obergruppenführera SS Krügera; sprawozdanie przedstawiciela organizacji Todta Ohlendorfa; rozmowa telefoniczna z gen. płk. Blaskowiczem; zalecenia dla radcy ministerialnego Schlumprechta; narada z prezesami Spindlerem, Senkowskim i dr. Bühlerem

Godzina 11.00

Gubernator generalny zleca hauptsturmführerowi SS von Hallerowi reprezentowanie ministra Rzeszy Seyssa-Inquarta u pełnomocnika Generalnego Gubernatorstwa w Berlinie.

Gubernator generalny przyjmuje obergruppenführera Narodowo-socjalistycznego Korpusu Motorowego^a Höflego^b i wyraża życzenie, aby zadania związane z transportem w Generalnym Gubernatorstwie nadal znajdowały się w gestii NSKK, zwłaszcza że policja jest całkowicie zaangażowana w kwestie związane z bezpieczeństwem. Obergruppenführer Höfle, któremu podlega działalność całego NSKK na obszarze okupowanym, złożył następującą propozycję: będące już w akcji na obszarze okupowanym kompanie NSKK (w Warszawie 3, w Krakowie 1) zostaną zakwaterowane, zaopatrzone i opłacone przez policję. Oprócz tego do akcji zostaną włączone następujące kompanie NSKK: w Lublinie 3, w Krakowie 2, w Warszawie 1 (w pełni zmotoryzowane, służba kurierska), w Kielcach 1, w Częstochowie 1. Zapotrzebowania kompanii NSKK muszą być kierowane za pośrednictwem generała Daluego¹. Korpsführer Hühnlein prosi, aby przy budowie stacji benzynowych brali w miarę moż-

^a W dokumencie NSKK – Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps (dalej NSKK).

^b W dokumencie Hoefle.

Hermann Höfle (1898–1947) – wojskowy (mjr rez.), policjant (gen. pol. i Waffen SS), tłumacz z hiszpańskiego, od 1933 r. w SA (standartenführer), od 1937 r. w NSDAP, od 1943 r. w SS (obergruppenführer), od 1937 r. inspektor wyszkolenia NSKK, od 1939 r. dowódca Wyższej Grupy Motorowej Wschód NSKK (Motorobergruppe Ost) i komendant pododdziałów łączności NSKK, od września 1944 do maja 1945 r. wyższy dowódca SS i policji na Słowacji, w 1947 r. skazany w Bratysławie na karę śmierci.

¹ Kurt Daluge (1897–1946) – policjant (gen. pol.) i polityk, od 1922 r. w NSDAP, od 1926 r. w SA (gruppenführer), od 1928 r. w SS (oberstgruppenführer), od 1932 r. w Reichstagu, w latach 1936–1942 szef Głównego Urzędu Policji Porządkowej, w latach 1942–1945 zastępca protektora Czech i Moraw, w 1946 r. skazany w Pradze na karę śmierci.

liwości udział członkowie NSKK. Poza tym w Krakowie ma stacjonować zmotoryzowana kompania kurierska.

Godzina 12.00

Gubernator generalny przyjął obergruppenführera SS Krügera i prosił go, aby wspólnie z obergruppenführerem Höflem omówił działania NSKK i przedłożył odpowiedni plan gubernatorowi generalnemu.

Obergruppenführer SS Krüger składa relację na temat kwestii bezpieczeństwa i zwraca szczególną uwagę na następującą sprawę: Wehrmacht utrzyma zajęte przez siebie obszary i nie wycofa się nad Wisłę. W obszarze wschodnim, między Wisłą i Bugiem, występuje szczególnie liczne zmasowanie Żydów, co wzbudza zastrzeżenia ze strony Wehrmachtu. Stąd też pojawia się konieczność usunięcia 22 tys. volksdeutscheów z tego obszaru położonego na wschód od Wisły i przesiedlenia ich w miarę możliwości do Rzeszy, na zachód od Wisły. Stacjonujące obecnie dziewięć dywizji pozostanie na swoim miejscu.

Godzina 12.30

Gubernator generalny przyjął krajowego radcę budowlanego Ohlendorfa² (urząd dr. [Fritza] Todta³).

Ohlendorf złożył następującą relację:

W Generalnym Gubernatorstwie działają dwa sztaby budowlane^c, z których jeden zostanie wycofany. Oddziały budowlane są wszędzie rozlokowane. Ogromnych problemów przysparza transport. Ponownie uruchomiono kamieniołomy w Łysej Górze, także kilka wysadzonych wcześniej mostów. Spore są także problemy związane z materiałami; istnieje zwłaszcza pilne zapotrzebowanie na kamienie ze Śląska. Szczególnie dotkliwy jest brak ciężarówek, jako że wozy polskich chłopów^d pod wieloma względami nie nadają się do transportu (mała ładowność i zbyt duże odległości). Oddana dotychczas do dyspozycji przez urząd dr. Todta suma 6 mln marek Rzeszy wystarczy tylko na sam początek. Obecnie najpilniejsze jest zatrudnienie fachowca od budownictwa naziemnego, który stanie się

^c Chodzi o struktury organizacji Todta (przyp. tłum.).

^d Panjewagen – określenie ukute w czasie I wojny światowej.

² Bruno Ohlendorf – inż., architekt z Królewca.

³ Organizacja Todta – instytucja zajmująca się w latach 1938–1945 budową fortyfikacji oraz infrastruktury komunikacyjnej w Rzeszy i na terenie krajów okupowanych, korzystała z pracy robotników przymusowych i więźniów obozów koncentracyjnych.

niezbędny zwłaszcza przy burzeniu zamku warszawskiego^e. Główny punkt prac budowlanych stanowią drogi, ponieważ należy zreperować setki kilometrów tych dróg. Most pod Sochaczewem będzie prawdopodobnie gotowy pod koniec lutego. Gubernator generalny podkreśla, że przede wszystkim powinny zostać doprowadzone do porządku drogi do Lublina, i prosi o ocenę sytuacji całej sieci dróg i ich stanu. Krajowy radca budowlany Ohlendorf poinformował [zebranych], że zgłoszono zapotrzebowanie na trzydzieści pługów śnieżnych, ale dostarczone zostaną jedynie cztery. Gubernator generalny prosi, aby z obszaru Rzeszy dostarczono za pośrednictwem [urzędu] dr. Todta kolejne pługi śnieżne. Na zakończenie krajowy radca budowlany Ohlendorf przedstawił sytuację na szlakach wodnych i podkreślił przy tym, że tak zaniedbana przez Polaków dolna Wisła musi być spławna.

Godzina 16.00

Gubernator generalny, w czasie rozmowy telefonicznej z gen. płk. Blaskowiczem⁴, stwierdza z naciskiem, że szef Dystryktu Lublin nie dysponuje żadnymi pomieszczeniami, i prosi, aby udostępniono mu jakieś w województwie⁵. Gen[erał] płk Blaskowicz zapewnia o swojej przychylności w kwestiach transportu, przesiedleń oraz paliwa i oświadcza, że kolej będzie do dyspozycji od 15 listopada.

Godzina 16.30

Gubernator generalny przyjmuje dyrektora ministerialnego Schlumprechta i oświadcza mu, że do 15 listopada trzeba koniecznie wyjaśnić kwestie cła, granicy oraz dewiz.

Przed wszystkim należy wyjaśnić techniczną stronę monopoli i przedłożyć w formie specjalnego planu. Dyrektor ministerialny Schlumprecht informuje, że w Warszawie i Radomiu Wehrmacht skonfiskował wielkie magazyny surowego tytoniu. Ten chaos w konfiskatach należy opanować.

^e Chodzi o Zamek Królewski (przyp. tłum.).

⁴ Johannes von Blaskowitz (1883–1948) – wojskowy, we wrześniu 1939 r. dowódca 8 Armii, od października 1939 do maja 1940 r. naczelnym dowódcą na Wschodzie (Oberbefehlshaber Ost), oskarżony przez Amerykański Trybunał Wojskowy w Norimberdze (USA vs. Wilhelm von Leeb i inni) popełnił samobójstwo.

⁵ Chodzi o któryś budynek mieszczący biura Urzędu Wojewody Lubelskiego: przy ul. K.M. Wyszyńskiego 14 (do 1936 r. i obecnie ul. Niecała), przy pl. Litewskim 3, przy ul. Zgody 6 albo przy ul. Lubomelskiej 5.

Schlumprecht podziela tutaj zdanie burmistrza Winklera⁶, że trzeba utworzyć, na polecenie generała marszałka polnego, Urząd Powierniczy.

Gubernator generalny podkreślił, że taki krok byłby zbyt spóźniony, a konfiskaty w Generalnym Gubernatorstwie mogą odbywać się wyłącznie za zgodą gubernatora generalnego i jego instancji. Niezbędne jest także podjęcie decyzji, które z fabryk w Generalnym Gubernatorstwie powinny nadal produkować. Należy stworzyć szeroko zakrojony plan przemysłowy oraz dokonać inwentaryzacji zapasów surowców, a zwłaszcza surowców wtórnych. Osobny problem to transport surowców militarnych oraz zawartości magazynu amunicji w Warszawie (około 24 km kw. powierzchni)⁷ do Rzeszy. Generalne Gubernatorstwo potrzebuje natomiast węgla.

Godzina 20.00

Gubernator generalny przyjął szefa dystryktu Schmidta (Lublin), kierownika wydziału prasowego dr. du Prela, a następnie radcę ministerialnego dr. Bühlera oraz sędziego sądu apelacyjnego dr. Weha w celu złożenia relacji na temat aktualnych problemów.

Godzina 21.00

Spotkanie gubernatora generalnego z prezesami^f Spindlerem i Senkowskim⁸ oraz radcą ministerialnym dr. Bühlerem dotyczące monopolu.

Prezes^f Spindler stwierdził:

Zamierza on utworzyć Dyрекcję Generalną Monopoli pod kierownictwem prezesa Senkowskiego, który ma także zostać jego zastępcą w Wydziale Finansowym. Z istniejących w byłej Polsce monopolu przywrócono już monopol na tytoń, wódkę, sól oraz zapalki, podczas gdy w przypadku

^f W dokumencie Finanzpräsident – określenie stanowiska służbowego w niemieckiej administracji skarbowej, odpowiednik radcy ministerialnego.

⁶ Max Winkler (1875–1961) – dr honoris causa Politechniki Gdańskiej, samorządowiec i polityk, powiernik i doradca gospodarczy ds. prowincji wschodnich utraconych przez Rzeszę w 1919 r., pełnomocnik ds. przemysłu filmowego, od 1937 r. w NSDAP, od 19 X 1939 r. kierownik Głównego Urzędu Powierniczego Wschód (Haupttreuhandstelle Ost).

⁷ Chodzi o Wojskową Centralną Składnicę Amunicji w Palmirach.

⁸ Hermann Senkowsky (1897–1965) – dr n. prawnych, urzędnik skarbowy, od 1932 r. w NSDAP, od 1938 r. w SS (oberführer), od września 1939 r. przydzielony do zarządu cywilnego okręgu wojskowego w Krakowie, od listopada 1939 r. kierownik Dyrekcji Generalnej Monopoli (Generaldirektion der Monopole) i zastępca kierownika Wydziału Finansów Urzędu Gubernatora Generalnego, od stycznia 1942 r. kierownik Wydziału Głównego Finansów tzw. rządu GG.

loterii sprawa skuteczności takiego kroku jest jeszcze badana. Kopalnia soli pracuje już od czterech tygodni. Zapasy soli wystarczą na zaopatrzenie całego Generalnego Gubernatorstwa, a także na eksport. Zapasy tytoniu wystarczą na całe lata. Obecnie produkowane są tylko papierosy. W przyszłości planuje się produkcję pięciu rodzajów papierosów. Kwestia wytwarzania cygar nie została jeszcze rozstrzygnięta. W sprawie monopolu zapalek należy jeszcze negocjować ze szwedzkim koncernem Kreuger⁹. Funkcjonowanie monopolu przyniosło już 10 mln złotych.

Gubernator generalny mianuje prezesa^f dr. Senkowskiego kierownikiem Dyrekcji Generalnej Monopoli.

Uzgodniono jeszcze, że granica celna z Rzeszą Niemiecką zostanie obsadzona 8 listopada; należy przejść w szerokim zakresie polskich urzędników, ale bez dotychczasowych wysokich pensji.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 32–36, oryginał, mps.

⁹ W Polsce od 1925 r. stale rozszerzano wyłączność państwa w sferze produkcji i importu zapalek, ale Państwowy Monopol Zapałczany wydierżawiono amerykańsko-szwedzkiej Spółce Akcyjnej dla Eksploatacji Państwowego Monopoli Zapałczanego w Polsce. W spółce tej dominował szwedzki potentat zapałczany Ivar Kreuger i jego spadkobiercy.

Nr 8

1939 listopad 3, piątek, Berlin – Informacja o spotkaniu z Carlem Emgem, Wilhelmem Gaebem i Ottonem Herbstem z Akademii Prawa Niemieckiego oraz pełnomocnikiem w Berlinie Wilhelmem Heuberem; notatka z rozmowy z szefem Kancelarii Rzeszy dr. Lammersem; notatka z rozmowy z reichsamtleiterem Gauweilerem; sprawozdanie z rozmowy z burmistrzem Winklerem; sprawozdanie z rozmowy z sekretarzem stanu Kleinmannem i dr. Kittlem; notatka z rozmowy z kierownikiem sztabu Rienhardtem i wyższym radcą rejencyjnym Scheperssem

Gubernator generalny przyjął profesora dr. Emgego¹, dr. Gaeba² oraz [Ottona] Herbst³, jak również pełnomocnika [gubernatora generalnego w Berlinie] dr. Heubera w celu złożenia relacji.

Godzina 12.00

Gubernator generalny odbywa spotkanie z ministrem Rzeszy i szefem Kancelarii Rzeszy ministrem Rzeszy dr. Lammersem⁴.

Najpierw omawiano kwestię nadzoru nad Akademią Prawa Niemieckiego, który był dotychczas sprawowany przez ministra sprawiedliwości Rzeszy oraz ministra spraw wewnętrznych Rzeszy. Minister Rzeszy dr Lammers zapewnił, że przekaze Führerowi, iż popiera stanowisko w kwestii wniosku, aby nadzór nad Akademią Prawa Niemieckiego objął, z natychmiastowym skutkiem, wyłącznie minister Rzeszy dr Frank. Minister Rzeszy dr Lammers zapewnił również, że będzie popierał u Führera mianowanie

¹ Carl August Emge (1886–1970) – prof. dr hab., filozof i socjolog prawa, od 1931 r. w NSDAP, prof. uniwersytetu w Berlinie, zastępca przewodniczącego Wydziału Filozofii Prawa Akademii Prawa Niemieckiego.

² Wilhelm Gaeb – dr n. prawnych, rzecznik prasowy, kierownik Wydziału Zagranicznego oraz zastępca i dyrektor Akademii Prawa Niemieckiego.

³ Otto Herbst – pracownik administracyjny ds. kasowych i personalnych Akademii Prawa Niemieckiego.

⁴ Hans-Heinrich Lammers (1879–1962) – dr n. prawnych, polityk, od 1932 r. w NSDAP, w latach 1933–1945 szef Kancelarii Rzeszy, ceniony przez Hitlera za umiejętność nadawania nieludzkim decyzjom formy przepisów prawa, od 1943 r. pod nieobecność Hitlera przewodniczył posiedzeniom gabinetu, w 1945 r. poparł plan Göringa odsunięcia Hitlera od władzy i na rozkaz Bormanna został aresztowany, w 1949 r. skazany przez Amerykański Trybunał Wojskowy w Norymberdze (USA vs. Josef Altstötter i inni) na 20 lat więzienia, w 1954 r. zwolniony.

radcy ministerialnego dr. Bühlera na dyrektora ministerialnego. Następnie omawiano kwestię obsady stanowisk w urzędach w Polsce. Minister Rzeszy dr Lammers oświadczył, że ma zamiar wysłać reichshauptamtsleitiera Schickedanza⁵ jako pełnomocnika generalnego do Kancelarii Rzeszy; obiecał także pisemne potwierdzenie tej sprawy; wyda również polecenie, aby reichshauptamtsleiter Schickedanz został w najbliższym czasie wysłany do Polski.

Godzina 15.00

Gubernator generalny przyjął reichsamtsleitiera Gauweilera⁶ i omówił z nim przygotowania do organizacji zadań związanych z obowiązkiem pracy dla Polaków oraz przymusem pracy dla Żydów.

Następnie odbyło się spotkanie z burmistrzem Winklerem.

Stwierdził on:

Sekretarz stanu Reinhardt⁷ wyraził zgodę na wprowadzenie monopoli. Rozporządzenie dotyczące waluty można ogłosić dopiero po ustaleniu granicy. Sprzeciwiło się temu Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Rzeszy. Generał marszałek polny zapowiedział wydanie decyzji o wytyczeniu granicy na 8 listopada. Należy wycofać polskie banknoty pięćset- i tysiąc złotych. Okazało się bowiem, że ówczesny rząd polski wydrukował o wiele więcej tych banknotów, niż dotychczas przypuszczano. Na razie doliczono się banknotów o wartości 1,3 mld złotych. Klisze do druku zostały wywiezione na obszar rosyjski, węgierski i rumuński, dlatego trzeba wydrukować nowe banknoty. Burmistrz Winkler proponuje utworzenie własnego banku emisyjnego w Warszawie, poinformował, że

⁵ Arno Schickedanz (1892–1945) – dyplomata i polityk, szkolny kolega Alfreda Rosenberga, uczestnik puczu monachijskiego z 1923 r., od 1936 r. w Reichstagu, pełnił kierownicze funkcje w Urzędzie Polityki Zagranicznej NSDAP i Ministerstwie Rzeszy ds. Okupowanych Ziem Wschodnich, antysemita – autor pojęcia antyrasy (Gegenrasse), na krótko przed zakończeniem wojny popełnił samobójstwo.

⁶ Otto Gauweiler (1910–1969) – dr n. prawnych, urzędnik, od 1929 r. w NSDAP, od listopada 1939 do stycznia 1941 r. kierownik Wydziału Wewnętrznego Dystryktu Warszawa, od 1940 r. zastępca szefa Urzędu Dystryktu Warszawa, odpowiadał za otoczenie getta murem, popadł w niełaskę Franka, zdegradowany do stopnia st. szer. i wysłany na front wschodni, w 1942 r. ranny i odesłany do Niemiec.

⁷ Fritz Reinhardt (1895–1969) – urzędnik skarbowy i polityk, od 1923 r. w NSDAP, od 1930 r. w Reichstagu, od 1933 r. w SA (obergruppenführer), sekretarz stanu w Ministerstwie Finansów Rzeszy i hauptdienstleiter w Sztacie Zastępcy Führera, od 1937 r. zwierzchnik Straży Celnej, autor i wydawca wielu publikacji fachowych i podręczników.

Bank Rzeszy chce oddać do dyspozycji dr. Paerscha⁸. Przy nowym wydaniu banknotów trzeba usunąć polskiego orła i inne polskie znaki narodowe. Gubernator generalny poleca, aby podpisanie tych banknotów dokonał dr Paersch oraz dr Heuber. Burmistrz Winkler stwierdził dalej, że obieg bilonu powinien zostać utrzymany w dotychczasowym zakresie. W przypadku banknotów należy wydrukować około jednego miliarda; prawdopodobne zapotrzebowanie to 5 mln złotych. Stosunek między złotówką i marką Rzeszy powinien na razie zostać utrzymany 1 do 2. Oprócz banku emisyjnego należy także utworzyć drugi bank, Krajowy Bank Depozytowy jako bank Gubernatorstwa. Do tego należałoby użyć banków polskich. W Pocztowej Kasie Oszczędności, której powiernikiem został postrat dr Popper, nie ma już środków pieniężnych. Utworzony decyzją generała marszałka polnego Urząd Powierniczy Wschód ma następujące zadanie: inwentaryzację majątku państwa polskiego oraz wprowadzenie środków służących jego przekazaniu i rozliczeniu. Konfiskaty można przeprowadzać wyłącznie za zgodą gubernatora generalnego, a już wydane rozporządzenia rekwizycyjne wymagają zatwierdzenia. Nie dotyczy to rekwizycji wojskowych, w przyszłości jednak również instytucje wojskowe powinny zwracać się do Głównego Urzędu Powierniczego Wschód.

Gubernator generalny zwraca uwagę, że instancje wojskowe zgromadziły ogromne ilości zapasów, dlatego [w rozliczeniu] należy uwzględnić także działania rekwizycyjne wojska. Winkler zostanie przez niego mianowany powiernikiem na cały obszar. Wszelkie działania rekwizycyjne wojska, które nie służą wyłącznie celom militarnym, muszą zostać natychmiast unieważnione. [Gubernator generalny] zamierza wydać rozporządzenie, zgodnie z decyzją generała marszałka polnego, dotyczące utworzenia urzędu powierniczego dla Generalnego Gubernatorstwa w Krakowie. Na stanowisko kierownika urzędu powierniczego dla Generalnego Gubernatorstwa mianuje radcę ministerialnego Plodecka⁹.

⁸ Fritz Paersch (1889–1974) – dr, prawnik i finansista, jeden z dyrektorów Banku Rzeszy, kierownik placówki nadzoru bankowego (Bankaufsichtsstelle) w GG, dyrektor Banku Emisyjnego w Krakowie (Bankdirigent der Emissionsbank in Polen).

⁹ Oskar Friedrich Plodeck (1880–?) – dr, urzędnik (radca ministerialny), od 4 XII 1939 r. kierownik placówki powierniczej w Urzędzie Gubernatora Generalnego, od 8 XII 1939 r. kierownik Wydziału Gospodarki w Urzędzie Gubernatora Generalnego, od 1942 r. kierownik Wydziału S (administracja powiernicza i zadania specjalne) Wydziału Głównego Gospodarki tzw. rządu GG.

Gubernator generalny stwierdził dalej:

Do opracowania są następujące rozporządzenia.

1. Rozporządzenie o walucie złotej (dotyczy ono polskiego Banku Emisyjnego w Warszawie, którego dyrektorami mają zostać dr Paersch^a i dr Heuber).

2. Rozporządzenie o Banku Depozytowym Generalnego Gubernatorstwa.

3. Rozporządzenie o Urzędzie Powierniczym Wschód w Generalnym Gubernatorstwie.

4. Rozporządzenie o konfiskacie majątku byłego państwa polskiego. Pierwsze dwa rozporządzenia mają zostać wydane po ostatecznym obsadzeniu granic, a dwa ostatnie sporządzone zgodnie z tekstem rozporządzenia generała marszałka polnego. Burmistrz Winkler oświadczył, że reichsführer SS Himmler poinformował go także o programie osiedleń. Pomysł regulacji rzeki Wisły bardzo spodobał się generałowi marszałkowi polnemu.

Godzina 17.00

Gubernator generalny przyjął sekretarza stanu Kleinmanna¹⁰ i dyrektora ministerialnego dr. Kittela¹¹.

Sekretarz stanu Kleinmann stwierdził:

Odnosnie do utworzenia Kolei Wschodniej wzorcem ma być, według niego, była kolej w Alzacji-Lotaryngii. Kolej Wschodnia powinna mieć samodzielną pozycję, ale pod nadzorem Berlina. Stanowiska kierownicze powinni zajmować Niemcy, natomiast te ze szczebla średniego i niższego – Polacy. Dyrekcja Generalna powinna mieć swoją siedzibę w Krakowie. Prezesa Dyrekcji Generalnej należy włączyć do wszystkich sztabów Generalnego Gubernatorstwa. Środki dotyczące układów zbiorowych

^a W dokumencie odręczna poprawka literówki w nazwisku (przy. tłum.).

¹⁰ Wilhelm Kleinmann (1876–1945) – dr inż. honoris causa Politechniki w Darmstadt, urzędnik kolejowy i polityk, od 1931 r. w NSDAP (Złota Odznaka Partyjna), od 1933 r. w SA (gruppenführer), od 1933 r. w Akademii Prawa Niemieckiego, członek kierowniczego sztabu NSDAP na Kolei Rzeszy, zastępca dyrektora generalnego Kolei Rzeszy, sekretarz stanu i zwierzchnik Straży Ochrony Kolei w Ministerstwie Komunikacji Rzeszy, kierownik Grupy Roboczej ds. Komunikacji w Urzędzie Planu Czteroletniego, członek kręgu przyjaciół reichsführera SS, w 1941 r. popadł w niełaskę, od 1942 r. dyrektor generalny przedsiębiorstwa Mitropa.

¹¹ Theodor Kittel (1883–1970) – dr n. prawnych, urzędnik kolejowy (dyrektor ministerialny) w Ministerstwie Komunikacji Rzeszy.

można ustalać tylko w sposób jednolity, to znaczy według wzorca Niemieckich Kolei Rzeszy. Majątek Kolei Wschodniej ma stanowić fundusz specjalny, który będzie zarządzany w imieniu Generalnego Gubernatorstwa. Tabor Kolei Wschodniej należy oszacować według natężenia ruchu. Między Koleją Wschodnią a Kolejami Rzeszy należy ustanowić Wspólnotę Wagonów Towarowych.

Burmistrz Winkler prosi o poinformowanie go o ewentualnych negocjacjach między Niemieckimi Kolejami Rzeszy a Rosją, jako że wiąże się to z wieloma kwestiami natury gospodarczej. Poważne problemy wystąpią w związku z zaopatrzeniem w węgiel; trzeba podjąć wysiłki, aby do 1 lipca wykorzystać Zagłębie Dąbrowskie^b. Pracują tam głównie żydowscy robotnicy (15 000), gdyby otrzymali oni wyższe płace niemieckich robotników, znacznie wzrosłyby ceny węgla. Na potrzeby Kolei Wschodniej niezbędnych jest około dziesięciu do piętnastu pociągów węglowych z Zagłębia Dąbrowskiego^c, z tego około pięciu składów musi zostać doprowadzonych do Warszawy.

Sekretarz stanu Kleinmann poinformował [zebranych], że wyda polecenie codziennego składania mu meldunku dotyczącego ilości węgla dostarczanego do Generalnego Gubernatorstwa, aby było możliwe stałe jej powiększanie. [Kleinmann] wydał także zarządzenie dostarczenia wszystkich pustych wagonów na Górny Śląsk w celu osiągnięcia lepszego rozdziału [dostaw] węgla. Niezbędne jest także utworzenie własnej służby ochrony kolei. Gubernatorowi generalnemu zostanie oddany do dyspozycji pociąg specjalny z wagonów należących dawniej do byłego marszałka Śmigłego Rydza^d. Prowadzone są już prace nad utworzeniem sprawnego połączenia transportowego między stolicami dystryktów.

Gubernator generalny przyjął kierownika sztabu Rienhardta.

[Rienhardt] stwierdził, że wszystkie dochody z „*Krakauer Zeitung*” i „*Warschauer Zeitung*” mają przypaść Generalnemu Gubernatorstwu. Reichshauptamtsleiter dr Heuber sugeruje, aby kierownik sztabu Rienhardt wyznaczył pełnomocnika do centralnego Urzędu Wydawnictw.

Następnie odbyło się spotkanie gubernatora generalnego z wyższym radcą stanu Scheperssem dotyczącą wytyczania granic.

^b W dokumencie Okręg Węglowy Dąbrowa.

^c W dokumencie Obszar Dąbrowa.

^d W dokumencie Rydz-Śmigły (przyp. tłum.).

Edward Rydz-Śmigły (1886–1941) – marszałek Polski.

Gubernator generalny podkreślił, że osiedlanie Polaków w Generalnym Gubernatorstwie może zostać zagrożone przez przydzielenie zbyt dużej ilości ziemi na inne cele. Szczególnie duże problemy wynikają z tego, że Luftwaffe potrzebuje na każde swoje lotnisko 100 km kw.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 37–42, oryginał, mps.

Nr 9

1939 listopad 4, sobota, Berlin – Notatka z rozmowy z dyrektorem ministerialnym Lehmannem; sprawozdanie z działalności dr. du Prela; notatka z rozmowy Hansa Franka z Hitlerem

Godzina 11.00

Gubernator generalny przyjął dyrektora ministerialnego Lehmana¹.

Zaproponował on [Lehmann], aby kwestie militarne, podobnie jak w Protektoracie Czech i Moraw, dotyczące akcji sabotażowych leżały w gestii sądów wojskowych. [Lehmann] zreferuje także na miejscu propozycję gubernatora generalnego związaną z ustanowieniem łącznika przy OKW.

Gubernator generalny przyjął, po krótkim spotkaniu z profesorem Emgem i wyższym radcą stanu Scheperssem (wytyczanie granic), reichs-amtsleiters dr. du Prela, który złożył relację na temat swojej działalności jako szefa prasowego gubernatora generalnego.

Omawiane były także osobiste spory między kierownikiem sztabu Rienhardtem a reichs-amtsleiterem dr. du Prelem. Gubernator generalny domaga się, aby doszli do porozumienia.

W godzinach między 13.30 a 15.15 gubernator generalny odbył szeregową naradę z Führerem. Führer omówił z gubernatorem generalnym ogólną sytuację, poinformował go o swoich planach i wyraził aprobatę dla działalności gubernatora generalnego w Polsce, a zwłaszcza dla decyzji zbuzzenia zamku w Warszawie oraz nieodbudowywania tego miasta, jak również zaaprobował zajęcie [na siedzibę gubernatora generalnego] zamku w Krakowie, wywiezienie dzieł sztuki oraz wprowadzenie żywności kwakerskiej².

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 43, oryginał, mps.

¹ Rudolf Lehmann (1890–1955) – dr n. prawnych, prawnik wojskowy (generaloberstabsrichter, odpowiednik gen. broni), od 1937 r. w Trybunale Wojennym Rzeszy, od 1938 r. kierownik Oddziału Prawa Sił Zbrojnych i radca prawny szefa OKW, od 1939 r. współodpowiedzialny za przygotowanie planów ograniczenia jurysdykcji sądów wojskowych podczas wojny na wschodzie, w 1947 r. aresztowany, w 1948 r. skazany przez Amerykański Trybunał Wojskowy w Norymberdze (USA vs. Wilhelm von Leeb i inni) na siedem lat więzienia, w 1950 r. ułaskawiony.

² Jedną z organizacji świadczących pomoc humanitarną mieszkańcom okupowanej Polski na początku II wojny światowej był założony w 1917 r. Komitet Służby Społeczeństwu Amerykańskiego Religijnego Towarzystwa Przyjaciół (American Friends Service Committee). Członkowie Religijnego Towarzystwa Przyjaciół są popularnie określane mianem kwaków (Konfiskata okrętów kwaków amerykańskich, „Kurier Częstochowski”, 9 II 1940, s. 1).

Nr 10

1939 listopad 7, wtorek, Kraków – Narada z wyższymi funkcjonariuszami GG i szefami dystryktów¹

Spotkanie gubernatora generalnego z ministrem Rzeszy Seyssem-Inquartem, szefem urzędu dr. Bühlerem, obergruppenführerem SS Krügerem, gubernatorami Wächterem, Laschem, Fischerem oraz pełnomocnikiem w Berlinie dr. Heuberem na temat kwestii związanych z granicami i uchodźcami, jak również działaniami NSV.

Gubernator dr Fischer zapowiedział utworzenie polskiego komitetu pomocy dla Warszawy pod nadzorem jednego z volksdeutschów. Podkreśla, że trzeba utworzyć specjalne *getto* dla Żydów. Według meldunku od Żydowskiej Rady Starszych, w Warszawie znajduje się nadal 30 tys. Żydów.

Gubernator generalny aprobuje te środki oraz stwierdza, co następuje, w kwestii uregulowania granic: granica z Prusami Wschodnimi musi zostać koniecznie zamknięta, zwłaszcza że Rosjanie także dokonali już zamknięcia granicy. Poza tym niezbędne jest szybkie wytyczenie granicy. Dlatego też minister Rzeszy Seyss-Inquart powinien wyjaśnić tę kwestię w Berlinie.

Obergruppenführer SS Krüger informuje o trudnej sytuacji panującej w obozach dla uchodźców volksdeutschów.

Gubernator generalny, odnosząc się do prośby gubernatora dr. Fischera, aby na mocy rozporządzenia umożliwić poszczególnym powiatom ziemskim odgradzanie się od siebie, podkreślił, iż całe Generalne Gubernatorstwo jest jednolitym obszarem.

Wyższy radca stanu Schepers informuje o swojej rozmowie w Berlinie. Generał marszałek polny zgadza się na pozostawienie Kutna oraz Łodzi w Generalnym Gubernatorstwie, a Zagłębia Dąbrowskiego^a nie.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 44, oryginał, mps.

^a W dokumencie Obszar Węglowy Dąbrowa oraz Sosnowiec.

¹ Tego dnia wieczorem Hans Frank uroczystościę wkroczył na Wawel (*Dr. Frank übernahm die Regierung der besetzten Gebiete*, „Völkischer Beobachter”, 8 XI 1939, s. 1; „Völkischer Beobachter”, 10 XI 1939, s. 6).

Nr 11

1939 listopad 8, środa, Kraków – Wizyta na konferencji landratów Dystryktu Kraków z udziałem przedstawicieli policji; rozmowa z wyższymi urzędnikami administracji GG; sprawozdanie prezesa Spindlera; narada z pracownikami resortu propagandy; sprawozdanie prezesa Becka; narada szefów dystryktów i wyższych funkcjonariuszy sztabu Hansa Franka

Godzina 9.00

Spotkanie gubernatora generalnego z sekretarzem stanu Kleinmannem na temat urządzenia zamku.

Godzina 9.30

Gubernator generalny odwiedza posiedzenie robocze landratów Dystryktu Kraków w pałacu Potockich, w którym wzięło udział około trzydziestu landratów oraz przedstawicieli policji, a także innych gałęzi administracji.

Szef dystryktu dr Wächter informuje na wstępie o dotychczasowym przebiegu posiedzenia, podczas którego omawiano zatrudnienie Polaków na niższych szczeblach administracji oraz w policji, jak również utworzenie centrów administracyjnych (koncentracji administracji i zaopatrzenia dla urzędników). Ogólnie musi obowiązywać zasada, że panem kraju jest Niemiec, a Polak musi to akceptować.

Gubernator generalny dziękuje landratom za wypełnianie ich trudnych zadań i przekazuje im jasne wytyczne dotyczące ich pracy w administracji. „Każdy urzędnik administracji musi być dyplomatą i politykiem. Dla niego wypełnienie historycznego zadania musi być ważniejsze od wypełniania formalnych obowiązków rozbudowy administracji”. Szczegółowo omówiono także budowę rządu gubernatorstwa oraz pozycję szefów dystryktów.

Szef dystryktu dr Wächter omówił kwestie dotyczące pieniędzy i gospodarki, podkreślając, że w stosunkach z Ukraińcami, góralami i łemkami należy zachowywać pewien dystans.

Godzina 11.15

Spotkanie gubernatora generalnego w Akademii Górniczej z ministrem Rzeszy Seyssem-Inquartem, radcą ministerialnym dr. Bühlerem,

sekretarz stanu Mühlmannem¹, szefem dystryktu dr. Laschem oraz dr. Fischerem, reichsamtsleiterem dr. du Prelem i przedstawicielem dyplomatycznym von Wühlischem^a. Podczas rozmowy z reichshauptamtsleiterem Frauendorferem na temat obowiązku pracy dla Polaków gubernator generalny podkreślił, że najważniejsze drogi na obszarze okupowanym muszą być odśnieżone.

Godzina 12.00

Spotkanie gubernatora generalnego z ministrem Rzeszy Seyssem-Inquartem, prezesem^b Spindlerem i radcą ministerialnym Burmeisterem² na temat kwestii finansowych i budżetowych.

Prezes^b Spindler złożył następującą relację: przewidziane są wspólne kasyna dla urzędu gubernatora generalnego, a także przy szefach dystryktów oraz naczelnikach powiatów. Przyznanie urzędnikom dodatków na ubrania oraz dopłaty mieszkaniowej ma im zapewnić odczuwalną poprawę sytuacji. Koszty budowy kasyn itp. zostaną pokryte z zasobów gotówkowych. Prezes^b Spindler składa propozycję utworzenia monopolu na cukier.

Godzina 15.00

Gubernator generalny przyjmuje kierownika sztabu Rienhardta z dwoma współpracownikami, reichsamtsleiters dr. du Prela w obecności szefa urzędu radcy ministerialnego dr. Bühlera na naradzie dotyczącej utworzenia gazety dla Warszawy i Krakowa. Reichsamtsleiter dr du Prel informuje, że termin ukazania się tych gazet, które ostatecznie będą się nazywały

^a W dokumencie Wülisch.

Johann von Wühlisch (1889–1943) – dyplomata (radca ambasady), przed wojną na placówce w Warszawie, przedstawiciel MSZ w GG, zmarł nagle.

^b W dokumencie Finanzpräsident – określenie stanowiska służbowego w niemieckiej administracji skarbowej, odpowiednik radcy ministerialnego.

¹ Kajetan Mühlmann (1898–1958) – dr n. humanistycznych, austriacki historyk sztuki, od 1934 r. w NSDAP, od 1938 r. w SS (oberführer), podsekretarz stanu przy gubernatorze Franku, od 9 X 1939 do lata 1940 r. kierownik Wydziału Nauki i Oświaty w Urzędzie Gubernatora Generalnego i Wydziału Głównego Nauki i Oświaty tzw. rządu GG oraz specjalny pełnomocnik ds. zabezpieczenia dzieł sztuki i skarbów kultury (odpowiedzialny za grabież z Polski skarbów kultury), w latach 1951–1952 zaocznie sądzony w Wiedniu i uznany za winnego zdrady, skazany na konfiskatę majątku.

² Hermann Burmeister (1894–?) – urzędnik skarbowy, w NSDAP i SS (obersturmbannführer), pracownik Ministerstwa Finansów Rzeszy (Ministerialrat), członek zarządów przedsiębiorstw filmowych.

„Krakauer Zeitung” i „Warschauer Zeitung”, został wyznaczony na 12 listopada. Uzyskano porozumienie co do struktury prawnej mającej powstać spółki wydawniczej.

Reichsamtsleiter dr du Prel wskazuje, że szczególne znaczenie dla „popytu na gazety ma drukowanie” wiadomości z dystryktów, w tym o prowadzonej tam polityce. Na zakończenie spotkania gubernator generalny stwierdził, że zgodnie z wolą wszystkich zebranych, w Generalnym Gubernatorstwie będzie istniało tylko jedno duże wydawnictwo dla prasy niemieckiej i polskiej. Reichsamtsleiter dr du Prel wskazuje jeszcze na to, że wydawnictwo urzędowe jest równocześnie niemieckim wydawnictwem prawnym dla dziennika rozporządzeń i biuletynów dystryktów. Właściciel drukarni, który uciekł do Paryża, musi zostać wywłaszczony.

Gubernator generalny życzy sobie nowego rozporządzenia, zgodnie z którym wpisy do rejestru, podlegające obowiązkowi takiego wpisu, będą mogły skutkować prawnie również poprzez publikację w dzienniku rozporządzeń; zmiany prawne ogłaszane w dzienniku rozporządzeń muszą być następnie wpisane do rejestru.

Godzina 16.00

Gubernator generalny przyjął prezesa Becka³ i oświadczył mu, że jego zadaniem będzie budowa autonomicznej struktury Kolei Wschodniej. Kolej Wschodnia będzie, z punktu widzenia prawa o kolejnictwie, jednostką bezpośrednio podlegającą gubernatorowi generalnemu. Prezes Beck składa relację o uruchomionych już połączeniach kolejowych. W komunikacji podmiejskiej z Warszawą uruchomiono już dwadzieścia par pociągów. Na trasie Częstochowa–Warszawa jeździ już dziesięć pociągów towarowych w tę i z powrotem, poza tym pociągi osobowe, mieszane i pociągi pośpieszne. Przewidziane są dyrekcje ruchu dla Krakowa, Warszawy, Radomia, Lublina i Częstochowy.

Godzina 18.00

Posiedzenie szefów dystryktów oraz kierowników urzędów Generalnego Gubernatorstwa w Akademii Górniczej.

^{c-c} W dokumencie dopisek maszynowy na górze wersu (przyp. tłum.).

³ Emil Beck (1887–1982) – inż. budowlany, od 1931 r. w NSDAP, urzędnik kolejowy, od listopada 1939 do kwietnia 1940 r. zwierzchnik Generalnej Dyrekcji Kolei Wschodniej.

Gubernator generalny poruszył wstępnie kwestie związane z instytucjami i budową Generalnego Gubernatorstwa oraz podkreślił, że gubernator generalny, zgodnie z wolą Führera, wypełnia swoje zadania pod bezpośrednim zwierzchnictwem Führera. Także wprowadzane formalne przepisy porządkowe nie powinny nigdy stanowić przeszkody dla urzędnika, aby w pojedynczych przypadkach odejść od ogólnych wytycznych, jeżeli będzie to konieczne.

Szef urzędu, radca ministerialny dr Bühler, poinformował o ogólnych zasadach Urzędu Gubernatora Generalnego, w którym koordynowane są prace wszystkich wydziałów. Duża liczba tych wydziałów, początkowo utworzonych na wzór Rzeszy, nie będzie mogła zostać utrzymana w przyszłości. Jednak nie oznacza to odebrania wydziałom ich samodzielności; połączenie w większe grupy ma jedynie na celu ułatwienie pracy. W międzyczasie utworzono już Centralne Biuro Podawcze oraz centralną regestraturę. Na koniec radca ministerialny dr Bühler poinformował o utworzeniu Referatu Kadr oraz stanowiska pełnomocnika w Berlinie.

Szef policji obergruppenführer SS Krüger poinformował o działaniach policji w Generalnym Gubernatorstwie. Obecnie stacjonują tam cztery pułki Policji Porządkowej⁴, po jednym w każdym dystrykcie. Poza tym zadania specjalne pełni Służba Bezpieczeństwa⁵ i Tajna Policja Państwowa⁶. Do dyspozycji stoją także posiłki formacji Totenkopf: jeden pułk w Krakowie,

⁴ Ordnungspolizei (Orpo) – Policja Porządkowa, jeden z dwóch (poza Sicherheitspolizei – Policji Bezpieczeństwa) bezpośrednio podporządkowanych Himmlerowi pionów policji istniejących w Niemczech w latach 1936–1945, Policją Porządkową dowodzili: gen. policji i oberstgruppenführer SS Kurt Daluege i (od września 1943 r.) gen. policji i obergruppenführer SS Alfred Wünnenberg.

⁵ Sicherheitsdienst des Reichsführers SS (SD) – Służba Bezpieczeństwa reichsführera SS, organ wywiadu, kontrwywiadu i Służby Bezpieczeństwa SS, działający w latach 1931–1945 (pierwotnie jako agenda NSDAP, a później policji bezpieczeństwa, od 1939 r. w ramach Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy), organizatorem i pierwszym szefem SD był gen. policji i obergruppenführer SS Reinhard Heydrich, a po jego śmierci gen. policji i obergruppenführer SS Ernst Kaltenbrunner; w 1946 r. Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Norymberdze uznał SD za organizację zbrodnicy.

⁶ Geheime Staatspolizei (Gestapo) – Tajna Policja Państwowa istniejąca w Niemczech w latach 1933–1945, od 1936 r. podporządkowana policji bezpieczeństwa, od 1939 r. w ramach Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy; Gestapo kierowali: radca ministerialny i standartenführer SS Rudolf Diels, od kwietnia 1934 r. reichsführer SS Heinrich Himmler, od października 1939 r. gen. por. policji i gruppenführer SS Heinrich Müller, w 1946 r. Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Norymberdze uznał Gestapo za organizację zbrodnicy.

po jednym batalionie dla Warszawy, Lublina i Radomia. Cztery szwadrony kawalerii SS stacjonujące w Poznaniu i Łodzi zostaną przesunięte do Generalnego Gubernatorstwa i przekształcone w pułk⁷. Przy rozmieszczaniu szwadronów kawalerii SS w pierwszej kolejności zostaną uwzględnione obszary położone na wschód od Wisły. Dla Generalnego Gubernatorstwa przeznaczono poza tym dziewięć kompanii NSKK do skoordynowanych akcji. Ważnym aspektem działalności policji jest udział policji polskiej, i to nie tylko w miastach, lecz również na wsiach. Obecnie w Warszawie pełni służbę 3 tys. polskich policjantów. Każdy Polak, który miałby pełnić służbę w policji, musi zostać dokładnie sprawdzony. Jak dotąd ponownie zaangażowano ogółem 5 tys. ludzi. W celu wzmocnienia szeregów policji zaciągani są nadający się do tego volksdeutsche. Siły policyjne winny być w miarę możliwości skoncentrowane i skoszarowane, aby w razie potrzeby mogły natychmiast wyruszyć do akcji. Należy jak najszybciej położyć kres dzikim przesiedleniom. Wielu volksdeutscheów wraca teraz w sposób chaotyczny przez granicę rosyjską. Najpilniejszym zadaniem jest sprowadzenie 25 tys. volksdeutscheów z rejonu między Bugiem i Wisłą. Do wiosny Generalne Gubernatorstwo powinno przyjąć 1 mln Polaków i Żydów ze wschodniego i zachodniego Poznańskiego, [Wolnego Miasta] Gdańska, [pozostałej zachodniej, wcielonej do Rzeszy części] Polski i Górnego Śląska. Sprowadzanie volksdeutscheów i przyjmowanie Polaków i Żydów (codziennie po 10 tys.) musi odbywać się planowo. Szczególnie pilną sprawą jest wprowadzenie pracy przymusowej dla Żydów. Ludność żydowska powinna być w miarę możliwości usuwana z żydowskich miast i zatrudniana przy robotach drogowych. Należy jeszcze ustalić sposób rozwiązywania trudnych kwestii dotyczących zakwaterowania i wyżywienia.

⁷ Reiterstandarte jako pododdział Totenkopfverbände utworzył w Warszawie 15 XI 1939 r. Hermann Fegelein. Jej członkowie pochodzili z Reiter SS i konnej policji. Mieli być używani do „zwalczania band i partyzantów”, w praktyce zaś terroryzowali podbitą ludność cywilną. Wspomniana Reiterstandarte 21 V 1940 r. została podzielona na dwa pułki, których liczebność wzrosła do 12 szwadronów. SS-Totenkopf-Reiterstandarte 1 dowodził Hermann Fegelein, SS-Totenkopf-Reiterstandarte 2 – jego brat Walde-mar. Jeszcze w tym samym roku (12 listopada) obydwie Standarten zostały połączone w SS-Kavallerie-Brigade. Brygadę przydzielono do sztabu dowodzenia reichsführera SS jako oddział „do szczególnego przeznaczenia”. Dowodzona przez Hermanna Fegeleina SS-Kavalleriebrigade od przełomu lipca i sierpnia 1941 r. brała udział w planowym mordowaniu Żydów na stopniowo zajmowanych przez Niemców wschodnich terenach RP.

Prezes^b Spindler informuje o środkach pomocy dla urzędników, o podatkach oraz monopolach. Dyrektor ministerialny Schlumprecht stwierdza, co następuje:

Nie da się wyżywić 16 mln ludzi w Generalnym Gubernatorstwie (200 na 1 km kw) na obszarze zorientowanym wyłącznie na rolnictwo. Dlatego należy podjąć kroki uruchomienia, chociaż w pewnym stopniu, rzemiosła i gospodarki. Należy zwiększyć do maksimum wydajność przemysłu przetwórczego i przemysłu wydobywczego. Niezbędne jest także utrzymanie przemysłu zbrojeniowego i pewnej części przemysłu towarów konsumpcyjnych. Trudności przy odbudowie polskiej gospodarki wynikają nie tylko z konsekwencji wojny, lecz także z ucieczki polskiej inteligencji. Istniejące, ważne dla prowadzenia wojny surowce muszą być wywiezione do Rzeszy. Szefowie dystryktów muszą zrobić szczegółową inwentaryzację, aby mogła powstać podstawa dalszych działań; do dużych zakładów należy sprowadzić powierników z Rzeszy⁸.

Gubernator generalny poinformował zebranych o polityce bankowej w Generalnym Gubernatorstwie: utworzeniu Banku Emisyjnego do wydawania banknotów oraz centralnego Banku Kredytowego z zadaniem przejęcia interesów, jakie w Rzeszy prowadzi Bank Rzeszy.

Landesbauernführer Körner⁹ informuje o kwestiach związanych z rolnictwem: Generalne Gubernatorstwo potrzebuje subwencji w postaci zbóż chlebowych wysokości 200 tys. t oraz cukru 50–60 tys. t. Nadwyżka

⁸ Powiernicy byli zarządcami przymusowymi osadzonymi przez Wydział Powiernictwa i Zadań Specjalnych w Wydziale Gospodarki Urzędu Gubernatora Generalnego (od 1940 r. w Wydziale Głównym Gospodarki tzw. rządu Generalnego Gubernatorstwa), który stanowił naczelny organ wyłuszczający w GG (działający raczej chaotycznie). Powiernicy byli najważniejszym czynnikiem wiążącym praktyczne życie gospodarcze z administracją okupacyjną, gdyż w gruncie rzeczy należeli do funkcjonariuszy administracji gospodarczej. Ciekawym przyczynkiem do tego zagadnienia były starania niemieckiego przemysłowca i nauczyciela akademickiego Ludwiga Noégo, który w latach 1919–1939 był dyrektorem generalnym Danziger Werft und Eisenbahnwerkstätten A.G. (od 1932 r. używającej też nazwy The International Shipbuilding and Engineering Company Limited) i wykładał na Politechnice Gdańskiej (Technische Hochschule). Jego brat Hermann Noë (używał tej formy nazwiska) był dyrektorem Friedrich Schichau GmbH (Schichau-Werft) Danzig.

⁹ Hellmut Körner (1904–1966) – urzędnik i polityk, od 1930 r. w NSDAP, od 1932 r. w Reichstagu, od 1934 r. w SS (brigadeführer), do 1936 r. w Głównym Urzędzie Rasy i Osadnictwa SS, landesbauernführer, od października 1939 do lipca 1941 r. kierownik Wydziału Wyżywienia i Rolnictwa Urzędu Gubernatora Generalnego oraz kierownik Wydziału Głównego Wyżywienia i Rolnictwa tzw. rządu GG, powołany do Wehrmachtu (zaślepca szefa Sztabu Gospodarczego Wschód).

istnieje w zbożach paszowych i w ziemniakach (200 tys. t). Subwencja zbożowa nie jest dużym problemem, jako że Prusy Zachodnie oraz Poznańskie mają nadwyżkę 350 tys. t. Dochodzi do tego jeszcze to, że tamtejsza produkcja może zostać znacznie zwiększona. Należy stworzyć Centralny Urząd Importu Zbóż Chlebowych z Rzeszy. Wyższa cena zbóż z Rzeszy może zostać wyrównana przez eksport drobiu itp. W większości obszarów pod uprawy przeznaczono 80 proc. ziemi. Führer nakazał samemu Darrému¹⁰, aby Rzesza przekazywała Generalnemu Gubernatorstwu zboża chlebowe.

Prezes Beck poinformował o pracach na rzecz przywrócenia ruchu kolejowego, a zwłaszcza odbudowy wysadzonych mostów. Uruchomiony początkowo przez kolej „dziki ruch” zostanie teraz poddany regulacji i planom stworzenia uporządkowanego transportu. Zamierzone przez Wehrmacht wycofanie brygad budowlanych na Zachód oznacza ogromne utrudnienia w przywracaniu porządku w komunikacji.

Reichsamtsleiter dr du Prel poinformował o pracach związanych z utworzeniem niemieckiego czasopisma na Wschodzie, które ma nosić nazwę „*Krakauer Zeitung*” i „*Warschauer Zeitung*”. Gazeta ta przeznaczona jest wyłącznie dla ludności niemieckiej i będzie drukowana tylko w języku niemieckim. Jako organ Generalnego Gubernatorstwa będzie zajmowała się głównie sprawami obszaru wschodniego. Oprócz tego przewidziane są także w siedzibach szefów dystryktów oraz w Częstochowie gazety polskie. Nie chodzi jednak tutaj o prasę opiniotwórczą, lecz o gazety czysto ogłoszeniowe i informacyjne, których zadaniem będzie polityczne oddziaływanie na ludność polską poprzez sterowanie pogłoskami oraz przekazywanie rozkazów rządu gubernatorstwa. Konfiskata wszystkich radioodbiorników będących w posiadaniu Polaków i Żydów ma zapobiec słuchaniu zagranicznych rozgłośni. Przewidziana jest także instalacja stacjonarnych sieci głośników w dużych miastach.

¹⁰ Richard Walter Darré (1895–1953) – polityk, od 1930 r. w NSDAP (reichsleiter), SS (obergruppenführer) i poseł do Reichstagu, pełnomocnik Hitlera ds. polityki agrarnej, od grudnia 1931 do września 1938 r. szef Głównego Urzędu Rasy i Osadnictwa SS, od kwietnia 1933 r. reichsbauernführer, od czerwca 1933 do maja 1942 r. minister Rzeszy ds. Żywności i Rolnictwa, członek Akademii Prawa Niemieckiego, utracił wpływy na skutek konfliktu z Himmlerem, w 1949 r. skazany przez Amerykański Trybunał Wojskowy w Norymberdze (USA vs. Ernst von Weizsäcker) na siedem lat pozbawienia wolności, w 1950 r. ułaskawiony. Autor wielu publikacji rasistowskich, m.in.: *Das Bauerntum als Lebensquell der nordischen Rasse* (1928), *Um Blut und Boden* (1929), *Das Schwein als Kriterium für nordische Völker und Semiten* (1933).

Sędzia sądu okręgowego Büchner poinformował o funkcjonowaniu Kościoła katolickiego w Polsce i podkreślił, że rewolucja w Polsce możliwa jest tylko przy współudziale Kościoła katolickiego. **Katolickie seminaria duchowne** są wykorzystywane do różnych celów administracyjnych. Zasadniczo jednak potrzebne byłoby rozporządzenie umożliwiające konfiskatę wszystkich pomieszczeń, które nie służyły dotychczas celom urzędowym, na cele administracyjne. W ten sposób można by w sposób ostateczny przyporządkować seminaria duchowne celom administracyjnym. Obecnie pojawiły się plany, aby księżycy katolickich działających w Poznańskim i Prusach Zachodnich przenieść do Generalnego Gubernatorstwa.

Prezes^b Senkowski wstępnie poinformował [zgromadzonych] o kwestiach monopoli, a zwłaszcza o konieczności **produkcji wódki z ziemniaków**.

Landesbauernführer Körner opowiedział o sprawach związanych z rolnictwem. [Według niego,] niezbędne jest utworzenie państwowych **magazynów ziemniaków**. Landraci powinni oprócz tego zadbać o **magazyny zbożowe** w celu zapewnienia wyżywienia w swoich powiatach. Produkcja wódki została na razie ograniczona z powodu dużych trudności z transportem. Wraz z wystąpieniem mrozów **zakazy pędzenia wódki** mogą jednak zostać zniesione.

Poza tym w Generalnym Gubernatorstwie, podobnie jak w byłej Polsce, **zakazany jest wszelki handel tytoniem bez pozwolenia**. Jako że w Generalnym Gubernatorstwie istnieje wystarczająco dużo magazynów **surowego tytoniu**, ponownie uruchomiona zostanie **produkcja papierosów** w Warszawie i Krakowie. W Polsce są trzy duże obszary produkcji tytoniu w okolicach Krakowa, Lublina i Brześcia^d. Landraci muszą przedsięwziąć zdecydowane środki przeciwko **nielegalnemu handlowi tytoniem**, trzeba też zorganizować obławy policyjne na żydowskich kupców. Zabezpieczony **surowy tytoń** należy składować u landratów i oddać do dyspozycji zarządowi monopoli Generalnego Gubernatorstwa. Aby zapobiec szmuglowaniu tytoniu do Rzeszy, rozważa się **podwyżkę cen papierosów**. Planowane jest także uruchomienie produkcji papierosów [w GG]. Rozważa się również wprowadzenie **monopolu hurtowego na cukier**. Korzystne byłoby także upaństwowienie gospodarki ropą naftową.

^d W dokumencie Brześć Litewski.

Szef dystryktu dr Lasch zauważył, że w Radomiu zalegają góry przesytek pocztowych, które nie mogą być dostarczone, ponieważ urzędnicy poczty odmawiają pracy w nadgodzinach.

Szef dystryktu dr Wächter poinformował, że w jego dystrykcie Ukraińcy, którzy od dawna nienawidzą Polaków, bardzo dobrze się aklimatyzują. Poskarżył się też na to, że Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Rzeszy nie tylko nie przysyła mu nowych urzędników, lecz nawet zabiera tych najlepszych.

Gubernator generalny wyraził swoją akceptację [dla pomysłu], aby natychmiast ponownie otworzyć szkoły ukraińskie. Następnie odbyła się kilkugodzinna dyskusja o różnych sprawach.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 45–53, oryginał, mps.

Nr 12

1939 listopad 9, czwartek, Kraków – Narada z obergruppenführerem SS Krügerem i generałem policji Beckerem; narada z Lauxmannem; narada z von Wühlischem oraz sprawozdanie dr. Scholza; relacja por. Roßbacha, spotkanie z obergruppenführerem SA Pfefferem, ministrem Rzeszy Seysem-Inquartem, du Prelem i Bühlerem

Godzina 10.00

Radca ministerialny dr Bühler poinformował o sprawach bieżących. Następnie odbyło się spotkanie z obergruppenführerem SS Krügerem oraz generałem Beckerem (szefem Policji Porządkowej) na temat kwestii związanych z bezpieczeństwem i przesiedleniami.

Gubernator generalny podkreślił, że powrót volksdeutschów możliwy będzie dopiero wtedy, gdy ustalone i zabezpieczone zostaną granice.

Generał Becker zapewnił, że w celu wzmocnienia straży zamku zostanie przeniesiona kompania policji i że zgłosiło się dużo Polaków. Podkreślił także, że poczta musi dokonać rozbudowy środków komunikacji.

Gubernator generalny przyjął prezesa Lauxmanna, który poinformował o montażu połączeń telefonicznych.

Dotychczas zamontowano trzy linie Kraków–Berlin. Połączenie Kraków–Warszawa także funkcjonuje. [Becker] wyraził zgodę na to, aby linie niezbędne policji zostały założone przez nią samą.

Gubernator generalny przyjął przedstawiciela dyplomatycznego von Wühlisch^a w celu złożenia relacji o kwestiach dotyczących uchodźców.

Von Wühlisch^a zwrócił uwagę, że w Generalnym Gubernatorstwie nieobecni są dyplomaci, a jedynie przedstawiciele konsularni.

Następnie przyszedł landesbauernführer Körner z dr. Scholzem¹ (Volksdeutsche Mittelstelle²) w celu zdania relacji.

^a W dokumencie Wülisch.

¹ Herbert Wilhelm Scholz (1906–?) – dr, prawnik i dyplomata, członek NSDAP i SS (oberführer), od 1936 r. na placówkach w USA (Nowy Orlean, Boston i Waszyngton), po 1941 r. w Budapeszcie, Mediolanie i Turynie, mjr policji, po 1964 r. w Brazylii.

² Chodzi o Hauptamt Volksdeutsche Mittelstelle (VOMI) – Główny Urząd ds. Łączności z Niemcami za Granicą, utworzony na przełomie 1936 i 1937 r. przez Rudolfa Hessa, w 1937 r. włączony do SS, w 1941 r. przekształcony w jeden z głównych urzędów SS,

D[okto]r Scholz stwierdził:

Do Generalnego Gubernatorstwa przybędzie około 120 tys. mieszkańców Wołynia, którzy mają zostać zakwaterowani w obozach zimowych. Ostatecznie mają zostać osiedleni w Poznańskim i na Pomorzu Gdańskim. Tam nic jeszcze jednak nie przygotowano. Ludzie niemieckiego pochodzenia, którzy zgodnie z traktatem niemiecko-rosyjskim mieli być przeniesieni do Rzeszy (i wymieniani stopniowo z Ukraińcami), są rejestrowani na listach na obszarze rosyjskim i w grupach wysyłani do granicy. Powrót volksdeutschów z obszaru radzieckiego jest organizowany w sposób masowy, tak że już teraz okazuje się, że tylko niewielka ich część to volksdeutsche. Dlatego nie ma żadnych wątpliwości, co do decyzji o natychmiastowym zamknięciu granicy z Rosją Radziecką^b.

Gubernator generalny oświadcza:

Jest wykluczone, aby obecnie otworzyć obozy zimowe dla volksdeutschów mających przejść przez Generalne Gubernatorstwo. Granica z Rosją Radziecką^b zostanie zamknięta ze skutkiem natychmiastowym, ponieważ do Generalnego Gubernatorstwa przybywa, nielegalnie, wykorzystując rzekomą umowę ze Związkiem Radzieckim, wielu Żydów i Polaków. Poza tym układ z ZSRR nie został jeszcze w ogóle podpisany. Samo w sobie pożądane wysiedlenie volksdeutschów z ZSRR może być przeprowadzone tylko w sposób kompleksowy (całościowo oraz jednolicie) i trzeba zadbać o to, żeby przejście przez Generalne Gubernatorstwo odbyło się szybko i bezzwłocznie. O zamknięciu granicy trzeba poinformować również instancje wojskowe. Trzeba także zadbać o wystawienie volksdeutschom odpowiednich dokumentów, aby zapobiec tym samym dalszemu przenikaniu niepożądanych elementów.

Gubernator generalny przyjmuje porucznika Rossbacha, który ma złożyć relację na temat kwestii związanych z kontrwywiadem.

Godzina 18.00

Gubernator generalny odbywa spotkanie z obergruppenführerem SA von Pfefferem (kwestie narodowościowe), ministrem Rzeszy Seysem-

kierowany przez obergruppenführera SS Wernera Lorenza; jego głównym zadaniem było sprowadzanie volksdeutschów do Rzeszy.

^b Tak w dokumencie, chociaż dalej prawidłowo Związek Radziecki.

-Inquartem (raport o rozmowach w Berlinie w sprawie regulacji granic),
reichsamtsleiterem dr. du Prelem (kwestie związane z prasą) i radcą
ministerialnym dr. Bühlerem (bieżące sprawy urzędowe).

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 54-56, oryginał, mps.

Nr 13

1939 listopad 10, piątek, Kraków – Audiencja dla przywódców volksdeutschów; konferencja z obergruppenführerem SS Krügerem, gruppenführerem SS Zechem, gen. mjr. Bomhardtem i dr. Wächterem; narada z obergruppenführerem SA Pfefferem i dr. Frauendorferem; rozmowa z dr. du Prelem; narada ze standartenführerem SS Janowskim; spotkania z tajnym radcą Zetschem, standartenführerem SS Fegeleinem, posłem von Wühlischem, sekretarzem stanu Kleinmannem i landesbauernführerem Körnerem

Godzina 9.30

Gubernator generalny przyjął czterech przywódców volksdeutschów, którzy tworzyli szpaler podczas wejścia [gubernatora] do zamku.

Gubernator generalny omówił z obergruppenführerem SS Krügerem kwestię włączenia volksdeutschów do oddziałów policji pomocniczej oraz utworzenia magazynów zaopatrzeniowych dla volksdeutschów, podkreślając przy tym, że przede wszystkim trzeba poczynić daleko idące przygotowania sanitarne. Sprawy odpowiedzialności za opiekę nad volksdeutschami muszą zostać w sposób jednoznaczny wyjaśnione wcześniej. Za rejestrację volksdeutschów i ich transport aż do granicy odpowiedzialne jest Volksdeutsche Mittelstelle, od przekroczenia granicy do obozów – Policja Porządkowa, za organizację w obozach – Volksdeutsche Mittelstelle; centralą do spraw uchodźców jest Policja Porządkowa.

Gubernator generalny przyjął szefa dystryktu dr. Wächtera, który zameldował, że w związku z 11 listopada (polska rocznica niepodległości) zostały rozlepione w niektórych okolicach plakaty podburzające [ludność].

Gubernator generalny zarządził, żeby spośród mieszkańców każdego domu, na którym będzie wisiał taki plakat, rozstrzelać jednego mężczyznę.

Zarządzenie to zostanie wykonane przez szefa policji.

Gubernator generalny zarządził także, żeby w jasny sposób zabronić uroczystych nabożeństw z okazji 11 listopada. Szef dystryktu dr. Wächter poinformował, że w Krakowie aresztowano prewencyjnie 120 zakładników i że gruppenführer SS Zech¹ zameldował, że w Krakowie jest planowana na

¹ Karl Zech (1892–1944) – policjant, od 1931 r. w NSDAP i SS (gruppenführer), od października 1939 do października 1940 r. prezes policji w Krakowie i dowódca SS i policji w Dystrykcie Kraków, uznany za niezdolnego do służby z powodu ogłuchnięcia, jako dyrektor Zakładów Zbrojeniowych w Altenburgu (HASAG) za nielegalny obrót

11 listopada demonstracja młodych dziewcząt. Obergruppenführer SS Krüger oświadczył, że w związku ze zbliżającym się 11 listopada przedsięwzięto we wszystkich miastach, a zwłaszcza w Krakowie, specjalne środki prewencyjne.

Obergruppenführer SS Krüger poinformował o wiadomości, jaką otrzymał od generała Daluego, według której obiecane Generalnemu Gubernatorstwu kompanie NSKK mają zostać przeniesione na Zachód.

Gubernator generalny zarządził, że określenie „naczelnik okręgu” zostanie zastąpione określeniem „naczelnik powiatu”, a każdy szef dystryktu otrzyma tytuł gubernatora. Wprowadzone ma być także oznakowanie Żydów (biała opaska na ramię z niebieską gwiazdą Dawida), które muszą nosić wszyscy Żydzi i Żydówki po ukończeniu dwunastego roku życia. Każdy sprzeciw ma być odpowiednio karany.

Następnie odbyło się spotkanie z generałem Bomhardtem² (przedstawicielem generała Daluego).

Na początku gubernator generalny stwierdził, że nie można przejść odpowiedzialności za bezpieczeństwo w sytuacji, kiedy kwestie policyjne będą traktowane tak jak dotychczas.

Generał Bomhardt oświadczył:

Wzmocnienie batalionów policji nastąpi jeszcze w tym miesiącu. Z Prus Zachodnich, Poznania i Katowic zostanie oddanych do dyspozycji [władz GG] 1200 policjantów, przy czym w większości chodzi o volksdeutsche. Liczebność batalionów policji zwiększy się z 105 do 131 funkcjonariuszy. przewidziane jest także ciężkie uzbrojenie. Do tego ma dojść ciężka kompania³ z plutonem pancernym oraz artyleryjskim⁴. Generał Bomhardt stwierdził w tym kontekście, że niezbędny jest przede wszystkim 13 Batalion Policji⁵. Należy poza tym znacznie zwiększyć liczbę funkcjonariuszy żandarmerii⁶.

artykułami i kartami żywnościowymi skazany przez Sondergericht w Weimarze na 4 lata więzienia, popełnił samobójstwo.

² Adolf Theodor Ernst von Bomhardt (1891–1976) – policjant (gen. por.), od 1937 r. w NSDAP, od 1938 r. w SS (gruppenführer), od 1936 r. szef Urzędu Dowodzenia w Urzędzie Głównym Policji Porządkowej MSW Rzeszy.

³ Chodzi o kompanię przeciwpancerną i wsparcia ogniowego.

⁴ Chodzi o pluton ogniowy.

⁵ Jeden z 21 batalionów policyjnych sformowanych w Niemczech na początku wojny (po 500 funkcjonariuszy pochodzących z różnych pododdziałów policji), których część przydzielono do związków taktycznych Wehrmachtu operujących w Polsce. Zadaniem tych batalionów miało być branie do niewoli rozproszonych za frontem polskich żołnierzy, zbieranie porzuconego polskiego sprzętu wojskowego oraz zabezpieczenie obszarów tyłowych.

⁶ Chodzi o formację policyjną przeznaczoną do operowania poza dużymi miastami, ulokowaną w pionie Policji Porządkowej.

Podczas omawiania kwestii granic gubernator generalny podkreślił, że szefowie dystryktów są zobowiązani do przedłożenia w ciągu pięciu dni podziałów na powiaty.

Generał Bomhardt stwierdził:

Führer sam dokonał nowego podziału granic. Sekretarz stanu Stuckart⁷ przekazał już nowy podział do rozdzielnika. Wynik narady u sekretarza stanu Stuckarta wygląda następująco: granica północna ma być granicą celną i polityczną, którą będzie chronić SD. Granica południowa ma być granicą Generalnego Gubernatorstwa i tylko granicą celną. Na starej granicy z Rzeszą także potrzebna jest ochrona. Również granica między Generalnym Gubernatorstwem a okręgami Rzeszy ma być jedynie granicą celną. Gubernator generalny stwierdził, że granica z Rzeszą jest najważniejsza, jako że przy słabej ochronie granicy właśnie wtedy będą uciekali Żydzi i Polacy z Generalnego Gubernatorstwa.

Gubernator generalny wręczył generałowi Bomhardtowi akt nominacyjny na generała majora.

Gubernator generalny przyjął obergruppenführera SA von Pfeffera i reichshauptamtsleiters Frauendorfera.

Gubernator generalny oświadczył, że działania samorządu mają regulować następujące zasady: burmistrzowie powinni być wybierani z grup narodowościowych, które dominują na danym obszarze. Nominacji mają dokonywać szefowie dystryktów, a w większych miastach gubernator generalny. Nadzór nad większymi miastami mają sprawować szefowie dystryktów. Każda decyzja wydana przez organ gminy może być wstrzymana, unieważniona lub zmieniona przez instancję nadzorczą. Komisarze miast muszą być jednocześnie referentami miast [Stadtreferenten] i szefami dystryktów. ^aNa mocy rozporządzenia należy utworzyć żydowskie rady starszych, których zadanie ma polegać na przekazywaniu Żydom rozkazów władz niemieckich oraz zapewnieniu realizacji tych poleceń. Żydzi muszą wypełniać polecenia Rady

⁷ Wilhelm Stuckart (1902–1953) – dr n. prawnych, polityk, od 1922 r. w NSDAP, od 1932 r. w SA, od 1936 r. w SS (obergruppenführer), jeden z założycieli i członek prezydium Akademii Prawa Niemieckiego, od 1935 r. kierownik wydziału w MSW, w 1942 r. uczestniczył w konferencji w Wannsee, w 1949 r. skazany przez Amerykański Trybunał Wojskowy w Norymberdze (USA vs. Ernst von Weizsäcker) na trzy lata, 10 miesięcy i 20 dni pozbawienia wolności (dokładnie tyle przebywał w więzieniu do ogłoszenia wyroku), zginął w wypadku samochodowym.

Starszych. W przypadku niewypełnienia tych poleceń przez Żydów należy przewidzieć najostre kary w stosunku do członków Rady Starszych^a.

Obergruppenführer von Pfeffer prosi o sprawdzenie, czy miasta powiatowe nie mogłyby podlegać bezpośrednio, tak jak [duże] miasta, naczelnikom okręgów. Gubernator generalny stwierdza w tym kontekście, że naczelnik okręgu musi^b być uprawniony, w każdym pojedynczym przypadku, do unieważnienia każdego rozporządzenia polskich burmistrzów (starostów^c), względnie do tymczasowego lub trwałego przejęcia ich prerogatyw. W nagłych przypadkach musi także mieć możliwość wydawania bezpośrednich poleceń.

Gubernator generalny omówił z reichshauptamtsleiterem Frauendorferem kwestię utworzenia wielkiego obozu przejściowego oraz magazynu środków żywności w celu przyjęcia przybywających ze wschodu volksdeutschów. Do budowy obozu powinni być zaangażowani w dużym stopniu polscy robotnicy.

Z obergruppenführerem von Pfefferem zostały omówione zasadnicze kwestie polityki wobec Polski.

Godzina 15.00

Gubernator generalny omówił z reichshauptamtsleiterem dr. du Prellem sprawę prasową, a z standartenführerem SS Janowskim kwestię działań NSV w Generalnym Gubernatorstwie.

Janowsky, który został mianowany przedstawicielem NSV w urzędzie, poinformował, że kwakrzy są gotowi wspomóc Polaków kilkuset tysiącami dolarów.

Gubernator generalny stwierdził w tym kontekście:

Kwakrzy nie powinni spotykać się bezpośrednio z Polakami, lecz przekazać to wsparcie za pośrednictwem polskiej, wzgl[ędnie] żydowskiej, organizacji charytatywnej.

Obozy zimowe jako miejsca zakwaterowania volksdeutschów nie wchodzi w ogóle w rachubę. Generalne Gubernatorstwo może co najwyżej pomóc w przejściu volksdeutschów [przez swój obszar].

^{a-a} W dokumencie odręcznie zaznaczone nawiasy (przyp. tłum.).

^b W dokumencie przekreślone dwa słowa umieszczone w tekście dalej.

^c W dokumencie nazwa polska w oryginale (przyp. tłum.).

Standartenführer SS Janowsky otrzymał zadanie przekazania tego stanowiska obergruppenführerowi SS Lorenzowi⁸ w Berlinie oraz wydania polecenia założenia polskiej zimowej organizacji pomocowej. Janowsky szacuje potrzeby finansowe na 1 mln złotych miesięcznie.

Gubernator generalny zapewnia Janowskiego o swoim pełnym poparciu i prosi go, aby skontaktował się z Wydziałem Finansowym w kwestii przydziału zapotrzebowania pieniężnego.

Radca ministerialny dr Bühler informuje, że od trzech dni granice są ustalone, jak również o sprawach bieżących urzędu.

Gubernator generalny przyjmuje tajnego radcę Zetschego⁹, który został wezwany w celu opracowania kwestii gospodarczych. Zostaje mu przekazane kierownictwo nad polityką gospodarczą [GG].

Standartenführer SS Fegelein¹⁰ informuje, że 11 listopada rozkaz wymarszu otrzymały Einsatzkommando^d (jedna bateria, jeden szwadron).

Przedstawiciel dyplomatyczny von Wühlich^e otrzymał zadanie omówienia z Ministerstwem Spraw Zagranicznych w Berlinie kwestii dotyczących ukraińskiej grupy narodowościowej.

Gubernator generalny przyjmuje sekretarza stanu Kleinmanna, który zgodził się z planowaną przez gubernatora generalnego regulacją transportu kolejowego w Generalnym Gubernatorstwie.

Istotne jest przede wszystkim to, aby Kolej Wschodnia miała swój odrębny budżet. Następnie omówiono jeszcze kilka innych kwestii.

^d Einsatzkommando – komando operacyjne w strukturach Grup Operacyjnych, które miało pacyfikować ludność cywilną na terenach okupowanych (przyp. tłum.).

^e W dokumencie Wühlich.

⁸ Werner Lorenz (1891–1974) – polityk i policjant (gen. policji i Waffen SS), od 1929 r. w NSDAP, od 1931 r. w SS (obergruppenführer), od 1933 r. poseł do Reichstagu, od 1937 r. szef Głównego Urzędu ds. Łączności z Niemcami za Granicą (VOMI), w 1948 r. skazany przez Amerykański Trybunał Wojskowy w Norymberdze (USA vs. Ulrich Greifelt i inni) na 20 lat pozbawienia wolności, w 1955 r. ułaskawiony.

⁹ Richard Zetsche (1877–1948) – dr, prawnik, urzędnik skarbowy i działacz gospodarczy, od października 1939 do lipca 1940 r. kierownik Wydziału Gospodarki w Urzędzie Gubernatora Generalnego, później w Instytucie Niemieckiej Pracy na Wschodzie (Sekcja Gospodarki).

¹⁰ Otto Hermann Fegelein (1906–1945) – dowódca jednostek konnych SS (gen. por. Waffen SS), od 1931 r. w NSDAP, od 1933 r. w SS (gruppenführer), w 1939 r. z bratem Waldemarem dowodził pododdziałami konnymi SS w Polsce, 15 XI 1939 r. w Warszawie utworzył Reiterstandarte Totenkopfverbände wykorzystywaną w akcjach pacyfikacyjnych („zwalczanie band i partyzantów”), mąż Margarete (Gretl) Braun, siostry Ewy Braun, rozstrzelany w ogrodzie Kancelarii Rzeszy za rzekomą dezercję.

Landesbauernführer Körner przedkłada gubernatorowi generalnemu swój program żywieniowy i otrzymuje zadanie przeprowadzenia negocjacji z Ministerstwem ds. Wyżywienia w sprawie dostaw 5 tys. t zbóż tygodniowo. Różnica w cenach między niemieckimi i polskimi zbożami zostanie pokryta ze środków budżetowych Generalnego Gubernatorstwa.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 57-62, oryginał, mps.

Nr 14

1939 listopad 11, sobota, Kraków – Rozmowy służbowe z dr. Bühlerem, obergruppenführerem SS Krügerem, obergruppenführerem SS Hintzem, prezesem Spindlerem, radcą ministerialnym Burmeisterem, wyższym radcą rejencyjnym Dahlgrünem i dr. du Prelem; zwiedzanie gmachu Akademii Górniczej

Gubernator generalny przyjął radcę ministerialnego dr. Bühlera, obergruppenführera SS Krügera, obergruppenführera SS Hintzego¹, którzy mieli złożyć relacje, a następnie prezesa^a Spindlera, radcę ministerialnego Burmeistera i wyższego radcę rejencyjnego Dahlgrüna, by omówić kwestie finansowe i celne.

Z reichsamtsleiterem dr. du Prelem omówiono następnie sprawy związane z Urzędem Wydawnictw.

Godzina 18.00

Gubernator generalny odwiedza Akademię Górniczą i ogląda poszczególne pomieszczenia.

W Akademii Górniczej odbyło się spotkanie z ministrem Rzeszy Seyssem-Inquartem, dyrektorem ministerialnym dr. Bühlerem, generałem Hilpertem^b, gubernatorem Wächterem i reichsamtsleiterem dr. du Prelem.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 63, oryginał, mps.

^a W dokumencie Finanzpräsident – określenie stanowiska służbowego w niemieckiej administracji skarbowej, odpowiednik radcy ministerialnego.

^b W dokumencie Hilbert.

Carl Hilpert (1888–1947) – wojskowy (gen. płk), od października 1939 do lutego 1940 r. w Dowództwie Odcinka Granicznego Południe (Grenzabschnittskommando Süd Krakau), do 9 V 1945 r. dowodził Grupą Armii Kurlandia, skazany na karę śmierci przez radziecki trybunał wojskowy w Moskwie.

¹ Kurt Gustav Ernst Hintze (1901–1944) – polityk i policjant (gen. mjr), od 1928 r. w NSDAP i SA, od 1937 r. w SS (obergruppenführer), od 1932 r. w Reichstagu, od listopada 1939 do lutego 1940 r. dowódca SS i Selbstschutzu oraz referent ds. przesiedleń volksdeutschów przy Wyższym Dowódcy SS i Policji Wschód, zginął podczas bombardowania.

Nr 15

1939 listopad 12, niedziela, Zakopane – Rozmowy z wyższymi funkcjonariuszami Urzędu Gubernatora Generalnego oraz wizytacja Zakopanego i okolic

Gubernator generalny odwiedza razem z członkami swojego najbliższego otoczenia kurort Zakopane. Powitała go tam delegacja ludności góralskiej¹, która zapewniła go o wierności tej grupy narodowościowej dla Rzeszy Niemieckiej.

Zorganizowano wycieczki w wyższych partiach gór w okolicy².

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 64, oryginał, mps.

¹ Byli to m.in. Wacław Jan Krzeptowski (1897–1945), Józef Cukier (1889–1960), Henryk Szatkowski (1900–?) i Witalis Wieder (1895–1967) (*Gubernator Generalny dr Frank w Zakopanem*, „Goniec Krakowski”, 15 XI 1939, nr 16, s. 2).

² Wkrótce potem Hans Frank przeznaczył największe hotele w Zakopanem i Krynicy dla ciężko rannych we wrześniu 1939 r. niemieckich żołnierzy i SS-manów oraz dla rodzin Niemców poległych w Polsce (*Polnische Luftkurorte für deutsche Kriegsverletzte*, „Völkischer Beobachter”, 15 XI 1939, s. 2).

Nr 16

1939 listopad 13, poniedziałek, Kraków – Spotkanie z ministrem Rzeszy Seysem-Inquartem, szefem urzędu dr. Bühlerem i dyrektorem ministerialnym dr. Lauensteinem; rozmowa z dr. Dittmarem z Ministerstwa Kultury Rzeszy; informacja dr. Lauxmanna; telefoniczne zalecenia dla szefów dystryktów Lublin i Radom; narada z obergruppenführerem SS Krügerem i brigadeführerem SS Streckenbachem oraz ministrem Rzeszy Seysem-Inquartem i obergruppenführerem NSKK Höflem; spotkanie z kierownikami resortu propagandy oraz redaktorami „*Krakauer Zeitung*” i „*Warschauer Zeitung*”; zalecenia dla kierownika resortu gospodarki tajnego radcy Zetscheho

Godzina 9.30

Spotkanie z ministrem Rzeszy Seysem-Inquartem; szef urzędu dr. Bühler przedstawia dyrektora ministerialnego dr. Lauensteina¹.

Gubernator generalny przyjmuje dr. Dittmera^a (Ministerstwo Wychowania Rzeszy²), który informuje, że otrzymał polecenie zabezpieczenia wartościowych materiałów etnologicznych do celów naukowych.

Skierowano go do szefa urzędu radcy ministerialnego dr. Bühlera.

Godzina 10.30

Gubernator generalny przyjmuje prezesa poczty dr. Lauxmanna, który poinformował o kwestiach związanych z pocztą oraz kontrolą poczty.

Została już dopuszczona zwykła korespondencja zamiejscowa, to samo dotyczy przelewów pieniężnych do 2 tys. złotych.

Gubernator Schmidt, Lublin, otrzymał telefoniczne polecenie możliwie dokładnego zamknięcia granic i podania [tego] do wiadomości poszczególnych miejscowości w powiatach swojego dystryktu.

^a W dokumencie Dittmar.

Kunz Dittmer (1907–1969) – dr n. humanistycznych, antropolog, od 1934 r. w Państwowym Muzeum Etnograficznym w Berlinie (Staatliches Museum für Völkerkunde, od 1939 r. w *Diele Eurazji*), w latach 1939–1941 przewodniczący Berlińskiego Towarzystwa Antropologicznego, Etnologicznego i Prahistycznego (Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, BGAEU), odbył podróże studyjne do Estonii, Polski i na Słowację.

¹ Johann Dietrich Lauenstein (1893–1973) – dr n. prawnych, od 1937 r. w NSDAP, urzędnik wojskowy w Naczelnym Dowództwie Sił Lądowych (OKH).

² Nieoficjalna nazwa Ministerstwa Rzeszy ds. Nauki, Wychowania i Edukacji Narodowej (Reichsministerium für Wissenschaft, Erziehung und Volksbildung).

Gubernator dr Lasch otrzymuje telefoniczne zadanie natychmiastowego ogłoszenia podziału swojego dystryktu na powiaty.

Godzina 11.30

Gubernator generalny przyjął ministra Rzeszy Seyssa-Inquarta, obergruppenführera SS Krügera, brigadeführera SS Streckenbacha, generała Beckera i prezesa^b Senkowskiego.

Brigadeführer SS Streckenbach poinformował, że przydzielono mu jeszcze następujących funkcjonariuszy policji: 1400 na cały obszar i 1 tys. do ochrony granic.

Minister Rzeszy Seyss-Inquart złożył relację o wytyczaniu granic:

Führer postanowił osobiście podjąć tu ostateczną decyzję. Dlatego Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Rzeszy ustaliło jedynie tymczasową granicę administracyjną. Jeżeli chodzi o Łódź, to generał marszałek polny, OKW oraz Ministerstwo Spraw Wewnętrznych byli za włączeniem jej do Generalnego Gubernatorstwa; przeciwny temu był obergruppenführer SS Lorenz.

Gubernator generalny stwierdził:

Należy koniecznie anulować wszystkie wydane dotychczas dokumenty wjazdu; do wjazdu na teren Generalnego Gubernatorstwa niezbędny jest nowy dokument wydany przez biuro paszportowe przy pełnomocniku w Berlinie. Nadzorowanie granicy wschodniej przez SD wynika ze szczególnego życzenia reichsführera SS, gdyż właśnie na tej granicy niezbędna jest szczególnie pewna ochrona policyjna.

Obergruppenführer NSKK Höfle informuje, że nie uzyskano jeszcze odpowiedzi w sprawie zapotrzebowania kompanii NSKK złożonego w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych.

Gubernator generalny uzyskał, podczas rozmowy telefonicznej z generałem Daluegem, zapewnienie, że Generalne Gubernatorstwo otrzyma do dyspozycji dziesięć kompanii.

Godzina 15.00

Gubernator generalny przyjął, w obecności ministra Rzeszy Seyssa-Inquarta i reichsamtsleitara dr. du Prela, radcę ministerialnego Dürra oraz przedstawicieli redakcji „Krakauer Zeitung” i „Warschauer Zeitung”.

^b W dokumencie Finanzpräsident – określenie stanowiska służbowego w niemieckiej administracji skarbowej, odpowiednik radcy ministerialnego.

Gubernator generalny wyraził podziękowanie przybyłym i poinformował ich o sytuacji w Generalnym Gubernatorstwie³.

Godzina 16.00

Gubernator generalny przyjął tajnego radcę Zetschego i radcę ministerialnego Plodecka.

Tajny radca Zetsche poinformował o kwestiach związanych z ustalaniem i regulacją cen. Gubernator generalny przedstawił tajnemu radcy Zetschemu ogólne wytyczne na temat kierunku polityki gospodarczej i podkreślił, że na pierwszym miejscu musi znajdować się zawsze interes Rzeszy.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 65–67, oryginał, mps.

³ Spotkanie odbyło się w związku z ukazaniem się pierwszego numeru „Warschauer Zeitung” („Warschauer Zeitung” erstmals erschienen. Eine neue deutsche Ostzeitung, „Völkischer Beobachter”, 14 XI 1939, s. 2).

Nr 17

1939 listopad 13 i 14, [poniedziałek i wtorek,] Kraków – Notatka z podróży inspekcyjnej do Przemyśla

Gubernator generalny pojechał 13 listopada o godzinie 22.00 pociągiem specjalnym Kolei Wschodniej, z członkami swojego najbliższego otoczenia, przez Tarnów, Dębicę, Rzeszów, Jarosław do Przemyśla.

Tam, 14 listopada, dokonana została z pewnego wzgórza inspekcja obszaru przygranicznego Przemyśla, a następnie mostów granicznych.

W pociągu specjalnym odbyła się narada z przewodniczącym niemieckiej Komisji Zabezpieczania Granic^a radcą legacyjnym^b Grafem [von] Hohenthalem^c.

Podczas podróży odbyły się szczegółowe rozmowy na temat sytuacji gospodarczej obszaru¹.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 68, oryginał, mps.

^a Tak w dokumencie.

^b W dokumencie odręczna poprawka literówki (przyp. tłum.).

^c W dokumencie Hohenthal.

Joachim Graf von Hohenthal (1895–1969) – pracownik Wydziału Politycznego VI MSZ.

¹ Generalny Gubernator odwiedził Przemyśl, „Goniec Krakowski”, 16 XI 1939, nr 17.

Nr 18

1939 listopad 15, środa, Kraków – Informacja dla wyższych oficerów SS i armii; rozmowa z gen. Barckhausenem, pełnomocnikiem Göringa ds. przemysłu zbrojeniowego w GG; spotkania z radcą ministerialnym Willem, sekretarzem stanu Krohnem i landesführerem Hermannsem; rozmowa z dr. Krieglerelem; rozmowa telefoniczna z naczelnikiem ministerialnym Marotzkem

Godzina 9.30

Gubernator generalny przyjął ministra Rzeszy Seyssa-Inquarta, obergruppenführera SS Krügera, generała majora Beckera, podpułkownika Spalkego (sztab łączności z Rosją), majora dr. Hoffmanna, majora von Tschammer und Osten.

Gubernator generalny powiadomił obecnych o stanie spraw dotyczących uchodźców w Generalnym Gubernatorstwie.

Jedynie niewielki odsetek ludzi przybyłych dotychczas przez granicę wschodnią jest pochodzenia niemieckiego. I tak: wśród około 80 tys. uciekinierów było tylko pięciuset volksdeutscheów. Akcja przesiedleńcza dla volksdeutscheów zostanie przeprowadzona, w uporządkowany i uregulowany sposób, dopiero później, dlatego granica pozostanie zamknięta. Jeżeli jednak pojawi się gwarancja, że uciekinierzy są pochodzenia niemieckiego, to on [gubernator generalny] jest gotowy otworzyć granicę dla volksdeutscheów. Rosjanie powinni koniecznie wysłać na swoje obszary przygraniczne wysokich komisarzy radzieckich, którzy mają kompetencje przeformowania swojego stanowiska u miejscowych władz. Nie może dalej być tak, że my przejmujemy 26 tys. ludzi, a przez ich granicę mogą przejść jedynie 3 tys. W każdym razie do nas mogą przybywać tylko ci, którzy już po tamtej stronie zostali uznani za Niemców. Przedstawiciel dyplomatyczny von Wühlisch^a także był zdania, że granica musi pozostać zamknięta, ponieważ Rosjanie usiłują odsunąć w czasie podpisanie umowy o wymianie.

Gubernator generalny przyjął generała porucznika von Barckhausena¹ (Placówka Gospodarki Obronnej [Wehrwirtschaftsstelle]).

^a W dokumencie Wühlisch.

¹ Franz von Barckhausen (1892–1956) – wojskowy (gen. art.), od 9 XI 1939 do 16 VI 1940 r. inspektor uzbrojenia „Wschód” w Krakowie.

Gubernator generalny wskazuje na duże trudności w realizacji zadań w Generalnym Gubernatorstwie i podkreśla, że do wypełnienia tego niesłychanie ważnego zadania niezbędna jest współpraca wszystkich urzędów. Wszelkie sprawy natury militarnej będą załatwiane przez instancje militarne, gubernator generalny musi jednak być informowany o wszystkich istotnych decyzjach. Wszelkie kwestie natury niemilitarnej muszą podlegać wyłącznie decyzjom instancji administracyjnych.

Generał porucznik von Barckhausen referuje swoje plany:

Wszystkie zakłady zbrojeniowe oraz w ogóle wszelkie inne produkujące na rzecz gospodarki obronnej w Generalnym Gubernatorstwie powinny zasadniczo pracować na miejscu, względnie zostać ponownie uruchomione. Jeżeli jednak znajdują się tam także nienaruszone zakłady o szczególnym znaczeniu gospodarczym, które trzeba uruchomić, względnie utrzymać, to on [Barckhausen] będzie oczywiście uzgadniał użycie swoich środków z gubernatorem generalnym i jest gotowy do jak najściślejszej współpracy z tajnym radcą Zetschem.

Gubernator generalny stwierdza, że na całym obszarze Generalnego Gubernatorstwa odpowiednie decyzje podejmuje wyłącznie urząd generała porucznika von Barckhausena i prosi go o skontaktowanie się w kwestii sfinansowania prac z prezesem^b Spindlerem. W szczegółowej rozmowie o istotnych kwestiach zaopatrzenia w surowce i żywność gubernator generalny zapewnił, że generał porucznik von Barckhausen otrzyma ogólne upoważnienie regulujące przywóz i wywóz materiałów wojskowych oraz zwalniające je z zakazu wywozu. Uzgodniono także, że przeciwdziałanie nielegalnemu importowi i eksportowi leży w obopólnym interesie. Nielegalne plądrowanie jest niebezpieczne i doprowadzi w krótkim czasie do całkowitego spustoszenia kraju.

Generał porucznik von Barckhausen zapewnił, że będzie, bez żadnego formalnego umocowania, ściśle współpracował z gubernatorem generalnym i jego urzędami.

Gubernator generalny przyjął radcę ministerialnego Willego² w celu omówienia kwestii prawa o postępowaniu rejestrowym i utworzenia sądów specjalnych.

^b W dokumencie Finanzpräsident – określenie stanowiska służbowego w niemieckiej administracji skarbowej, odpowiednik radcy ministerialnego.

² Kurt Friedrich Theodor Wille (1894–1945) – radca ministerialny, od 1933 r. w NSDAP, od października 1939 r. kierownik Wydziału Sprawiedliwości w Urzędzie Guberna-

Gubernator generalny przyjął sekretarza stanu Krohna.

Oświadczył on, że Ministerstwo Pracy jest szczególnie zainteresowane, aby pracownicy rolni dobrowolnie angażowali się do pracy.

Kto zgłosi się na ochotnika, otrzyma zadatek.

W ten sposób uniknie się konieczności szerszego wsparcia.

Szef Pogotowia Technicznego³ w Generalnym Gubernatorstwie, landesführer Hermanns, poinformował o swoim zadaniu polegającym na ochronie przedmiotów wartościowych i budowie mostów. Oświadczył, że jest gotowy oddać do dyspozycji ekipy budowlane itp.

Gubernator generalny poradził mu, aby skontaktował się z generałem porucznikiem von Barckhausenem.

Spotkanie z radcą ministerialnym dr. Bühlerem na temat spraw bieżących urzędu.

Gubernator generalny przyjął prezesa Krieglera⁴ na rozmowę o kwestiach związanych z rozgłośniami radiowymi.

D[okto]r Kriegler przedstawił się jako pełnomocnik ministra Rzeszy Propagandy i Oświecenia Publicznego do wszystkich kwestii dotyczących rozgłośni radiowych i oświadczył:

Pełniąc tę funkcję, podlega on kierownikowi wydziału w Urzędzie Gubernatora Generalnego dr. du Prelowi. W następnych dniach sporządzi, w formie propozycji, zestawienie kosztów, jakie powstaną w związku z przejściem rozgłośni Warszawa i Kraków do systemu radia Generalnego Gubernatorstwa, jak również z niezbędną rozbudową techniczną

tora Generalnego, od 15 V 1942 do 1945 r. kierownik Wydziału Głównego Sprawiedliwości w tzw. rządzie GG.

³ Pogotowie Techniczne (Technische Nothilfe, TN albo TeNo) – istniejąca w latach 1919–1945 (do 1939 r. ochotnicza, później zawodowa) formacja, powołana do życia po I wojnie światowej do utrzymania niezakłóconego funkcjonowania zakładów użyteczności publicznej, sukcesywnie przygotowywana do wykonywania zadań ratowniczych na wypadek klęsk żywiołowych i wojny, od 1937 r. podległa Policji Porządkowej, po powstaniu warszawskim policyjne oddziały saperskie TN otrzymały polecenie rozgrabienia i zniszczenia stolicy Polski, TN dowodzili: od stycznia 1919 do kwietnia 1934 r. inż. budowlany i architekt Otto Lummitzsch, gruppenführer SS i od kwietnia 1934 do września 1943 r. gen. por. policji Hans Weinreich, a od października 1943 do maja 1945 r. gruppenführer SS i gen. por. policji Willy Schmelcher.

⁴ Hans Gottfried Kriegler (1905–1978) – inż., architekt, radiowiec, w latach 1937–1939 prezes Radiowej Izby Rzeszy, kierownik Wydziału ds. Radiofonii Ministerstwa Rzeszy ds. Propagandy i Oświecenia Publicznego, od 4 IX 1939 r. kierownik Rozgłośni Katowice, „reorganizator” rozgłośni Łódź, Warszawa i Kraków oraz kierownik Grupy Rozgłośni „Wschód” (Ryga/Wilno/Kowno), po wojnie przedsiębiorca budowlany.

Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie na potrzeby rozgłośni. Administracja poczty w Generalnym Gubernatorstwie nie robi tu żadnych trudności. Poczta przejęła już techniczne wyposażenie rozgłośni, ale to jej prawo. Korzyść wynikająca z przyłączenia rozgłośni Warszawa-Kraków, która mogłaby funkcjonować przy użyciu polskiego kabla radiowego, polega na własnym, wzbogacającym bez wątpienia radio niemieckie, kształcie programu Generalnego Gubernatorstwa z oddzielną agencją informacyjną. [Kriegler] szacuje niezbędne nakłady na rozbudowę i przebudowę instalacji na 600 tys. złotych, a roczne nakłady na programy – na około 400^c do 600 tys. złotych.

Podczas rozmowy telefonicznej z naczelnikiem ministerialnym^d Marotzkiem^e (Pruskie Ministerstwo Stanu Berlin^f) gubernator generalny stwierdził:

Także Urząd Powierniczy Wschód musiał stać się w obszarze dotyczącym Generalnego Gubernatorstwa częścią Urzędu Gubernatora Generalnego, ponieważ każde inne uregulowanie tej kwestii byłoby sprzeczne z poleceniem Führera. Dlatego też urzędy powiernicze mogą być przejmowane tylko przez kierownika Urzędu Gospodarki przy Urzędzie Gubernatora Generalnego, gubernator generalny jest bowiem jedyną instancją Rzeszy w Generalnym Gubernatorstwie, zgodnie z jednoznacznością wolą Führera. Opublikowane rozporządzenie generała marszałka polnego dotyczące Urzędu Powierniczego Wschód tego nie uwzględnia. Bezpieczeństwo całości wartościowego dobytku w Generalnym Gubernatorstwie może być tylko wtedy zapewnione, gdy Urząd Powierniczy zostanie przyłączony do Urzędu Gospodarki. Gubernator generalny będzie samodzielnie kierował działaniami powierniczymi i składał bieżące sprawozdania generałowi marszałkowi polnemu. Podporządkowanie

^c W dokumencie 4.

^d W dokumencie Ministerialdirektor – określenie stanowiska służbowego w niemieckiej administracji rządowej, odpowiednik naczelnika wydziału.

^e Franz Wilhelm Marotzke (1897–1949) – dr n. prawnych, urzędnik (dyrektor ministerialny) i działacz gospodarczy, współpracownik Służby Bezpieczeństwa reichsführera SS (SD), od 1937 r. w NSDAP i SS (standartenführer).

^f Po 1918 r. tradycyjna nazwa zarówno organu gabinetu (kolegium pruskich ministrów złożonego z: prezesa rady ministrów, ministrów spraw wewnętrznych, finansów, sprawiedliwości, nauki, sztuki i oświaty, rolnictwa, majątków państwowych i lasów, handlu oraz opieki społecznej), jak i kancelarii państwa (biura prezesa pruskiej rady ministrów), od 1935 r. na skutek uniformizacji administracji Rzeszy zupełnie straciło na znaczeniu.

burmistrzowi Winklerowi nie wchodzi w ogóle w rachubę, ponieważ gubernator generalny podlega wyłącznie Führerowi i generałowi marszałkowi polnemu.

Naczelnik ministerialny^d Marotzke zgodził się z tą propozycją.

Następnie gubernator generalny przyjął ministra Rzeszy Seyssa-In-quarta, radcę ministerialnego dr. Bühlera, obergruppenführera SA von Pfeffera, reichshauptamtsleiters Frauendorfera w celu omówienia spraw bieżących.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 69–73, oryginał, mps.

Nr 19

1939 listopad 16, czwartek, Kraków – Spotkanie z dr. Marcelem Junodem, przedstawicielem Międzynarodowego Czerwonego Krzyża (inspekcje obozów jenieckich); rozmowa z wyższymi urzędnikami administracji (struktura administracji i współpraca międzyresortowa oraz sprawy podatkowe); wyjazd do Krosna i Sanoka

Godzina 10.00

Gubernator generalny przyjął przedstawiciela dyplomatycznego von Wühlischa^a, sekretarza legacyjnego Köhna^b, następnie, w obecności przedstawiciela dyplomatycznego von Wühlischa^a, przedstawiciela Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża, Szwajcara Junoda¹, który w następujący sposób opisał swoje zadanie na obszarze Generalnego Gubernatorstwa:

Podsumowanie wszystkich neutralnych dążeń dotyczących pomocy udzielanej rannym podczas polskiej kampanii oraz utworzenie centralnej instytucji gromadzącej wiadomości o jeńcach wojennych w Polsce.

Gubernator generalny prosi przedstawiciela dyplomatycznego von Wühlischa^a, aby zajął się tą sprawą, jak również aby zadbał o włączenie przedstawiciela Niemieckiego Czerwonego Krzyża oraz zapobiegł przenikaniu jakiegokolwiek wrogiej propagandy.

Godzina 12.00

Gubernator generalny przyjął tajnego radcę Zetschego, prezesów^c Spindlera i Senkowskiego oraz sędziego sądu apelacyjnego dr. Weha w celu omówienia rozporządzenia o prawie podatkowym i administracji podatkowej, jak również utworzenia funkcji inspektorów finansowych.

^a W dokumencie Wülisch.

^b W dokumencie Köhne.
Willi Köhn (1900–?).

^c W dokumencie Finanzpräsident – określenie stanowiska służbowego w niemieckiej administracji skarbowej, odpowiednik radcy ministerialnego.

¹ Marcel Junod (1904–1961) – dr, szwajcarski lekarz, jeden z najbardziej zasłużonych delegatów Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża w dziejach tej instytucji, jeździł z misjami do państw objętych wojną: Etiopii, różnych krajów europejskich oraz Japonii, już 27 IX 1939 r. wizytował obóz polskich jeńców wojennych (M. Junod, *Warrior without Weapons*, London 1951).

Gubernator generalny wskazuje na to, że możliwie szybko zostanie ustanowiony powszechny regulamin, który uporządkuje przede wszystkim kwestię współpracy i kontrasygnaty poszczególnych wydziałów urzędu.

Prezes^c Senkowsky oświadczył, że z dniem 1 grudnia musi zostać także w Generalnym Gubernatorstwie wprowadzona, tak jak w Rzeszy, specjalna dopłata do napojów alkoholowych i wyrobów tytoniowych w wysokości 20 proc.

Gubernator generalny przyjął burmistrza Winklera na szczególną rozmowę, do której dołączyli później tajny radca Zetsche i prezesi^c Spindler i Senkowsky.

Godzina 22.00

Gubernator generalny jedzie pociągiem specjalnym Kolei Wschodniej do zagłębia naftowego (Galicja Zachodnia).

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 74–75, oryginał, mps.

1939 listopad 17, piątek, Kraków – Notatka z podróży inspekcyjnej do Krosna i Sanoka (tereny gazo- i roponośne)

Pociąg specjalny przyjechał do Zagórza. Dokonano tam inspekcji mostu granicznego na Sanie.

W Sanoku gubernatora generalnego wita grupa w ukraińskich strojach ludowych i wręcza mu chleb i sól. D[okto]r Karanowicz^a, przewodniczący delegacji, dziękuje gubernatorowi generalnemu za oswobodzenie części narodu ukraińskiego spod polskiego jarzma.

Dokonano inspekcji źródeł ropy naftowej i gazu ziemnego w Krośnie i Jasle oraz rafinerii w Jedlicach. Po drodze gen. mjr Neuling¹ i gen. por. Streccius² informowali o sytuacji militarnej w obszarze ich dowodzenia.

Wieczorem pociąg specjalny wrócił do Krakowa.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 76, oryginał, mps.

^a W dokumencie Karanowitsch.

Włodzimierz Karanowicz (1899–1958) – dr n. medycznych, ukraiński lekarz radiolog, działacz społeczny i polityczny, pracował w szpitalu powiatowym w Sanoku, po wkroczeniu Niemców był członkiem ukraińskiego zarządu miejskiego i pełnił funkcję lekarza powiatowego, wyemigrował do Argentyny.

¹ Ferdinand Neuling (1885–1960) – wojskowy (gen. piech.), od września 1939 r. dowódca 239 DP, z którą zajmował polską część Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego i pełnił funkcje okupacyjne, wiosną 1940 r. przeniesiony na zachód.

² Alfred Streccius (1874–1944) – wojskowy (gen. piech.), od 26 VIII 1939 r. komendant Obszaru Tyłowego „Północ” 14 Armii, w połowie września 1939 r. mianowany komendantem Przemyśla (interweniował w dowództwie XVIII Korpusu Armijnego w sprawie zbrodni na Żydach popełnianych przez funkcjonariuszy Einsatzgruppe zur besonderen Verwendung dowodzonej przez obergruppenführera SS Udo von Woyrscha), po wkroczeniu Sowieców objął podobną funkcję w Tarnowie, od 14 X 1939 r. tamtejszy Wyższy Komendant Połowy (OFK Tarnow), 10 I 1940 r. przeniesiony na zachód.

Nr 21

1939 listopad 18, sobota, Kraków – Narada z radcą ministerialnym dr. Bühlerem i wyjazd na spotkanie z Hitlerem w Berlinie

Przyjazd pociągu specjalnego do Krakowa o godzinie 9.00. Przed południem odbyły się spotkania z radcą ministerialnym dr. Bühlerem.

Godzina 17.30

Wyjazd gubernatora generalnego do Berlina na rozmowy, przede wszystkim w celu złożenia relacji Führerowi.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 77, oryginał, mps.

Nr 22

1939 listopad 22–23, środa–czwartek, Kraków – Podróż z Schoberhofu przez Wiedeń (spotkanie z burmistrzem Neubacherem) i Brno do Krakowa

Przed południem wyjazd gubernatora generalnego z Schoberhofu¹ do Krakowa, przez Wiedeń i Brno.

Burmistrz Neubacher² zaprasza gubernatora generalnego do wiedeńskiej Ratskeller³.

Godzina 15.00

Przyjazd gubernatora generalnego do Krakowa.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 78, oryginał, mps.

¹ Posiadłość Hansa Franka w Fischhausen nad Schliersee w górnobawarskim powiecie ziemskim Miesbach.

² Hermann Neubacher (1893–1960) – dr inż., austriacki działacz gospodarczy i polityk, od 13 III 1938 do 14 XII 1940 r. burmistrz Wiednia, cieszył się zaufaniem Göringa i cenił go Hitler, w 1951 r. jugosłowiański sąd skazał go na 20 lat pozbawienia wolności, ale z powodu ciężkiej choroby już po kilku miesiącach został zwolniony.

³ Lokal gastronomiczny i skład austriackiego wina w budynku Nowego Ratusza wiedeńskiego, otwarty w 1899 r.

Nr 23

1939 listopad 23–30, czwartek–czwartek, Kraków – Notatka z tygodniowej podróży inspekcyjnej do Kielc, Radomia, Warszawy, Lublina, Zamościa i Chełma

23 listopada o godzinie 22.00 gubernator generalny wyjeżdża wraz ze swoim ścisłym gronem współpracowników pociągiem specjalnym w siedmiodniową podróż inspekcyjną do Kielc, Radomia, Warszawy i Lublina¹.

Wieczorem 23 w pociągu specjalnym odbyły się szczegółowe rozmowy.

24 listopada, po przyjeździe do Kielc, gubernator generalny został powitany przez szefa Dystryktu Radom gubernatora dr. Lascha i generała von Keisera².

Następnie odbyła się wycieczka samochodowa do lasów pod Łysą Górą. Po złożeniu wieńców na grobach niemieckich bohaterów³ przeprowadzono inspekcję stanu lasów oraz dużego zakładu zbrojeniowego w Starachowicach⁴.

Pod wieczór gubernator dr Lasch wydał uroczyste przyjęcie w Radomiu.

¹ *Besichtigungsreise Dr. Franks*, „Völkischer Beobachter”, 26 XI 1939, s. 4.

² Erich von Keiser (1883–1969) – wojskowy (gen. por. Luftwaffe), od 26 VIII 1939 do 24 X 1939 r. komendant Armijnego Obszaru Tyłowego 540 podporządkowanego 10 Armii (Kielce), od 25 X 1939 do 1 VI 1940 r. dowódca Dywizji zur besonderen Verwendung 425, od 1 VI 1940 do 9 VIII 1940 r. dowódca Zapasowego Związku Taktycznego 100 (Ersatztrupp 100) podporządkowanego Oberost.

³ Major Werner Stutterich, st. strz. Friedrich oraz strzelcy M. Claus, H. Elendt, A. Godebardt, R. Rosemann, M. Nitsche i K. Erdmann z dowodzonego przez płk. Georga von Bismarcka 7 psk polegli 6 IX 1939 r.

⁴ Zakłady Mechaniczne w Starachowicach powstały w pierwszej połowie lat dwudziestych XX w. Do wybuchu wojny głównie produkowano tam na licencjach (m.in. francuskiego Schneidera, angielskiego Vickersa, czeskiej Skody i szwedzkiego Boforsa) oraz remontowano, ale także projektowano wysokiej klasy sprzęt i amunicję artyleryjską.

25 listopada dokonano inspekcji majątku ziemskiego Wośniki^a (300 ha), garbarni⁵ oraz zakładu monopolu tytoniowego⁶.

Po południu odbyła się narada robocza z naczelnikami powiatów i komisarzami miast.

26 listopada gubernator generalny przybył do Warszawy. W Pałacu Brühla został powitany przez szefa Dystryktu Warszawa gubernatora dr. Fischera⁷. Gubernator generalny złożył wieniec na cmentarzu na Powązkach ku czci poległych i zamordowanych volksdeutschów⁸.

^a W tekście Woznicki.

Wośniki były wsią w gminie Kowala Stępocina (obecnie dzielnica Radomia). Ostatni właściciel majątku Maciej Pruszek został w 1939 r. wyrzucony przez Niemców z dworu (przy ul. Wośnickiej 123). Po zakończeniu II wojny światowej majątek przejęło państwo i rozparcelowało. W zabytkowym dworze z przełomu XVIII i XIX w. przez wiele lat działał Zespół Szkół Agrotechnicznych i Gospodarki Żywniczej.

⁵ Garbarnię na Obozisku (przy ul. Warszawskiej 23) wybudował w 1897 r. Józef Samsonowski. W późniejszych latach zakład wielokrotnie zmieniał właścicieli, w 1939 r. należał do Mordechaja Cemacha. W czasie II wojny światowej zakład przejęły władze okupacyjne.

⁶ Utworzenie zakładu wiąże się z wprowadzeniem w Polsce pełnego monopolu tytoniowego na produkcję i sprzedaż wyrobów tytoniowych (DzU 1922, nr 47, poz. 409 o monopolu tytoniowym). Wytwórnia Papierosów podlegała Polskiemu Monopolowi Tytoniowemu w Warszawie, późniejsza słynna „tytoniówka”, powstała w 1923 r. Majątek należał do skarbu państwa i początkowo pozostawał pod zarządem Dyrekcji Polskiego Monopolu Tytoniowego. W marcu 1932 r. powstało przedsiębiorstwo państwowe Polski Monopol Tytoniowy, który przejął na własność cały majątek ruchomy i nieruchomy (DzU 1932, nr 26, poz. 240, Ustawa z 18 marca 1932 r. o utworzeniu państwowego przedsiębiorstwa „Polski Monopol Tytoniowy”). W latach 1939–1944 Wytwórnia funkcjonowała pod zarządem niemieckim, produkując wyroby tytoniowe głównie dla potrzeb armii okupanta.

⁷ Oficjalne powitanie Hansa Franka przez szefa okręgu warszawskiego Ludwiga Fischera, w obecności przedstawicieli armii, lokalnej administracji cywilnej, policji i „innych władz Rzeszy” odbyło się w sali reprezentacyjnej pałacu przy ul. Wierzbowej 1 (w 1944 r. został zniszczony). Fischer skorzystał wówczas z okazji, aby przedstawić Frankowi kierowników wydziałów swojego urzędu i landratów z Dystryktu Warszawa (Gubernator Generalny dr Frank w Warszawie, „Nowy Kurier Warszawski”, 27 XI 1939, nr 41, s. 1).

⁸ Wojskowy cmentarz na Powązkach pozostawał pod zarządem dowództwa garnizonu niemieckiego w latach 1915–1918 i 1939–1945. Poległych i zmarłych żołnierzy niemieckich grzebano w jego północno-zachodniej części. W 1990 r. (w związku z przebudową trasy S8) szczątki 2566 pochowanych na cmentarzu żołnierzy niemieckich ekshumowano i przeniesiono na cmentarz wojenny w pobliżu wsi Joachimów-Mogiły. Po południu 26 XI 1939 r. Hans Frank na „niemieckim Cmentarzu Bohaterów złożył wieniec ku czci poległych w czasie pierwszej wojny światowej i kampanii polskiej oraz pomordowanych rodaków” (*Besichtigungsreise Dr. Franks, „Völkischer Beobachter”*, 26 XI 1939, s. 4).

Po południu w Pałacu Brühla odbyło się posiedzenie robocze, podczas którego gubernator generalny przedstawił najważniejsze wytyczne dotyczące działań politycznych i administracyjnych w Generalnym Gubernatorstwie⁹.

27 listopada gubernator generalny otworzył podczas wspianej manifestacji niemiecką szkołę ludową w Warszawie (dawniej: gimnazjum Batorego)¹⁰. Na dziedzińcu byłego polskiego Sejmu (dzisiaj: koszary policji) gubernator generalny przemawiał przed Pułkiem Policji Warszawa. Po południu odbyła się podróż do fabryki prochu w Palmirach, gdzie znajduje się wielki lej (o średnicy 40 m) powstały w wyniku eksplozji¹¹. O godzinie 23.00 odjazd pociągiem specjalnym do Lublina.

28 listopada pociąg specjalny przybył do Lublina. Po powitaniu przez gubernatora **Schmidta** odbyła się manifestacja w domu żołnierza przy ulicy Szpitalnej¹², podczas demonstracji przemawiali: prezydent miasta **dr Cuhorst**¹³, **generał Pflugbeil**^b i gubernator **Schmidt**. Po odwiedzinach

^b W tekście Flugbein.

Johann Pflugbeil (1882–1951) – wojskowy (gen. por.), w lecie 1939 r. dowódca 221 DP, brał udział w kampanii i okupacji Polski, na wiosnę 1940 skierowany na front zachodni, w lecie 1941 r. dowódca 221 Dywizji Zabezpieczenia (na jej czele zdobył Białystok), w lecie 1942 r. przeniesiony na północny odcinek frontu wschodniego.

⁹ Poza pracownikami administracji cywilnej w posiedzeniu wzięli udział przedstawiciele SS i policji. Przy okazji Frankowi zaprezentowano wówczas wystawę polskich archiwaliów dającą „pouczający obraz o kulturze pracy Niemców na obszarach wschodnich” (*Gubernator Generalny dr Frank w Warszawie*, „Nowy Kurier Warszawski”, 27 XI 1939, nr 41, s. 1).

¹⁰ Zaprojektowany przez prof. arch. Tadeusza Tołwińskiego gmach (wraz z krytym basenem) przy ul. Myśliwieckiej 6 został zbudowany w latach 1922–1924. Boisko, korty tenisowe i plac krykietowy oraz szkolny ogród botaniczny i w ogóle zieleń urządzono w latach 1925–1928 pod nadzorem inż. Jana Chmieleńskiego. Do 1939 r. szkoła realizowała program czterech klas gimnazjalnych i dwóch licealnych o kierunkach: humanistycznym, przyrodniczym i matematyczno-fizycznym. Przy szkole działała 23 Warszawska Drużyna Harcerzy zwana Pomarańczarnią.

¹¹ W Palmirach nie było fabryki prochu, lecz założona pod koniec lat dwudziestych XX w. Wojskowa Centralna Składowa Amunicji. Na tym odludnym terenie od grudnia 1939 do lipca 1941 r. Niemcy zamordowali około 1700 obywateli polskich. Poza Katyniem jest to najbardziej znany symbol martyrologii inteligencji polskiej w okresie II wojny światowej.

¹² Chodzi o Dom Żołnierza Polskiego im. Marszałka Józefa Piłsudskiego, wybudowany z materiału pozyskanego z rozbiórki soboru prawosławnego na pl. Litewskim w latach 1924–1927.

¹³ Fritz Cuhorst (1902–1945) – dr, urzędnik administracji szkolnej ze Stuttgartu, od 20 XI 1939 do 20 VI 1940 r. starosta grodzki w Lublinie i prezydent miasta.

w domu uchodźcy odbyła się narada robocza z kierownikami wydziałów i naczelnikami powiatów Dystryktu Lublin.

29 listopada pociąg specjalny przybył do Zamościa. W tamtejszym ratuszu gubernatora generalnego powitali naczelnik powiatu Weißenmaier¹⁴ i przywódca volksdeutschów na Chełmszczyźnie Lindner¹⁵.

Następnie [gubernator generalny] zwiedził Chełm z budynkiem administracji i duży tartak, gdzie został powitany przez generała porucznika Bücks¹⁶ i burmistrza miasta Kalmusa¹⁷. Po towarzyskim spotkaniu w kasynie w Chełmie rozpoczęła się podróż powrotna do Krakowa przez Lublin, Warszawę, Częstochowę.

30 listopada około godziny 15.00 pociąg specjalny przybył do Krakowa. Gubernator generalny odebrał o godzinie 16.00 meldunek zgromadzonych na dziedzińcu SS-Reiter¹⁸.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 79–80, oryginał, mps.

¹⁴ Helmut Weißenmaier (1905–1995) – prawnik i urzędnik, od 1933 r. w NSDAP i w SA (scharführer), 10 X 1939 r. delegowany jako komisarz ziemski (landkommissar) na wschód od Wisły, od października 1939 do lipca 1944 r. landrat w Zamościu, w 1969 r. poddany śledztwu (postępowanie przygotowawcze).

¹⁵ Julius Lindner.

¹⁶ Fritz Bücks (1885–1959) – wojskowy (gen. por.), we wrześniu 1939 r. dowódca 2 Odcinka Straży Granicznej, w październiku 1939 r. przekształconego w Wyższe Dowództwo do Szczególnego Przeznaczenia nr XXXII (Höheres Kommando XXXII), od stycznia 1940 r. zapasowy inspektor obrony w Dortmundzie.

¹⁷ Werner Kalmus (1892–1971) – prawnik administratywista i urzędnik, w 1914 r. uczestnik I wojny światowej jako ochotnik, por. rez., od 1932 r. w NSDAP, w NSKK (obertruppführer), od końca 1939 do lutego 1940 r. landrat w Chełmie, od sierpnia 1945 do marca 1947 r. internowany przez Brytyjczyków.

¹⁸ Pododdział kawalerii SS.

Nr 24

1939 grudzień 1, piątek, Kraków – Omówienie spraw bieżących z Seyssem-Inquartem, dr. Bühlerem, dr. du Prelem i von Wühlischem; narada z landesbauernführerem Körnerem; rozmowa z gen. Barckhausenem, pełnomocnikiem Göringa ds. produkcji zbrojeniowej w GG; rozmowa z prezesem Poczt i Telegrafów w GG Lauxmannem; spotkanie z gubernatorem Schmidtem, gen. Ulexem i posłem von Wühlischem; rozmowa z radcą ministerialnym Willem i wyższym radcą rejencyjnym Ganserem; spotkanie z sturmbannführerem SS Egersdorffem, szefem Służby Bezpieczeństwa w GG; narada z prezesem Senkowskim i komendantem Policji Granicznej Hoßfeldem; rozmowa z reichamtsleiterem Schickedanzem, zastępcą szefa Kancelarii Rzeszy; rozmowa z reichsamtsleiterem Opdenhoffem, pełnomocnikiem zastępcy Hitlera

Przed południem gubernator generalny przyjął ministra Rzeszy Seyssa-Inquarta, radcę ministerialnego dr. Bühlera, reichsamtsleitara dr. du Prela i przedstawiciela dyplomatycznego von Wühlischa^a w celu omówienia spraw bieżących.

Landesbauernführer Körner poinformował o kwestiach związanych z rolnictwem:

Uważa on wprowadzenie monopolu na cukier za niecelowe. Wszystkie gospodarstwa powyżej 100 ha powinny zostać skonfiskowane. Do obsady stanowisk powierników ma już przygotowanych czterystu ludzi, którzy mogą być wysłani do dużych gospodarstw. Należy także zadbać o to, aby tereny rolnicze niewłaściwie zagospodarowane, te należące do Żydów oraz te, na których znajdowały się ważne^b zakłady przyległe (cukrownie, młyny itp.), mogły zostać wywłaszczone. Rolniczy Instytut Badawczy¹ powinien dalej funkcjonować i zostać rozbudowany. Należy sprowadzić tam Polaków do pracy pod niemieckim nadzorem. Trzeba wprowadzić środki przeciw wywozowi zbyt dużych ilości żywności za pośrednic-

^a W dokumencie Wülisch.

^b W dokumencie słowo dopisane na górze wersu (przyp. tłum.).

¹ Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego (1917–1950) w latach okupacji był schroniskiem dla wielu pracowników naukowych z całej Polski, Niemcy zmieniły jego strukturę i nazwę na Rolniczy Zakład Badawczy Generalnego Gubernatorstwa (Landwirtschaftliche Forschungsanstalt d. GG), kierował nim prof. dr Friedrich Christiansen-Weniger.

twem poczty polowej. Do Berlina nadchodzi każdego dnia 10 tys. paczek poczty polowej, a do Wrocławia 10 tys. worków poczty polowej. Podczas przeglądu koni Wehrmacht nie skontaktował się z Wydziałem Rolnictwa; nie można także tolerować ingerencji w stan bydła w takim zakresie jak dotychczas. W gospodarce rolnej należy wykorzystać mechanizację do podniesienia wydajności, a w przypadku maszyn rolniczych trzeba wprowadzić jednolite konstrukcje; przedłożony zostanie program ujednolicenia typów maszyn. W odniesieniu do cen w rolnictwie należy się postarać o całkowitą przejrzystość w tej kwestii, tzn. że regulacje cen produktów rolnych można wprowadzać jedynie pod nadzorem Wydziału Rolnictwa, w interesie jednolitej struktury rynkowej.

Gubernator generalny oświadcza, że ceny na produkty rolne w Generalnym Gubernatorstwie nie będą ustalane przez komisarza ds. cen, lecz wyłącznie przez Wydział Rolnictwa. We wszystkich kwestiach spornych, w tym także w kwestii monopolu na cukier, [gubernator generalny] domaga się, aby wszystkie uczestniczące w tym wydziały omawiały wspólnie tego typu sprawy i wypracowały kompromis między sobą. Należy zapobiegać przesyłaniu żywności pocztą polową, ponieważ zakłóci to porządek zaopatrzenia w żywność w ojczyźnie [Rzeszy]. Utworzenie przez Wydział Rolnictwa wspólnoty gospodarczo-politycznej z innymi wydziałami gospodarczymi w Generalnym Gubernatorstwie z pewnością przyniesie korzyści.

Gubernator generalny przyjął generała porucznika von Barckhausena, szefa Inspektoratu Uzbrojenia Wschód.

[Barckhausen] zapewnia o przedłożeniu własnego raportu na temat przemysłu zbrojeniowego w Generalnym Gubernatorstwie i stwierdza:

Wszystkie zlecenia dotyczące uruchomienia lub rozbiórki zakładów zbrojeniowych będą w przyszłości należały, co przeforsował w Berlinie, do jego wyłącznej kompetencji.

Maszyny w zdolnych do produkcji zakładach mają być natychmiast ponownie uruchomione. Maszyny w zakładach uszkodzonych mają być albo wykorzystane w Generalnym Gubernatorstwie, albo jeżeli nie będzie to możliwe, przewiezione do Rzeszy.

Gubernator generalny zapewnia, że wszystko, co należało w Polsce do sił zbrojnych, powinno teraz przejść na własność Wehrmachtu. Dotyczy to zwłaszcza państwowych zakładów zbrojeniowych.

Jeżeli chodzi o kwestię ochrony zakładów zbrojeniowych, to generał porucznik von Barckhausen podkreślił, że w sprawie ich ochrony, tak

bardzo potrzebnej właśnie w Generalnym Gubernatorstwie, zwrócił się już do obergruppenführera SS Krügera. Ten jednak nie mógł oddać mu do dyspozycji żadnych ludzi, ponieważ nie można polegać jeszcze na volksdeutschach jako straży przemysłowej. Także generał Daluge nie był w stanie oddać mu do dyspozycji ludzi do ochrony – niezbędnych jest co najmniej 1200.

Gubernator generalny skierował do generała marszałka polnego Göringa teleks, w którym poprosił o przysłanie mu niezbędnych ludzi do ochrony zakładów.

Gubernator generalny przyjął prezesa Lauxmanna, który przedłożył projekty nowych znaczków pocztowych dla Generalnego Gubernatorstwa. [Lauxmann] stwierdził, co następuje:

Dopuszczona swobodna korespondencja listowa Polaków przybrała wyjątkowo duże rozmiary, ponieważ przez dwa miesiące nie mogli pisać żadnych listów. Z zatrudnionych wcześniej na poczcie 1200 pracowników pracuje obecnie ponownie około pięciuset. Polacy nie mogą obsługiwać ani telefonu, ani telegrafu.

Gubernator generalny przyjął szefa Dystryktu Lublin gubernatora Schmidta w celu omówienia kwestii przesiedleńców, a następnie generała Ulexa² i przedstawiciela dyplomatycznego von Wühlischa^a, którzy zostali zaproszeni na obiad.

Godzina 15.45

Gubernator generalny przyjął radcę ministerialnego^c Willego wraz z wyższym radcą stanu Ganserem^d.

^c W dokumencie Landrat.

^d W dokumencie Ganszer.

Josef Ganser (1901-?) – dr n. prawnych, od 1932 r. w NSDAP, wyższy radca rejencyjny, urzędnik w Ministerstwie Sprawiedliwości Rzeszy, kierownik Wydziału Prawnego w Urzędzie Gubernatora Generalnego i Wydziału Głównego Prawnego w tzw. rządzie GG, po wojnie przewodniczący wydziału w Federalnym Sądzie Patentowym (Senatspräsident beim Bundespatentgericht), od 1965 r. na emeryturze.

² Wilhelm Alexander Ulex (1880-1959) – wojskowy (gen. art.), należał do opozycji antyhitlerowskiej i był praktykującym członkiem Bekennenden Kirche (prawdopodobnie dlatego 31 III 1939 r. zwolniony z aktywnej służby), po zmobilizowaniu objął dowodzenie X Korpusu Armijnego, 15 X 1939 r. mianowany dowódcą Odcinka Granicznego Południe w Krakowie, na początku 1940 r. wyraźnie sprzeciwił się niewłaściwemu postępowaniu wobec ludności cywilnej przez Policję Bezpieczeństwa, w wyniku czego 1 V 1940 r. złożył dowodzenie, w końcu 1941 r. ostatecznie przeniesiony w stan spoczynku.

Radca ministerialny Wille złożył relację na temat kwestii dotyczących sądownictwa oraz problemu, komu przysługuje prawo łaski przy wyrokach sądów Wehrmachtu.

Gubernator generalny stwierdził, co następuje:

Zastrzega on sobie nadzór nad wykonywaniem wyroków wydanych przez sądy Wehrmachtu. Trzeba jednak, na wszelki wypadek, stworzyć możliwość sprawowania kontroli nad wyrokami sądów wojskowych. Niedopuszczalne jest, żeby [Niemcy] musieli odsiadywać kary w polskich więzieniach razem z polskimi więźniami. Możliwość sprawowania przez gubernatora generalnego kontroli nad wyrokami sądów wojskowych wynika z tego, że on sam jest bezpośrednim reprezentantem Führera na tym obszarze. Nawet przy wykonywaniu prawomocnych wyroków nie może być tak, żeby Niemcy byli umieszczani w celu odbycia kary w jednym więzieniu z Polakami i Żydami. Pożądane jest, aby sądy specjalne przekazywały, ze względów wychowawczych, odpowiednie informacje prasie. Także w sprawach dyscyplinarnych dotyczących urzędników powinien rozstrzygać Wydział Sądownictwa Generalnego Gubernatorstwa.

Radca ministerialny Wille zapewnił, że kwestia oddzielenia Niemców od Polaków i Żydów przy wykonywaniu kary zostanie niezwłocznie rozpatrzona. Wyższy urzędnik z Rzeszy, rzeczoznawca w sprawach zakładów karnych, przybędzie [do Generalnego Gubernatorstwa] przynajmniej na jakiś czas. Sądy specjalne powstały jak dotychczas w Krakowie, Warszawie, Lublinie, Radomiu i Kielcach. Jeżeli chodzi o sądownictwo niesporne (notariusze i adwokaci), to jak najszybciej kwestia ta zostanie^e sprawdzona przez Wydział Sądownictwa. Skontrolowane zostanie także to, czy naczelnikom powiatów będzie można przekazać uprawnienia urzędników stanu cywilnego.

Gubernator generalny przyjął sturmbannführera SS Egersdorffa^f, dowódcę Służby Bezpieczeństwa w Generalnym Gubernatorstwie.

^e W dokumencie przekreślone słowo werden przeniesione na koniec zdania.

^f W dokumencie Eggersdorf.

Hans-Georg Egersdorff (1889-?) – od 1933 r. w NSDAP, od 1937 r. w SS (sturmbannführer), mjr rez. Wehrmachtu, sturmbannführer Waffen SS, funkcjonariusz SD w Gdańsku, od października 1939 do stycznia 1940 r. referent SD w Generalnym Gubernatorstwie, od 30 I 1940 do 30 I 1941 r. dowódca III/SS-T-St.6, od 30 I 1941 do 15 IX 1942 r. dowódca II/SS-T-St.14, od 15 IX 1942 do 1 II 1943 r. w Volksdeutsche Mittelstelle, potem zwolniony ze służby.

[Egersdorff] poinformował, że jako szef Służby Bezpieczeństwa podlega brigadeführerowi SS *Streckenbachowi*, dowódcy Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa w Generalnym Gubernatorstwie.

Gubernator generalny powiadomił *Egersdorffa*^g o zadaniach czekających go w Generalnym Gubernatorstwie.

Gubernator generalny przyjął prezesa^h *Senkowskiego* i komendanta straży granicznej *Hoßfelda*ⁱ, któremu podlega cała ochrona granic Generalnego Gubernatorstwa.

Hoßfeld poinformował o sytuacji na granicy. Straż graniczna została już wystawiona. Na granicy węgierskiej okazało się konieczne wzmocnienie straży granicznej. Polacy przybywający z Węgier oraz Polacy, którzy chcą uciec z Generalnego Gubernatorstwa, są aresztowani. Zakwaterowanie funkcjonariuszy straży granicznej jest całkiem porządne. Ruch graniczny ze Słowacją został bardzo utrudniony w wyniku umowy między Berlinem i słowackimi instancjami w Bratysławie (paszport z wizą w Bratysławie). Trzeba stworzyć pewne dodatkowe możliwości przez wprowadzenie małego ruchu granicznego. Słowacja jest już silnie wykupiona. Granica celna jest bezpłatnie do dyspozycji Generalnego Gubernatorstwa ze wszystkimi instalacjami. Byłoby pożądanym wprowadzenie przepisów karnego prawa celnego. Poza tym trzeba jak najszybciej ustalić, co mogą wziąć ze sobą Żydzi przechodzący przez granicę do Rosji, Węgier czy Słowacji.

Gubernator generalny przyjął reichshauptamtsleiterra *Schickedanza* (przedstawiciela ministra Rzeszy – dr. *Lammersa*) i zapewnił go o utworzeniu oddzielnego wydziału do spraw związanych z Rzeszą przy Urzędzie Gubernatora Generalnego.

[Gubernator generalny] zwrócił uwagę reichshauptamtsleiterowi *Schickedanzowi*, że żaden wydział urzędu nie może być uprzywilejowany, a w najbliższym czasie wydziały zostaną połączone w grupę roboczą.

^g W dokumencie *Eggersdorf*.

^h W dokumencie *Finanzpräsident* – określenie stanowiska służbowego w niemieckiej administracji skarbowej, odpowiednik radcy ministerialnego.

ⁱ W dokumencie *Hoszfeld*.

Johannes Hoßfeld (1879–1946) – prawnik i urzędnik skarbowy i celny, od 1934 r. w SS (*hauptsturmführer*), od 1936 r. w NSDAP, od 1937 r. generalny inspektor Straży Celnej (*Zollgrenzschutz*) w Ministerstwie Finansów Rzeszy, członek Narodowosocjalistycznej Ludowej Opieki Społecznej i Związku Narodowosocjalistycznych Prawników Niemieckich, od 24 VII 1944 do stycznia 1945 r. przebywał w niemieckim areszcie, zmarł w radzieckim obozie filtracyjnym *Sachsenhausen*.

Schickedanz zostaje szczegółowo poinformowany o regulacji etatów dla urzędników oraz o kwestiach związanych z Kościołem.

Gubernator generalny przyjął reichsamtsleiterra Opdenhoffa³, przedstawiciela zastępcy Führera, i poinformował go o obszarze zadań Generalnego Gubernatorstwa i jego pozycji w stosunku do poszczególnych urzędów w Rzeszy. Opdenhoff, jako łącznik gubernatora generalnego z zastępcą Führera, otrzyma własny wydział przy Urzędzie Gubernatora Generalnego.

Byłoby dobrze[, stwierdził gubernator generalny], gdyby Opdenhoff w miarę szybko zorientował się osobiście w sytuacji, podczas podróży po Generalnym Gubernatorstwie. Gubernator generalny podkreślił jeszcze, że Kraków powinien stać się ośrodkiem niemieckich rządów i że bezwzględne wyzyskiwanie i zubażanie Generalnego Gubernatorstwa stanowi poważne zagrożenie dla zadań postawionych Generalnemu Gubernatorstwu przez Führera.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 81–86, oryginał, mps.

³ Christian Opdenhoff (1902–1975) – polityk, od 1925 r. w NSDAP, od 1931 r. w SA, od 1936 r. w SS (oberführer), od sierpnia 1936 r. reichsamtsleiter w sztabie zastępcy Führera w Monachium, w latach 1937–1945 w Reichstagu, w latach 1940–1944 zastępcą gauleitera w Reichsgau Oberdonau, w latach 1944–1945 gauleiter w Gau Ost-Hannover, po wojnie skazany na 6 miesięcy więzienia.

Nr 25

1939 grudzień 1, piątek, Kraków – Lista obecności i protokół z pierwszego dnia obrad pierwszej konferencji kierowników wydziałów Urzędu Gubernatora Generalnego

Nazwisko	Stanowisko	Wydział
Bauder ¹	prezes	Budownictwa
Spannagel ²	radca górniczy	^a Górnictwa
dr Schepers	wyższy radca rejencyjny	Zagospodarowania Przestrzennego
dr Lenke	prezes senatu	Pracy
Tischer	nadinspektor rejencyjny	Ochrony Dewiz
Tetzner ³	dyrektor filii Banku Rzeszy	Dewiz
dr Lauxmann	prezes	Poczty
dr Saage ⁴	sędzia powiatowy	Sprawiedliwości
Lipp	rejencyjny radca budowlany	Komunikacji
dr Randt ⁵	dyrektor archiwum państwowego	Zarząd Archiwalny

^a W dokumencie dodane słowo Wydział.

¹ Theodor Bauder (1888–1945) – inż., członek NSDAP i SA, od lutego 1940 r. do końca wojny kierownik Wydziału Budownictwa w Urzędzie Gubernatora Generalnego i prezes Głównego Wydziału Budownictwa tzw. rządu GG.

² Spannagel – urzędnik górniczy (oberberggrat), w 1939 r. delegowany z badeńskiego Wyższego Urzędu Górniczego w Karlsruhe do GG (kierownik Wydziału Górnictwa w Urzędzie Gubernatora Generalnego i starosta górniczy w tzw. rządzie GG), w 1942 r. przeniesiony do GG (kierownik wydziału administracji górniczej GG).

³ Erich Tetzner.

⁴ Erwin Saage (1907–?) – dr n. prawnych, urzędnik, w NSDAP, BR i Narodowosocjalistycznego Związku Obrońców Prawa, radca sądu najwyższego w Ministerstwie Sprawiedliwości Rzeszy, uczestnik konferencji w Wannsee, po wojnie dyrektor ministerialny w Federalnym Ministerstwie Sprawiedliwości.

⁵ Erich Randt (1887–1948) – dr n. humanistycznych, archiwista i historyk, od 7 X 1939 r. komisarz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Rzeszy upoważniony do objęcia archiwów polskich na ziemiach zajętych przez armię niemiecką, od 6 XI 1939 r. organizował Zarząd Archiwalny, szef Dyrekcji Archiwów Generalnego Gubernatorstwa w Wydziale Spraw Wewnętrznych tzw. rządu GG, sprzyjał Polakom, uratował od zniszczenia wiele polskich archiwaliów, po wojnie przymusowo zatrudniony jako

Nazwisko	Stanowisko	Wydział
Gutbrod ⁶	notariusz	^a Kadr
Eckardt ⁷	rejencyjny radca budowlany	Budownictwa Nadziemnego
Hosse	dyrektor filii Banku Rzeszy	Spraw Pieniężnych, Bankowych i Kredytowych
Büchner	sędzia sądu okręgowego	^a Spraw Kościelnych
dr Wiemann ⁸	radca ministerialny	Weterynarii
dr Walbaum ⁹	nadradca medyczny	Zdrowia
dr Zetsche	tajny radca rejencyjny	Gospodarki
Körner	landesbauernführer	Wyżywienia i Rolnictwa
dr Bühler	dyrektor ministerialny	Sztab
dr Weh	sędzia sądu apelacyjnego	Sztab
dr Siebert	landrat	Administracji Wewnętrznej
dr Mühlmann	sekretarz stanu	Wychowania
Schmidt	radca ministerialny	Ustalania Cen
dr Schulte- -Wissermann ¹⁰	wyższy radca rejencyjny	Ustalania Cen
Wegener	landforstmeister	^a Leśnictwa
Noetzold	sędzia sądu okręgowego	Sztab
Söller	sędzia powiatowy	Sztab
Spindler	prezes ^b	^a Finansowy
Wille	radca ministerialny	^a Sprawiedliwości
v. Wühlisch	poseł	Przedstawicielstwo MSZ

pomocnik robotnika budowlanego w specjalnym oddziale pracy, w kwietniu 1947 r. wspomagał Polską Misję Wojskową w Berlinie w restytucji zbiorów archiwalnych, przeszedł proces denazyfikacyjny.

^b W dokumencie Finanzpräsident – określenie stanowiska służbowego w niemieckiej administracji skarbowej, odpowiednik radcy ministerialnego.

⁶ Wilhelm Gutbrod (1905–1969) – notariusz, od 1937 r. w NSDAP, sędzia sądu okręgowego, od października 1939 do 1 VI 1940 r. kierownik Urzędu Personalnego w Urzędzie Gubernatora Generalnego, później kierownik Amts für Betriebsverwaltung, po wojnie notariusz w Monachium.

⁷ Otto Eckardt.

⁸ Josef Wiemann – dr n. weterynaryjnych, urzędnik.

⁹ Jost Walbaum (1889–1969) – dr n. medycznych, lekarz radiolog, członek NSDAP i SA.

¹⁰ Fritz Schulte-Wissermann (1902–?) – dr, od 1933 r. w NSDAP, radca ministerialny, do lutego 1943 r. kierownik Urzędu Kształtowania Cen w Urzędzie i tzw. rządzie GG.

Nazwisko	Stanowisko	Wydział
v. Grolman ^c	radca legacyjny	Przedstawicielstwo MSZ
dr Keith ¹¹	sędzia sądu okręgowego	Sztab
Volkmann ¹²	asesor	Sztab

Po wstępnym powitaniu obecnych przez dyrektora ministerialnego dr. Bühlera rozpoczęto naradę merytoryczną.

Sędzia powiatowy Söller zaczął od wywodów na temat pomieszczeń, względnie zakwaterowania poszczególnych wydziałów. Obecnie do dyspozycji znajdują się:

1. Akademia Górnicza ze wszystkimi pomieszczeniami,
2. dom położony naprzeciwko z 70–80 pokojami,
3. budynek w stanie surowym z 60 pokojami, który będzie gotowy za około sześć tygodni,
4. budynek położony naprzeciwko Akademii Górniczej, który będzie gotowy za około osiem tygodni,
5. Uniwersytet z wieloma pomieszczeniami,

^c W dokumencie Grolmann.

Wilhelm von Grolman (1902–1962) – dr n. prawnych, dyplomata, od 1933 r. w NSDAP, członek Narodowosocjalistycznego Związku Obrońców Prawa i Narodowosocjalistycznej Ludowej Opieki Społecznej, od listopada 1939 do kwietnia 1940 r. w Krakowie, później do końca wojny zatrudniony w niemieckim poselstwie w Sztokholmie, od 1950 r. w Federalnym Ministerstwie Sprawiedliwości, od 1953 r. w MSZ.

¹¹ Franz Keith (1906–1944) – dr n. prawnych, od 1933 r. w NSDAP, szef kancelarii gubernatora generalnego Hansa Franka, w lutym 1943 r. powołany do Wehrmachtu, poległ na froncie.

¹² Claus Volkman (1913–2002) – prawnik, urzędnik i dziennikarz, od 1930 r. w Hitlerjugend, od 1933 r. w NSDAP i SS, aktywista Bund Deutscher Osten, od listopada 1939 do października 1940 r. osobisty referent szefa Urzędu Gubernatora Generalnego, od listopada 1940 do marca 1941 r. zastępca naczelnika powiatu w Radzynie, do kwietnia do lipca 1941 r. komisaryczny zastępca naczelnika powiatu w Krasnymstawie, od sierpnia 1941 do lata 1942 r. naczelnik powiatu w Kołomyi, za wykroczenia gospodarcze wcielony do Wehrmachtu, od wiosny 1943 r. naczelnik powiatu w Łowiczu, odznaczony przez Hansa Franka Wojennym Krzyżem Zasługi I klasy, niedoszła ofiara zamachu polskiego podziemia, po wojnie pod pseudonimem Peter Grubbe dziennikarz „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, „Welt”, „Stern” i „Zeit” oraz autor wielu książek na temat krajów rozwijających się (członek „Gesellschaft für bedrohte Völker”), z braku dowodów zawieszono postępowanie sądowe w latach sześćdziesiątych, w 1995 r. została upubliczniona jego działalność w czasie okupacji.

6. jeszcze jeden bardzo duży budynek z mniej więcej 500 pokojami, który aktualnie jest jeszcze zajmowany przez SS-Totenkopfstandarte, względnie Wehrmacht.

Dyrektor ministerialny dr Bühler zaproponował, aby wziąć najpierw pod uwagę budynek z 500 pokojami i sprawdzić, czy zostanie zwolniony przez SS-Totenkopfstandarte. W takim przypadku można będzie zrezygnować z pozostałych budynków i oddać je do dyspozycji, w ramach rekompensaty, SS-Totenkopfstandarte. Budynek z 500 pokojami oraz dodatkowymi pomieszczeniami w Akademii Górniczej powinien wystarczyć na potrzeby gubernatorstwa.

Radca budowlany Eckardt^d informuje, że parter i pierwsze piętro Akademii Górniczej mają być gotowe – jeżeli nie nastąpi zmiana planów budowlanych – w sposób ostateczny za około 14 dni. Z drugiego piętra będzie można korzystać za około trzy tygodnie.

Minister Rzeszy dr Seyss-Inquart zasugerował, aby zdecydować się, zgodnie ze wskazówką dyrektora ministerialnego dr. Bühlera, na duży budynek z 500 pokojami. Poza tym podkreślił również konieczność stworzenia możliwie szybko jednolitej centrali telefonicznej.

Dyrektor ministerialny dr Bühler wyraził życzenie, aby każdy kierownik wydziału otrzymał w budynku Akademii Górniczej pokój, który nie musi być wcale duży, podczas gdy główna siedziba wydziału znajdowałaby się wraz z całym wydziałem w dużym budynku.

Tajny radca Zetsche oświadczył w związku z tym, że dla tworzonego przez siebie Urzędu Powierniczego Wschód potrzebuje około 20 pokoi.

Notariusz Gutbrod wyjaśnił w szczegółowym wywodzie na temat kwestii kadrowych, że w przyszłości angażowanie personelu nie będzie się odbywało w ramach poszczególnych wydziałów, lecz za pośrednictwem Wydziału Kadr. Stwierdził także, że brakuje kadry średniego i niższego szczebla, stanowiska referentów natomiast są już w zasadzie obsadzone. Zaproponował, aby każdy kierownik wydziału przekazał jednemu ze swoich pracowników odpowiedzialność za kwestie kadrowe i administracyjne, aby Wydział Kadr mógł zawsze kontaktować się z jednym określonym pracownikiem.

Prezes^e Spindler oświadczył, że personel gubernatorstwa składa się z sił urzędniczych starej Rzeszy, które zostały tutaj delegowane, i pracow-

^d W dokumencie Eckart.

^e W dokumencie Oberlandesfinanzpräsident, chociaż wcześniej Finanzpräsident – czyli odpowiednik radcy ministerialnego w niemieckiej administracji skarbowej.

ników zatrudnionych w gubernatorstwie. Nie przewiduje się utworzenia wykazu stanowisk wyłącznie dla pracowników z gubernatorstwa. Ludzie ci podlegają systemowi umów zbiorowych Rzeszy. Otrzymują w zasadzie te same dodatki, co delegowane tutaj siły urzędnicze. Niemożliwe jest natomiast zapewnienie tym pracownikom wynagrodzenia takiego jak w ojczyźnie. Przyznawane tutejszym pracownikom dodatki, a mianowicie dodatek mieszkaniowy, ubraniowy i diety z tytułu zatrudnienia itp., są jednak takiej wysokości, że wyrównają różnice w wynagrodzeniach.

Landrat dr Siebert oświadczył, że jest niedopuszczalne, aby zatrudnieni tu pracownicy otrzymywali mniejsze pensje niż te, które mieli w Rzeszy.

Prezes Bauss podziela te wątpliwości i wskazuje na duże trudności, które za jego czasów wywołało zbyt niskie wynagrodzenie pracowników w Protektoracie.

Landesbauernführer Körner zapytał, jak wygląda sytuacja urzędników zrzeszeń publicznoprawnych. Stan Żywicieli Rzeszy¹³ domaga się oświadczenia do 1 stycznia 1940 r., że płacone przez niego pensje zostaną oddane urzędnikom delegowanym do gubernatorstwa i pracownikom gubernatorstwa. Prezes Spindler odpowiada, że istnieje obowiązek zwrotu ze strony gubernatorstwa urzędnikom i pracownikom rządowym i samorządowym. Nie ma natomiast jeszcze takiego obowiązku w stosunku do zrzeszeń publicznoprawnych. Kwestia ta powinna być załatwiona w sposób zadowalający dla stron.

Landrat dr Siebert zwraca uwagę na problemy wynikające z dalszego płacenia dotychczasowych pensji urzędnikom delegowanym z Rzeszy, kiedy różnie opłacani w starej Rzeszy urzędnicy pełnią w gubernatorstwie takie same funkcje, na przykład kiedy landrat i asesor ze starej Rzeszy zajmują w gubernatorstwie stanowisko naczelnika powiatu. [Siebert] proponuje wewnętrzną dyskusję na ten temat.

Notariusz Gutbrod formułuje wątpliwości w stosunku do kwestii mieszkaniowych. Proponuje także, aby dodatki ministerialne były wypłacane również ludziom zatrudnionym na prowincji gubernatorstwa. Prezes Spindler zgłasza sprzeciw, ponieważ przeciwko temu protestował Wehrmacht.

¹³ Stanowa organizacja zajmująca się kształtowaniem niemieckiej polityki rolnej, założona 13 IX 1933 r. Jej kierownikami byli Richard Walter Darré (1933–1944) i Herbert Backe (1944–1945).

Minister Rzeszy dr Seyss-Inquart poddaje pod dyskusję problem, czy dodatek ministerialny jest w ogóle potrzebny, jako że w czasie wojny każdy Niemiec musi ponieść także ofiary natury finansowej. Prezes Spindler odpowiada, że dodatek ministerialny istnieje dlatego, że w starej Rzeszy niektórzy urzędnicy go otrzymywali, a niektórzy nie. Likwidacja tego dodatku, po przeniesieniu do gubernatorstwa, w przypadku tych urzędników, którzy otrzymywali go w starej Rzeszy, jest nie do przeprowadzenia, ponieważ wtedy przeniesienie oznaczałoby pogorszenie sytuacji zawodowej, czego urzędnicy będą usiłowali unikać.

Radca ministerialny Wille także zgłasza wątpliwości wobec zniesienia dodatku ministerialnego.

Dyrektor ministerialny dr Bühler proponuje wspólne zakwaterowanie pracowników w jednym z zarekwirowanych hoteli.

Wyższy radca rejencyjny dr Schepers wskazuje na różnice w cenach zakwaterowania oraz rodzaju samych kwater.

Sędzia sądu apelacyjnego dr Weh zabiera głos w sprawie praktyki wydawania rozporządzeń. Podkreśla, że udział różnych wydziałów [w wydawaniu rozporządzeń] nie jest jeszcze ustalony. Główny wydział musi odpowiednio wcześniej przeprowadzić z innymi wydziałami rozmowy wstępne. Projekt powinien zostać mu [dr. Wehowi] przedłożony w pięciu kopiach, które on prześle potem odpowiednim wydziałom w celu zajęcia stanowiska. Następnie wyśle zaproszenie na naradę końcową. Kierownik wydziału głównego musi przedłożyć czystopis w trzech egzemplarzach.

Landrat dr Siebert zwraca w kwestii wydawania rozporządzeń uwagę na to, że na prowincji nadal panuje chaos. Szefowie dystryktów wydają własne dzienniki rozporządzeń, których treść często nie tylko nie jest zgodna z rozporządzeniami rządu gubernatorstwa, ale nierzadko wręcz z nimi sprzeczna. Przy czym sami szefowie dystryktów nie mają prawa wydawania rozporządzeń.

Sędzia sądu okręgowego dr Büchner prosi w imieniu Wydziału ds. Kościelnych o możliwość udziału we wszystkich spotkaniach dotyczących kwestii Żydów.

Landrat dr Siebert przedstawia zarys wewnętrznej struktury administracji w gubernatorstwie. Jest ono podzielone na cztery dystrykty, z których każdy zawiera dziesięć powiatów. Poza tymi 40 powiatami, na których czele stoją naczelnicy, istnieje jeszcze pewna liczba wydzielonych miast, na których czele stoją starostowie miejscy. Nie są oni jednak burmistrzami, lecz sprawują swoją funkcję jednocześnie z nimi. Są

oni przedstawicielami szefów dystryktów w miastach. Landrat dr Siebert omawia następnie treść rozporządzenia z 28 listopada 1939 r. o zarządzaniu gminami. Na zakończenie szczególnie podkreśla trudności w kompletowaniu personelu. Administracja Wewnętrzna Rzeszy także ma problemy z personelem. Stąd też trzeba odwołać się do rezerw tu-tejszego Urzędu Kadr.

Dyrektor ministerialny dr Bühler stwierdza, że nie został zaproszony przedstawiciel policji. Sugeruje, aby w przyszłości zapraszać policję.

Minister Rzeszy dr Seyss-Inquart proponuje, aby szkolenia niższego szczebla kadr Administracji Wewnętrznej organizowało gubernatorstwo w utworzonych tu szkołach.

Prezes^b Spindler przedstawia zarys administracji skarbowej w Polsce. Zasadniczo w lokalnych instancjach posługuje się ona polskimi urzędami skarbowymi, których w gubernatorstwie jest 125. Jak dotychczas administracja skarbowa dobrze ocenia pracujących w niej polskich urzędników. Urzędy te grupuje się po 5–6 i podporządkowuje niemieckiemu inspektorowi podatkowemu. Zlikwidowano władze podatkowe średniego szczebla, jednocześnie poszerzono odpowiednio kompetencje lokalnych władz podatkowych. Urzędy celne natomiast nie są obsadzone Polakami, lecz wyłącznie Niemcami, także na najniższych szczeblach. Ustanawianie władz skarbowych rozpoczęło się pod koniec września i zostało do dnia dzisiejszego, z wyjątkiem niektórych wiejskich powiatów Dystryktu Lublin, zakończone. Dotychczas stwierdzono problemy, względnie przypadki sabotażu podatkowego, w powiatach wiejskich. Odstąpiono jednak, po konsultacjach z radcą ministerialnym Willem, od specjalnego ścigania karnego tych aktów sabotażu. Znaczenie gospodarcze obszarów Polski pozostających w gubernatorstwie jest niewielkie: kilka rejonów znaczących gospodarczo zostało bardzo zniszczonych podczas wojny. Dochody z podatków państwa polskiego przed wojną wynosiły jeden miliard marek. Obecnie w gubernatorstwie można oczekiwać jedynie dochodów wysokości najwyżej stu milionów. W tym przypadku podatki pośrednie będą większe niż bezpośrednie, ale włącznie z nimi dochody nie przekroczą raczej siedmiuset milionów złotych.

Landesbauernführer Körner prosi o uwzględnienie jego wydziału przy opracowywaniu wszystkich kwestii związanych z monopolami. W swoim referacie na temat stosunków rolnych w Polsce odnosi się także do raportu przekazanego gubernatorowi generalnemu w dniu dzisiejszym. Z dokumentu tego wynika, że w gubernatorstwie zabraknie zbóż chlebo-

wych, tłuszczu i prawdopodobnie także bydła. Znaczący wywóz środków żywności do Rzeszy w najbliższym czasie nie wchodzi w rachubę. Należy jednak uwzględnić to, że spożycie wśród ludności w Polsce jest o wiele mniejsze niż w Rzeszy. Landesbauernführer Körner zasadniczo sprzeciwia się wprowadzeniu kartek na żywność w gubernatorstwie. Trudności te można najlepiej przezwyciężyć przez utrzymanie poziomu zarobków oraz zezwolenie na podwyżkę cen niektórych środków żywności. Taka podwyżka cen dla nabywców spowoduje automatycznie obniżenie popytu. [Körner] podkreśla jeszcze, że w Gubernatorstwie nie można dopuścić do nadwyżki podaży nie tylko u Polaków, lecz także w grupie niemieckich urzędników i członków Wehrmachtu w Rzeszy. Wysyłania żywności z Polski do Rzeszy należy zdecydowanie zakazać. Obecnie każdego dnia wysyła się 15 wagonów żywności z Polski do Rzeszy.

Sędzia sądu okręgowego Noetzold oświadcza, że kwestia dokumentów [upoważniających] do kupna żywności przez członków Urzędu Gubernatora Generalnego została uregulowana. Dokumenty takie będą w przyszłości wydawane przez Urząd Gubernatora Generalnego.

Prezes Bauder omawia pokrótce całe budownictwo. Dzieli się ono na trzy wydziały: budowy dróg, szlaków wodnych i budownictwa nadziemnego. Wyraźne braki personalne pojawiły się jedynie w wydziale budownictwa nadziemnego. Pod względem finansowym na obszarze drogownictwa należy przede wszystkim ustalić, jaki ma być udział Wehrmachtu. Zresztą ważniejsze drogi podlegają budżetowi gubernatorstwa, te średniej ważności – dystryktom, a mniej ważne – powiatom. Na obszarze szlaków wodnych przewiduje się głównie pewne poprawki przebiegu nurtu Wisły. Bardzo ważne zadania czekają na obszarze budownictwa nadziemnego. Także i tutaj należy w pierwszej kolejności wyjaśnić sprawę udziału finansowego Wehrmachtu. Prezes Bauder zapewnia, że podczas [ustalania] wszystkich planów Wydziału Finansów prowadzi się wcześniejsze konsultacje. Podkreśla także bardzo trudną sprawę pługów śnieżnych, gdyż w przyszłości nie będzie się już wydawać oleju napędowego do tych maszyn.

Wyższy radca rejencyjny dr Schepers porusza kwestię rejestracji osób zajmujących się tajnymi dokumentami. Prosi kierowników wydziałów o zgłoszenie takich osób możliwie szybko, aby można było dokonać ich pełnej rejestracji oraz poinformować je ponownie w sposób szczegółowy o ich obowiązkach. Prosi także, aby zgłaszać do niego zapotrzebowanie poszczególnych wydziałów na szafy pancerne.

Radca ministerialny Schmidt prosi o terminowe i możliwie wczesne powiadamanie Wydziału Ustalania Cen o planowanych działaniach, ponieważ bez tego niemożliwe będzie prowadzenie polityki cenowej.

Rejencyjny radca budowlany Lippl zwraca uwagę, że liczba oddanych do dyspozycji opon samochodowych jest wyjątkowa mała, brakuje bowiem niezbędnego do ich produkcji kauczuku.

Minister Rzeszy dr Seyss-Inquart kieruje na zakończenie kilka słów do zebranych, wyrażając zadowolenie z przebiegu tego posiedzenia roboczego.

Posiedzenie zamyka dyrektor ministerialny dr Bühler.

Kraków, 5 grudnia 1939 r.

Źródło: AIPN, GK 95/2, s. 6-13, oryginał, mps.

Nr 26

1939 grudzień 2, sobota, Kraków – Narada z ministrem Rzeszy Seyssem-Inquartem, landesbauernführerem Körnerem i geheimratem Zetschem; narada z Hermannsem, landesführerem Pomocy Technicznej; sprawozdanie standardenführera SS Janowskiego, szefa Pomocy Społecznej w GG; sprawozdanie płk. Raua; rozmowa z Seyssem-Inquartem, gubernatorem Wächterem, tajnym radcą Zetschem i prezesem Senkowskim

Godzina 10.00

Gubernator generalny przyjął ministra Rzeszy Seyssa-Inquarta, landesbauernführera Körnera i tajnego radcę Zetschego, i stwierdził, co następuje:

Kierownictwo polityczne i gospodarcze Generalnego Gubernatorstwa powinno być jak najdalej od decyzji podejmowanych zza biurka^a. [Gubernator generalny] będzie się starał o to, żeby generał marszałek polny uznał go za swojego pełnomocnika. Dla uproszczenia zadań Urzędu Gubernatora Generalnego poszczególne wydziały powinny połączyć się w większe grupy zespołów roboczych. Poza Wydziałem Kierowniczym urzędu wszystkie inne wydziały pozostają nadal równoprawne, powinny jednak zostać połączone mniej więcej w trzy grupy tworzące zespoły robocze. Prawo wydawania ustaw przysługuje wyłącznie gubernatorowi generalnemu. Pozostałe funkcje administracyjne mogłyby również pełnić minister Rzeszy Seyss-Inquart.

Po referacie wyższego radcy stanu Schepersa na temat planowania przestrzennego gubernator generalny przyjął landesführera Hermannsa z Pogotowia Technicznego, który oznajmił, że ukończono już wszystkie przygotowania do wysadzenia zamku warszawskiego. Z uwagi na jasno sformułowane polecenia Hermannsa nie wolno jednak napełnić wywierconych otworów materiałem wybuchowym, zanim nie nadejdzie specjalny i wyraźny rozkaz gubernatora generalnego. Wszystkie cenne przedmioty z zamku zostały już zabezpieczone¹. W celu ochrony zakładów o podstawowym znaczeniu, przede wszystkim wodociągów i elek-

^a W dokumencie vom grünen Tisch, co po niemiecku oznacza rozstrzygnięcia niemające wiele wspólnego z rzeczywistością albo praktyką.

¹ W rzeczywistości zostały zrabowane.

trowni, [Hermannsa] przesłał już do Berlina wnioszek o oddelegowanie odpowiednich ludzi. Oddziałami ochrony zostaną obsadzone przede wszystkim obiekty przy siedzibie szefa dystryktu.

Gubernator generalny przyjął standartenführera SS Janowskiego wraz z jego współpracownikami z NSV. Standartenführer SS Janowsky poinformował o akcji opieki nad Niemcami z Wołynia.

Gubernator generalny poprosił o zadbanie o to, aby przejście volks-deutschów przez Generalne Gubernatorstwo odbyło się możliwie szybko, aby mogli jak najprędzej dotrzeć do przeznaczonych dla nich obszarów w Rzeszy, i zaproponował, aby NSV zorganizowała własną pomoc dla Wschodu. Standartenführer SS Janowsky prosi o specjalne pozwolenie dla samochodów NSV, aby wwożone przez nie towary nie podlegały ocenie.

Gubernator generalny przyjął standartenführera SS Fegeleina i pułkownika Raua².

Pułkownik Rau przekazuje spis najważniejszych stadnin Generalnego Gubernatorstwa i informuje:

On osobiście uważa hodowlę koni za niezbędną. Dotychczas wywieziono z Generalnego Gubernatorstwa około 250 koni pełnej krwi. W porozumieniu z głównodowodzącym armią [Rau] będzie ze wszystkich sił opowiadał się za zdrową hodowlą koni. Wartościowych koni jest nadal w sumie 1,5 mln. Wehrmacht chce jeszcze uzyskać 35 tys. do 40 tys. koni w ramach zaciągu. W Generalnym Gubernatorstwie istnieją głównie stadniny koni gorącokrwistych. Rozczłonkowanie wielkich gospodarstw zlikwiduje podstawę do hodowli koni. Stąd też jego [Raua] zamiarem jest utrzymanie możliwie wielu stadnin jako źródła reprodukcji.

Gubernator generalny oświadcza, że należy teraz pilnie utworzyć kompetentny zarząd stadnin. Stadniny powinny zostać w miarę możliwości ponownie uruchomione. Wielki koniuszy^b Rau powinien to zadanie włączyć do kompetencji swojego sztabu.

Gubernator generalny przyjął ministra Rzeszy Seyssa-Inquarta, obergruppenführera SS Krügera, gubernatora Wächtera, tajnego radcę Zet-schego oraz naczelnika Wydziału Finansowego Senkowskiego.

^b W dokumencie Oberlandesstallmeister.

² Gustav Rau (1880–1954) – dr honoris causa Uniwersytetu w Bonn, jeden z najsłynniejszych niemieckich hippologów, organizator konkursów jeździeckich podczas olimpiady w Berlinie, w czasie wojny urzędnik Wehrmachtu (oberstintendant), pełnomocnik ds. hodowli koni i stadnin w GG, publikował pod pseudonimem Gustav Kannstadt.

Tajny radca **Zetsche** poinformował o wydobyciu ropy naftowej oraz kwestii monopolu i stwierdził:

Wydobycie i przeróbka ropy naftowej musi odbywać się wyłącznie w Generalnym Gubernatorstwie. Jest to istotne z tego powodu, że Generalne Gubernatorstwo musi samo się wyżywić, a tylko w ten sposób można stworzyć pewną równowagę. Prawo do wydobycia ropy naftowej i gazu musi być przyznane na wyłączność Generalnemu Gubernatorstwu; należy ustanowić powiernika, który doszedłby do porozumienia z *Beskidengesellschaften*^c. Towarzystwa wydobywające i przerabiające ropę naftową zostały założone za 250 tys. marek Rzeszy każde; towarzystwa te nie zajęły się jak na razie w ogóle kwestią prawa eksploatacyjnego wynikającego z własności, więc nadal brakuje podstawy prawnej dla tych towarzystw. Przez ustanowienie powiernika będzie można wywierać znaczący wpływ na wydobycie i jego wzrost.

Naczelnik Wydziału Finansowego **Senkowsky** wyjaśnia ponownie trzy możliwości działania dotyczące wydobycia i przeróbki ropy naftowej: 1. wprowadzenie monopolu, 2. regulację na zasadach gospodarki prywatnej, 3. tymczasowa powściągliwość w stosunku do ataków ze strony wielkiego kapitału z Rzeszy.

Gubernator generalny stwierdza, że wyjaśni te kwestie podczas rozmów w Berlinie z generałem marszałkiem polnym.

Godzina 18.10

Wyjazd gubernatora generalnego do Berlina.

[^d].

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 87–89, oryginał, mps.

^c *Beskiten-Gesellschaft* – firma wydobywająca ropę (przyp. tłum.).

^d W dokumencie nieczytelny podpis (przyp. tłum.).

Nr 27

1939 grudzień 2, [sobota, Kraków] – Lista obecności i protokół z drugiego dnia obrad pierwszej konferencji kierowników wydziałów Urzędu Gubernatora Generalnego

Obecni

Nazwisko (proszę pisać wyraźnie!)	Wydział
Seyss-Inquart ^a	
dr Siebert	Administracji Wewnętrznej
dr Mühlmann	Wychowania
v. Tschammer u. Osten	oficer łącznikowy ^b
Gutbrod	Personalny
dr Lenke	Pracy
dr Wiemann	Weterynarii
dr Walbaum	Zdrowia
Tischer	Ochrony Dewizowej ^c
Tetzner	Dewiz
Lippl	Komunikacji
dr Senkowsky	Finansów ^[d]
Spindler	Finansów ^e
dr Zetsche	Gospodarki
Krüger	obergruppenführer SS ^b
Körner	Wyżywienia i Rolnictwa, oberführer SS ^b
Bauder	Budownictwa ^f
dr Schepers	Planowania Przestrzennego ^g
Eissfeldt	Lasów ^h
dr Lauxmann	prezes poczty ^b

^a Cała lista składa się z trudnych od odczytania odręcznych wpisów.

^b Wpis znalazł się na liście w tym miejscu, gdyż w dokumencie brak jest osobnej kolumny dotyczącej pełnionych funkcji bądź stanowisk służbowych.

^c W dokumencie Devisenschutzkommando.

^d W dokumencie Wydz. Finansów oraz nierozpoznany skrót.

^e W dokumencie Wydz. Finansów.

^f W dokumencie Wydział Budownictwa.

^g W dokumencie dodatkowo w nawiasie wyraźniej dopisane nazwisko Schepers.

^h W dokumencie dodatkowo w nawiasie wyraźniej dopisane nazwisko Eissfeld.

Nazwisko (proszę pisać wyraźnie!)	Wydział
Schmidt	Kształtowania Cen
Büchner	Spr[aw] Kościel[nych]
Wille	Sprawiedliwości
dr Weh	sze[fe] urzędu ^b
dr Randt	kierownik Zarządu Archiwalnego ⁱ
v. Wühlisch	Ministerstwo Spraw Zagr[anicznych] ^j
Beck	Gen[eralna] Dyr[ekcja] Kolei Wschodniej
Opdenhoff	[^k]
Schickedanz	sze[fe] ^b Kancelarii Rzeszy ¹
Bühler	sze[fe] Sztabu ^b
dr Keith	Kancelaria Prywatna

Gubernator generalny i minister Rzeszy dr Frank otwiera konferencję obszernym wywodem na temat istoty zadań, jakie stoją przed rządem Generalnego Gubernatorstwa. Absolutnie konieczne jest utrzymanie prymatu zadań politycznych w Generalnym Gubernatorstwie nad czysto formalnymi kwestiami administracyjnymi. Potrzeba do tego ludzi mających odwagę rozwiązywać nowe zadania w całkowicie nowy sposób, którzy potrafią wyzwoić się z wszelkiej, nabytej gdzie indziej rutyny. Co jest słuszne w Rzeszy, niekonieczne jest słuszne w Generalnym Gubernatorstwie. To, co znajduje się w Dzienniku Ustaw Rzeszy, nie obowiązuje w Generalnym Gubernatorstwie, chyba że dotyczy to zarządzenia Führera z 12 października 1939 r., ale o tym decydują jedynie kompetencje przewodniczącego Rady Ministrów ds. Obrony Rzeszy, który może skorzystać z tego pełnomocnictwa tylko w porozumieniu z gubernatorem generalnym. Ostateczna struktura Generalnego Gubernatorstwa nie została jeszcze ustalona, nie wiadomo też, czy obszar ten na stałe pozostanie Generalnym Gubernatorstwem. Najważniejsza dla działalności rządu Generalnego Gubernatorstwa jest wola Führera,

ⁱ Wpis znalazł się na liście w tym miejscu, gdyż w dokumencie brak jest osobnej kolumny dotyczącej pełnionych funkcji bądź stanowisk służbowych. W dokumencie dodatkowo w nawiasie wyraźniej dopisane błędnie nazwisko Rauch.

^j W dokumencie dodatkowo w nawiasie wyraźniej dopisane nazwisko Wühlisch.

^k W dokumencie dodatkowo w nawiasie wyraźniej dopisane nazwisko Opdenhoff oraz nierozpoznany skrót.

¹ Niejasne dlaczego Arno Schickedanz wpisał się na listę jako reprezentant szefa Kancelarii Rzeszy, bo w tym czasie był pracownikiem Urzędu Polityki Zagranicznej NSDAP.

który postanowił, że ma to być pierwsze terytorium kolonialne narodu niemieckiego. W Generalnym Gubernatorstwie powinien obowiązywać niemiecki punkt widzenia.

Podczas prowadzenia wewnętrznej działalności służbowej należy przestrzegać następujących zasad: gubernator generalny będzie zajmował się w przyszłości tylko ustalaniem głównych wytycznych i podejmowaniem decyzji dotyczących Generalnego Gubernatorstwa. Wszystkie decyzje na tym obszarze są zastrzeżone dla gubernatora generalnego; przy realizacji poszczególnych zadań kierownicy wydziałów mają obowiązek wcześniejszego konsultowania się z kierownikami pozostałych wydziałów w celu przedłożenia gubernatorowi generalnemu wyniku niewymagającego już dalszej debaty. Nie należy przy tym posługiwać się długimi memoriałami itp.; wszystkie te kwestie można wyjaśnić szybciej i lepiej w ramach bezpośrednich rozmów.

Minister Rzeszy dr Seyss-Inquart oświadczył, że może odciążyć gubernatora generalnego od znacznej części pracy, jako że jest powołanym do tego przedstawicielem. Szef urzędu dr Bühler sprawuje naczelny nadzór urzędowy, podczas gdy minister Rzeszy dr Seyss-Inquart jest głównym zastępcą gubernatora generalnego w sprawowaniu przywództwa.

By urząd sprawnie funkcjonował, kierownicy wydziałów muszą mieć swoje siedziby w Akademii Górniczej lub w Domu Piłsudskiego², w dalszej perspektywie przewidzianym dla celów administracji. Jeśli urząd ma działać w myśl rozkazu Führera, a mianowicie stanowić jedyną centralę na tym obszarze, to dotyczące urzędu kwestie techniczne także trzeba rozwiązywać centralnie.

Jeżeli chodzi o główne zasady funkcjonowania administracji Generalnego Gubernatorstwa, to należy jeszcze stwierdzić, że obszar ten jako całość stanowi zdobycz Rzeszy Niemieckiej; dlatego nie powinno dochodzić do wyzyskiwania poszczególnych jego części, lecz [jego] obszar musi być poddany gospodarczemu wykorzystaniu jako całość i w całej swojej gospodarczej wartości wyjść na korzyść narodowi niemieckiemu.

² Wybudowany w latach 1928–1934 z inicjatywy i funduszy Związku Legionistów Polskich dom przy al. 3 Maja 7 (na rogu ul. Oleandry) stoi w miejscu wymarszu na teren zaboru rosyjskiego Pierwszej Kompanii Kadrowej. Jest to właściwie niedokończona realizacja (południowo-wschodnia część planowanego założenia) pierwotnego projektu arch. Adolfa Szyszki-Bohusza i Stefana Strojka. W okresie okupacji niemieckiej 1939–1945 znajdowała się tam siedziba Dowództwa SS i Policji.

W związku z wyrokami śmierci wydanymi na arcybiskupa³ oraz biskupa⁴ należy stwierdzić, że obecnie jest prowadzona walka przeciwko wszelkim przejawom ruchu oporu w Generalnym Gubernatorstwie. Obu biskupów skazano słusznie, ponieważ znaleziono u nich broń. Jeżeli mimo to doszło do ich ułaskawienia, czyli zmiany wyroku na karę więzienia, to wyniknęło to z innych względów. Niepożądane są doniesienia prasowe o rozstrzeliwaniu Żydów uzasadniane tym, że takie publikacje służą odstraszeniu Żydów.

Stan bezpieczeństwa na obszarze Generalnego Gubernatorstwa można określić, według informacji policji, jako względnie dobry.

Minister Rzeszy dr Seyss-Inquart omawia strukturę Urzędu Gubernatora Generalnego z podziałem na wydziały oraz przedstawia ich przyszłe zakwaterowanie w budynkach Akademii Górniczej oraz w Domu Piłsudskiego, którymi dysponuje urząd. Zakwaterowanie zostało ustalone w ten sposób, że wydziały rządowe i zwierzchnie oraz gospodarcze zostaną umieszczone w Domu Piłsudskiego. Generalnie należy trzymać się zasady, że kierownicy pozostają przy swoich wydziałach.

Gubernator generalny i minister Rzeszy dr Frank informuje, że utworzył na zamku własną kancelarię, a jej kierownictwo powierzył sędziemu sądu okręgowego dr. Keithowi.

Dyrektor ministerialny dr Bühler oświadczył, że początkowe trudności w pracy administracji zostały już przezwyciężone i że na początku stycznia aparat techniczny centrali administracji Generalnego Gubernatorstwa będzie mógł już sprawnie funkcjonować. Poza tym pozostało jeszcze do rozwiązania kilka kwestii dotyczących zaopatrzenia członków

³ Marian Leon Fulman (1864–1945) – polski duchowny rzymskokatolicki, w latach 1918–1945 biskup diecezjalny lubelski (omyłkowo nazwany arcybiskupem), 17 XI 1939 r. aresztowany w budynku kurii w ramach tzw. Sonderaktion Lublin (pod fikcyjnym zarzutem gromadzenia broni), uwięziony na Zamku Lubelskim, 27 XI 1939 r. skazany na karę śmierci, ale ułaskawiony przez Hansa Franka, od 4 XII 1939 do lutego 1940 r. przetrzymywany w budynku Zellenbau obozu koncentracyjnego Sachsenhausen, zwolniony z obozu dzięki staraniom papieża Piusa XII, w latach 1940–1945 internowany w Nowym Sączu (potajemnie kierował diecezją za pośrednictwem wikariuszy generalnych – ks. Zygmunta Surdackiego i ks. Józefa Kruszyńskiego), zmarł 10 miesięcy po powrocie do Lublina.

⁴ Władysław Góral (1898–1945) – polski duchowny rzymskokatolicki, w latach 1938–1945 biskup pomocniczy lubelski, tak samo jak bp Fulman aresztowany, uwięziony, skazany i ułaskawiony, od 4 XII 1939 do lutego 1945 r. przetrzymywany w budynku Zellenbau obozu koncentracyjnego Sachsenhausen, prawdopodobnie rozstrzelany, 13 VI 1999 r. beatyfikowany.

urzędu w wyżywienie i zakwaterowanie. Należy mieć nadzieję, że również i w tych kwestiach, a zwłaszcza w sprawie wynagrodzenia, uda się znaleźć zadowalające rozwiązanie.

Istotne jest także ujednolicenie telekomunikacji. Przez mianowanie oficera ds. telekomunikacji została stworzona gwarancja wielokrotnego komunikowania się z najdalej zakwaterowanym naczelnikiem powiatu czy starostą miejskim. Prace w sektorze telekomunikacji będą kontynuowane.

Kwestia urlopu świątecznego dla pracowników urzędu została uregulowana w ten sposób, że na urlop ten zarezerwowano czas od 16 grudnia do 9 stycznia. Każdy członek urzędu otrzyma siedem pełnych dni urlopu z doliczeniem dni na dojazd, w sumie najwyżej jedenaście dni. 10 stycznia akcja urlopową zostanie zakończona.

Prezes Spindler omawia kwestię wynagrodzenia pracowników kontraktowych urzędu. Zasadniczo pracownicy ci są opłacani zgodnie z taryfikatorem Rzeszy, przy czym należy uwzględnić to, że do przewidzianych stawek dochodzą jeszcze dodatki, które stanowią dużą część wynagrodzenia pracowników niższych grup.

Dyrektor ministerialny dr Bühler dodaje, że w przypadku pracowników ze stawką od 120 do 160 RM trzeba doliczyć wolne od podatku dodatki do stawek taryfikatorskich.

Gubernator generalny i minister Rzeszy dr Frank podkreśla, że ogólne zaopatrzenie pracowników urzędu będzie zwiększane i że w tych okolicznościach przyznane stawki należy uznać za wystarczające.

Obergruppenführer SS dr Krüger uważa, że wskazane byłoby zachowanie w tajemnicy takich wypadków jak wspomniany poprzednio wyrok skazujący obu biskupów, ponieważ istnieje obawa, że pojawią się pogłoski wyolbrzymiające dane liczbowe w porównaniu ze stanem faktycznym.

Gubernator generalny i minister Rzeszy dr Frank proponuje zaplanowanie regularnych spotkań kierowników wydziałów, i to w stałych terminach: w drugi piątek każdego miesiąca po południu o wpół do czwartej, a pozostałe narady zwoływać zgodnie z zapotrzebowaniem.

Źródło: AIPN, GK 95/2, s. 14–22, oryginał, mps.

1939 grudzień 4, [poniedziałek], Berlin¹ – Narada Hansa Franka, Hermanna Göringa i Walthera Funka (utworzenie w GG Banku Kredytowego i Banku Emisyjnego, ustalenia wartości złotego do marki w stosunku 2:1, oddanie przemysłu zbrojeniowego w GG pod zarząd powiernika przy Urzędzie Gubernatora Generalnego, przyznanie prawa do zarządzania Beskidzkim Towarzystwem Naftowym gubernatorowi generalnemu)

[^a]

W spotkaniu, które odbyło się 4 grudnia o godzinie 6.00 po południu pod przewodnictwem generała marszałka polnego Göringa w jego mieszkaniu służbowym², wzięli udział gubernator generalny i minister Rzeszy dr Frank, minister Rzeszy Seyss-Inquart, minister gospodarki Rzeszy dr Funk i moja osoba^b. Rozważano na wstępie sprawę założenia banku emisyjnego i kredytowego w Krakowie. D[okto]r Frank poinformował, że w celu finansowego odciążenia Rzeszy wdrożono odpowiednie kroki na rzecz emisji nowych polskich banknotów. Negocjacje dotyczące powstania obu banków muszą zostać jak najszybciej zakończone, aby można było wycofać z GG^c asygnaty Kasy Kredytowej Rzeszy i banknoty markowe. Przy realizacji tego kroku zostanie zastosowany przelicznik 2:1, mimo że wartość wewnętrzna nowych banknotów złotychkowych jest być może niższa. Jako że nie da się przewidzieć, czy ten przelicznik będzie można utrzymać na stałe, sensowne byłoby nie ogłaszać tego ani

^a W dokumencie adnotacja kancelaryjna V Do dziennika 6/3 Kth (być może skrót nazwiska dr. Franza Keitha, kierownika kancelarii Urzędu Gubernatora Generalnego).

^b Autorem notatki z tego spotkania jest dr Richard Zetsche, wówczas kierownik Wydziału Gospodarki w Urzędzie Gubernatora Generalnego.

^c Generalne Gubernatorstwo (przyp. tłum.).

¹ Wiadomo, że Hans Frank w Berlinie już 3 XII 1939 r. wystąpił na wspólnym posiedzeniu roboczym Urzędu Prawnego NSDAP i Narodowosocjalistycznego Związku Obrońców Prawa (*Der Krieg als wichtiger Rechtsschöpfer. Dr. Frank sprach vor dem Reichsrechtsamt, „Völkischer Beobachter”*, 4 XII 1939, s. 2).

² Od 1936 r. (po wybudowaniu okazałej siedziby Ministerstwa Lotnictwa Rzeszy przy Leipziger Straße 56) berlińskie mieszkanie służbowe Hermanna Göringa znajdowało się w budynku byłego Pruskiego Sejmu Krajowego (ówcześnie nazywanym Domem Lotnika) przy Leipziger Straße 3.

w statucie Banku Emisyjnego, ani też w jakimkolwiek innym publikowanym dokumencie urzędowym.

D[okto]r Frank wyraził swoją aprobatę dla tego rozwiązania, podkreślając jednocześnie, że trzeba ustanowić stały kurs przeliczeniowy ze względu na uposażenie urzędników w GG, jak i sumy pieniężne przesyłane przez pracowników i urzędników rodzinom w Niemczech, aby poprzez skup polskich banknotów nie wystąpiło sztuczne obniżenie^d wartości nowego środka płatniczego, negatywnie wpływające na pobierających płace i wynagrodzenia w GG.

Po krótkim wystąpieniu generał marszałek polny^e zaproponował, aby przy wprowadzaniu nowej waluty konieczne uwzględniono ochronę wynagrodzeń urzędników i pracowników zatrudnionych w GG. Dlatego też niezbędna jest wypłata urzędnikom i pracownikom w GG nieuszczerplonych pborów otrzymywanych przez nich ^fw niemieckiej walucie^f w kraju [Rzeszy] oraz przyznanie im oprócz tego zapłaty w złotych w tej samej wysokości. Jeżeli nastąpi dalszy spadek wartości złotówki i tym samym trzeba będzie wprowadzić inny kurs wymiany niż 2:1, wówczas należy wziąć^g pod uwagę przyznanie pracownikom i urzędnikom kolejnej dopłaty w złotych. Z propozycją tą zgodzili się wszyscy obecni. Generał marszałek polny^e zapowiedział nawiązanie kontaktu z ministrem finansów Rzeszy³.

Drugi punkt tej wymiany zdań dotyczył gospodarczego wykorzystywania GG. D[okto]r Frank uznał za naczelną zasadę zaspokajanie zapotrzebowania Rzeszy; dlatego też chciałby utrzymać w GG zakłady zbrojeniowe, które mogłyby służyć temu celowi. Za zakłady zbrojeniowe należy uważać wszystkie przedsiębiorstwa, które są w stanie bezpośrednio lub pośrednio odciążyć gospodarkę w ojczyźnie. Całą wypracowaną przez te przedsiębiorstwa i zbędną w GG produkcję należy przekazać Rzeszy Niemieckiej, przy czym w poszczególnych wypadkach trzeba będzie zdecydować, czy uzyskane w GG surowce i półfabrykaty korzystniej jest przetwarzać w Niemczech, czy też należy raczej dokończyć produkcję w samym GG. Jednocześnie trzeba rozważyć powołanie po-

^d W dokumencie wyraz Entwicklung odręcznie poprawiony ołówkiem na Entwertung.

^e W dokumencie skrót Gfm.

^{f-f} W dokumencie in deutscher Währung odręcznie nadpisane ołówkiem.

^g W dokumencie wyraz genommen odręcznie poprawiony ołówkiem na zu nehmen.

³ Ministrem Finansów Rzeszy w latach 1932–1945 był Johann Ludwig Graf Schwerin von Krosigk.

wierników. Obecnie już cały polski majątek państwowy znajduje się pod zarządem powierniczym. Poza tym trzeba jeszcze, w ramach realizacji zadań Generalnego Gubernatorstwa, wykorzystać majątek żydowski, majątek zagraniczny w przedsiębiorstwach polskich oraz wszelkie inne polskie mienie i oddać je w tym celu pod zarząd powierniczy. Kontrolę i nadzór nad przejmowaniem przedsiębiorstw w zarząd powierniczy będzie sprawował „Urząd Powierniczy przy Urzędzie Gubernatora Generalnego w Krakowie”⁴, przy czym przewidziane są spożytkowanie mas majątkowych i ochrona uzyskanych w ten sposób sum w interesie Rzeszy. Na kierownika Urzędu Powierniczego przy Urzędzie Gubernatora Generalnego wyznaczono, zgodnie z życzeniem burmistrza Winklera⁵, zaproponowanego przez niego kandydata radcę ministerialnego Plodecka, przy czym burmistrz W[inkler] zgodził się również na to, żeby Pl[odeck] stosował się wyłącznie do dyrektyw Wydziału Gospodarki w Urzędzie Gubernatora Generalnego, pozostając jednocześnie w kontakcie z Głównym Urzędem Powierniczym Wschód w Berlinie.

D[okto]r Funk chciałby wprowadzić podporządkować Urząd Powierniczy w Krakowie Głównemu Urzędowi Powierniczemu Wschód w Berlinie, uznał jednak słuszność argumentu generała marszałka polnego⁶, który jest zdania, że skoro Urząd Powierniczy w GG został utworzony przez gubernatora generalnego, to instancja ta powinna stosować się do jego dyrektyw. Dlatego też nie można się zgodzić na zależność tego urzędu od Berlina.

Przy tej okazji rozpatrywano też kwestię, czy za teren odbudowy trzeba uważać cały obszar GG, czy należałoby również wyznaczyć obszary demontażu.

Na propozycję dr. Franka, przy aprobachie generała marszałka polnego⁶, uznano południową część GG z Dystryktem Radom włącznie za teren odbudowy, podczas gdy nie należy doprowadzać do odrodzenia Dystryktu Warszawa.

Podczas spotkania dr Funk wyraził pogląd, że dyrektor ministerialny Schlumprecht został niesłusznie zwolniony ze służby w GG.

⁴ Hans Frank Rozporządzenie o założeniu Urzędu Powierniczego dla Generalnego Gubernatorstwa wydał 15 XI 1939 r. („Dziennik Rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla Okupowanych Polskich Obszarów”, 20 XI 1939, nr 6, s. 36).

⁵ Max Winkler był zwierzchnikiem Głównego Urzędu Powierniczego Wschód.

D[oko]r Frank bardzo zdecydowanie odrzucił to twierdzenie, powołując się na to, że dr Schl[umprecht] sam poprosił o zwolnienie, ponieważ chciał objąć zaproponowane mu w Monachium przez prezesa Pietzsch^h stanowisko w Bawarskim Związku Przemysłowców.

Trzecim punktem była kwestia stosunku do Beskiden-Mineralöl-Gesellschaften⁶.

D[okto]r Frank podkreślił na wstępie, że trzeba kontynuować wydobycie ropy naftowej w zagłębiu naftowym w Jaśle ze względu na korzyści dla Rzeszy Niemieckiej oraz na to, że zyski nie powinny przypadać wyłącznie niemieckim firmom naftowym, które mają udziały w tych towarzystwach, jako że w takim przypadku GG nie będzie w stanie zrealizować wymaganej od niego samodzielności finansowej.

D[okto]r Funk wyrażał początkowo pogląd, że GG powinno wydobycie ropy naftowej pozostawić całkowicie w gestii Rzeszy Niemieckiej i dlatego też nie może podejmować środków, które mogłyby utrudnić wjazd niemieckim urządzeniom wiertniczym do GG oraz wywóz pozyskanej ropy do Rzeszy.

D[okto]r Frank odrzucił obydwa te twierdzenia, wskazując na to, że urządzenia wiertnicze z Niemiec w ogóle jeszcze nie zostały wwieszone do GG i że GG nie pobiera żadnych ceł wywozowych. Nie wchodzi także w rachubę utrudnianie działalności gospodarczej obydwu Beskiden-Gesellschaften poprzez środki natury finansowej.

Generał marszałek polny^e oświadczył w odpowiedzi dr. Funkowi, że albo pozostawi się w gestii GG wprowadzanie podatków, ceł i innych opłat, jeżeli chce się jego finansowej niezależności, albo cały budżet GG będzie musiała przejąć Rzesza.

Ponieważ jednak to ostatnie rozwiązanie nie wchodzi w rachubę, trzeba pozwolić GG na posiadanie szerokich źródeł dochodów, a także

^h W dokumencie Pietzsch.

Albert Theodor Pietzsch (1874–1957) – dr honoris causa Politechniki Drezdeńskiej inż. przedsiębiorca, wspierał NSDAP, prezes Izby Przemysłowo-Handlowej w Monachium, kierownik Izby Gospodarczej Rzeszy i jej placówki regionalnej w Monachium, kierownik Placówki Rzeszy ds. Moralności Gospodarczej, członek Akademii Prawa Niemieckiego, zastępca przewodniczącego rady Nadzorczej Deutsche Bank.

⁶ Chodzi o Beskiden-Erdölgevinungsgesellschaft i Erdölverarbeitungsgesellschaft. Por. dok. 31. Zakłady należące do wspomnianych przedsiębiorstw znajdowały się m.in. w Gorlicach, Jaśle, Jedliczach i Sanoku.

przychylić się do poglądu, że również zyski Beskiden-Gesellschaften muszą pozostać w GG.

Kiedy następnie dr Frank poruszył kwestię wprowadzenia monopolu na ropę naftową w GG, generał marszałek polny^e nie wniósł żadnego sprzeciwu, a wręcz zasugerował dr. Funkowi, po sprawdzeniu warunków, na jakich obydwie Beskiden-Gesellschaften uzyskują tak ogromne dochody, aby zgodził się na przyłączenie tych firm do dochodów uzyskiwanych przez GG.

D[okto]r Funk nie miał żadnych kontrargumentów.

Na tym konferencję zakończono. Generał marszałek polny^e wręczył następnie dr. Frankowi dwa dokumenty dotyczące powołania go na stanowisko komisarza obrony Rzeszy w GG oraz generalnego pełnomocnika do spraw planu czteroletniego.

D[okto]r Frank zapowiedział dr. Funkowi swoją wizytę w Berlinie na 5 grudnia 1939 r.

[ⁱ]

dr Zetsche^j

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 90–93, oryginał, mps.

ⁱ W dokumencie Wyłączenie do celów informacyjnych.

^j W dokumencie nieczytelny podpis.

Nr 29

1939 grudzień 8, piątek, Kraków – Lista obecności i protokół z drugiej konferencji kierowników wydziałów Urzędu Gubernatora Generalnego

Nazwisko	Stanowisko	Wydział
dr Frank	gubernator generalny, minister Rzeszy ^a	
dr Seyss-Inquart	minister Rzeszy	zastępca gubernatora generalnego ^b
Krüger	obergruppenführer SS	wyższy dowódca SS i Policji ^b
dr Bühler	dyrektor ministerialny	szef urzędu ^b
dr Siebert	landrat	Administracji Wewnętrznej
Körner	landesbauernführer	Wyżywienia i Rolnictwa
dr Walbaum	wyższy radca medyczny	Zdrowia
Spannagel	radca górniczy	Górnictwa
Büchner	sędzia sądu okręgowego	Spraw Kościelnych
dr Schepers	wyższy radca rejencyjny	Planowania Przestrzennego
Frauendorfer	kierownik wydziału głównego	Pracy
dr Wiemann	radca ministerialny	Weterynarii
Frerlin	wyższy radca budowlany	Budownictwa
Eckardt	rejencyjny radca budowlany	Budownictwa Nadziemnego
dr Ganser	wyższy radca rejencyjny	Sprawiedliwości
v. Wühlisch	poseł	MSZ
dr Weh	sędzia sądu apelacyjnego	szef urzędu ^b
Tischer ^c	nadinspektor rejencyjny ^d	Ochrony Dewiz
von Tschammer und Osten	major	oficer łącznikowy z Oberost ^b
dr Freiherr du Prel	reichsamtsleiter	Propagandy i Oświecenia Publicznego

^a W dokumencie gubernator generalny, minister Rzeszy dr Frank.

^b W dokumencie w tej kolumnie.

^c W dokumencie Fischer.

^d W dokumencie skrót R.O.I.

Nazwisko	Stanowisko	Wydział
Schickendanz	kierownik sztabu	Kancelaria Rzeszy
dr Zetsche	tajny radca	Gospodarki
dr Lasch	szeft Dystryktu Radom	
Spindler	prezes ^e	Finansów
Eissfeldt ^f	dyrektor regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych	Leśnictwa
Plodeck	radca ministerialny	Gospodarki
dr Mühlmann	sekr[ekarz] stanu	Nauki i Szkolnictwa
Hosse	dyr[ektor] filii Banku Rzeszy	Obrotu Pieniężnego, Bankowości i Spraw Kredytowych
dr Lauxmann	prezes	Poczty
Tetzner	dyrektor	Dewiz
dr Rauch	dyrektor	
dr Schulte- -Wissermann	wyż[szy] radca rejencyjny	Kształtowania Cen
Gutbrod	notariusz	Kadr
dr Keith	sędzia sądu okręgowego	szeft kancelarii zamku ^b
dr Wächter	szeft Dystryktu Kraków	
dr Fischer	szeft Dystryktu Warszawa	
dr Luxenberg ^g	sędzia sądu okręgowego	
Söller	sędzia powiatowy	przy ^h szefie urzędu

Gubernator generalny, minister Rzeszy dr Frank relacjonuje swoją rozmowę z generałem marszałkiem polnym Göringiem. Treść i skutki tej rozmowy mają ogromne znaczenie dla jedności całej administracji Generalnego Gubernatorstwa. Jest oczywiste, że w wyniku ścisłych powiązań przywództwa politycznego i administracyjnego tego obszaru problem, w jaki sposób regulować całość kwestii gospodarczych, bardzo szybko stałby się palący. Brak jasności dotyczył także tego, kto w Generalnym Gubernatorstwie jest odpowiedzialny za politykę gospodarczą. W tych sprawach rozmowa z generałem marszałkiem polnym Göringiem przyniosła

^e W dokumencie Finanzpräsident – określenie stanowiska służbowego w niemieckiej administracji skarbowej, odpowiednik radcy ministerialnego.

^f W dokumencie Eißfeld.

^g Lothar Luxenberg (1909-?) – dr.

^h W dokumencie skrót b. od bei.

decydujące wyjaśnienie – przywództwo związane z gospodarką obejmie gubernator generalny jako generalny pełnomocnik przedstawiciela do spraw planu czteroletniego. Nominacja gubernatora generalnego na pełnomocnika przedstawiciela do spraw planu czteroletniego skutkuje tym, że w przyszłości w Generalnym Gubernatorstwie nic nie będzie mogło się wydarzyć na polu gospodarczo-politycznym bez wspierającej lub hamującej ingerencji gubernatora generalnego. Zadaniem urzędu gubernatora generalnego jako pełnomocnika przedstawiciela do spraw planu czteroletniego jest wydobyć z gospodarki Generalnego Gubernatorstwa tego, co najlepsze i najbardziej korzystne dla Rzeszy. Na pierwszym planie znajduje się tutaj przyjęcie aktualnego statusu gospodarki w Generalnym Gubernatorstwie za podstawę ustanowienia dalekosiężnego programu gospodarczego. Na drugim miejscu znajduje się zapewnienie surowców, maszyn itp. dla gospodarki Generalnego Gubernatorstwa, a na trzecim wykorzystanie tego całego potencjału sektora gospodarczego na rzecz Rzeszy przez zawarcie umowy, na wzór układu handlowego, dotyczącej stosunków handlowych między Rzeszą i Generalnym Gubernatorstwem.

Minister Rzeszy dr Seyss-Inquart informuje, że w czasie tej rozmowy generał marszałek polny Göring przywiązuje ogromne znaczenie do działalności Generalnego Gubernatorstwa. Na podstawie takiej właśnie oceny pracy w Generalnym Gubernatorstwie generał marszałek polny Göring wyciągnął wniosek, że ludzie, którzy w tych czasach wykonują zadania frontowe, muszą otrzymywać odpowiednie wynagrodzenie. Zostanie ono zapewnione w formie dodatku do zwykłych poborów pracujących tutaj towarzyszy. Szczegóły [tej regulacji] będą omówione na specjalnych spotkaniach, podczas których gubernator generalny i generał marszałek polny Göring przedstawią odpowiednie propozycje. Pewne ograniczenie stanowi przepis mówiący, że Generalne Gubernatorstwo powinno się samo utrzymywać.

Istotna jest także kwestia ekonomicznego zarządzania personelem. Nie może powstać żadna hipertrofia w administracji z uwagi na niebezpieczeństwo przeistoczenia się urzędników w biurokratów. Generalne Gubernatorstwo w Krakowie wydaje tylko ogólne wytyczne do pracy na całym obszarze, administracja jednak podlega szefom dystryktów.

Gubernator generalny i minister Rzeszy dr Frank podkreśla znaczenie nominacji gubernatora generalnego na stanowisko komisarza obrony Rzeszy w Generalnym Gubernatorstwie. Nie ulega wątpliwości, że wszystko, co dzieje się na obszarze Generalnego Gubernatorstwa, ma

ogromne znaczenie dla sytuacji obronnej Rzeszy. Gubernator generalny zamierza w szerokim zakresie korzystać z pełnomocnictw przysługujących mu jako komisarzowi obrony Rzeszy¹.

Obergruppenführer SS Krüger omawia problemy związane z trwającymi przesiedleniami. Od 1 grudnia codziennie przybywa na teren Generalnego Gubernatorstwa wiele pociągów z Polakami i Żydami z nowych obszarów przyłączonych do Rzeszy. Transporty te będą nadchodziły mniej więcej do połowy grudnia. W Berlinie zostanie opracowany centralny plan przesiedleń, aby szefowie dystryktów mogli pracować bardziej długofalowo. W planie tym zostanie ustalone, ilu Polaków i Żydów trzeba będzie przesiedlić w 1940 r. Od połowy grudnia zacząć nadchodzić pierwsze transporty Niemców wołyńskich, zostaną oni przerzuceni przez teren Generalnego Gubernatorstwa aż do Łodzi, gdzie chwilowo pozostaną, zanim umieści się ich w obozach-kwarantannach. Akcję przesiedleńczą utrudnia to, że obszar w obrębie Generalnego Gubernatorstwa przeznaczony dla nowo przybyłych jest niewielki, ponieważ niektóre tereny trzeba było przeznaczyć do zadań specjalnych Wehrmachtu itp.

Kwestii pracy przymusowej dla Żydów nie można załatwić z dnia na dzień, jeśli ma ona być rozwiązana w sposób zadowalający. Podstawowym warunkiem powinno być stworzenie kartoteki ewidencyjnej wszystkich Żydów płci męskiej w wieku od 14 do 50 lat. Jednocześnie należałoby stwierdzić, jaki zawód wykonywali dotychczas, ponieważ właśnie na tych terenach zajmowali się różnego rodzaju rzemiosłem i szkoda byłoby nie wykorzystać tej siły roboczej. Niezbędne jest jednak do tego szczegółowe planowanie. Tymczasowo należy Żydów, uformowanych w kolumny, kierować tam, gdzie istnieje pilne zapotrzebowanie [na siłę roboczą]. Określenie tego zapotrzebowania należy do szefów dystryktów.

Policja otrzyma wsparcie w postaci czterech batalionów policyjnych. Odbędzie się to w ten sposób, że każdy dystrykt¹ dostanie jeden batalion. Poza tym zarządzono, że bataliony policyjne w Generalnym Gubernatorstwie będą co pewien czas wymieniane na bataliony z ojczyzny [Rze-

¹ W dokumencie omyłkowo każde gubernatorstwo.

¹ Według rozporządzenia z 1 IX 1939 r. były to osoby odpowiedzialne za organizację obrony cywilnej, pierwotnie gauleiterzy piastujący równocześnie funkcję namiestników Rzeszy, od 16 XI 1942 r. wszyscy gauleiterzy. Komisarze obrony Rzeszy podlegali Radzie Ministrów ds. Obrony Rzeszy i współpracowali z dowódcami okręgów wojskowych. Przy komisarzach obrony Rzeszy istniały powoływane przez nich Wydziały Obrony, które pełniły funkcje doradcze.

szy]. Zluzowanie tych czterech batalionów nastąpi jeszcze przed Bożym Narodzeniem. Nie będzie to jednak stwarzało jakichkolwiek zagrożeń².

D[okto]r Walbaum informuje, że kilka dni temu do niemieckiego szpitala w Krakowie przybył niemeldowany transport ciężko chorych dzieci z nowo przyłączonych do Niemiec wschodnich obszarów Górnego Śląska. Wprowadzono środki zapobiegające powtarzaniu się tego typu incydentów, które niosą ze sobą poważne zagrożenie.

D[okto]r Siebert dostrzega niebezpieczeństwo w tym, że 15 grudnia z obszaru Generalnego Gubernatorstwa zostaną wycofane oddziały administracyjne.

Dyrektor ministerialny dr Bühler odpowiada na to, że nadszedł meldunek o zgodzie wyrażonej przez generała von Blaskowitza, aby te oddziały pozostały także po 15 grudnia i były wycofywane stopniowo.

Gubernator dr Lasch skarży się, że różni komendanci miast nadal nie rozumieją, że władza wykonawcza znajduje się w rękach gubernatora generalnego. Należałoby sobie życzyć, aby major von Tschammer und Osten zaczął działać zgodnie z odpowiednim rozkazem dziennym Wehrmachtu. Także kwestia kwater wymaga zdecydowanego jednoznacznego rozwiązania, ponieważ na dłuższą metę nie da się utrzymać stanu, w którym wyżsi urzędnicy administracji mieszkają w nieodpowiednich pomieszczeniach, podczas gdy oficerowie zajmują najlepsze mieszkania.

Landesbauernführer Körner prezentuje stanowisko w sprawie konfiskaty koni i podkreśla, że w tej kwestii uwzględnia się w dużym stopniu interesy rolnictwa. Na przykład odstąpiono od konfiskaty ciężarnych klaczy, oszczędzono żrebaki do czterech lat itp. Komisja poborowa, która rozpoczęła swoje działania na Wschodzie, została teraz przeniesiona na Zachód i stamtąd prowadzi swoje prace.

Gubernator generalny i minister Rzeszy dr Frank kieruje pod adresem kierowników wydziałów prośbę, żeby do początku stycznia ostatecznie wydali podstawowe rozporządzenia, aby wreszcie powstała solidna struktura przepisów dla wszystkich istotnych obszarów.

Gubernator dr Wächter wyraża życzenie, aby w wydawaniu rozporządzeń przez gubernatora generalnego brał zawsze udział jeden z szefów

² Chodzi o uzbrojone w broń ciężką skoszarowane bataliony policji. Ich zadanie polegało przede wszystkim na przeprowadzaniu większych akcji policyjnych, chociaż mniej więcej do połowy 1940 r. pełniły one również służbę patrolową.

dystryktów, żeby w ten sposób wykorzystać zdobywane nieustannie praktyczne doświadczenia i dzięki temu unikać późniejszych konsultacji.

Gubernator generalny i minister Rzeszy dr Frank pyta o doświadczenia, jakie szefowie dystryktów zdobyli w sprawie systemu [działania] polskich burmistrzów.

Gubernator dr Fischer odpowiada, że nawiązano współpracę z polskimi burmistrzami za pośrednictwem naczelników powiatów. System ten się sprawdził.

Gubernator dr Wächter oświadcza, że w jego dystrykcie wprowadzono ten sam system. Na temat jego funkcjonalności nie można jeszcze przedstawić wiążącej oceny.

Prezes dr Spindler omawia kwestię odpowiedniego umundurowania urzędników i trudności wynikające ze zdobycia materiałów itp.

Sędzia sądu apelacyjnego dr Weh zauważa w tym kontekście, że Ministerstwo Spraw Wewnętrznych stoi na stanowisku, iż Generalne Gubernatorstwo ma wyłączne prawo do rozstrzygania w sprawie umundurowania swoich urzędników. Urzędnicy, którzy w Rzeszy zaopatrzyli się w uniformy, nie napotkali żadnych trudności, gdyż potwierdzenie przez Generalne Gubernatorstwo potrzeby zaopatrzenia się w uniform jest uważane za ekwiwalent asygnaty.

Gubernator generalny i minister Rzeszy dr Frank zauważa, podsumowując kwestię umundurowania, że każdy urzędnik powinien, w miarę możliwości, sam sobie sprawić uniform.

Obergruppenführer SS Krüger uważa za konieczne wyjaśnienie sprawy ulg na przejazdy dla członków SS i policji.

Gubernator dr Lasch przypomina, że w rozporządzeniu gubernatora generalnego, dotyczącym wprowadzenia obowiązku pracy stwierdzono, iż Polacy od 18 roku życia mają podlegać temu obowiązkowi. Godna zalecenia byłaby także regulacja dotycząca przedziału wiekowego od 14 do 18 lat. Nie można negować zagrożenia, że właśnie młodzież z tego przedziału wiekowego ze szkół średnich może stanowić źródło narodowego oporu.

Gubernator generalny i minister Rzeszy dr Frank zarządza przedłożenie rozporządzenia uzupełniającego, na którego mocy obowiązek pracy zostanie rozszerzony także na roczniki od lat 14 do 18.

Źródło: AIPN, GK 95/2, s. 23–32, oryginał, mps.

Nr 30

1939 grudzień 9, sobota, [Kraków] – Sprawozdanie sędziego sądu okręgowego Büchnera; narada z dr. Zetschem i przedstawicielem Ministerstwa Gospodarki Rzeszy von Tymenem; sprawozdanie prezesa Baudera; spotkanie z przedstawicielami Pogotowia Technicznego – Hampem i Hermannem; rozmowa z oberführerem SS Haylerem

Godzina 10.00

Gubernator generalny przyjmuje majora von Tschammer und Osten z podpułkownikiem Schwarzem¹ w celu złożenia meldunku.

Godzina 10.30

Sędzia sądu okręgowego Büchner informuje o sprawach związanych z Kościołem:

a) Kościół katolicki

Według statystyk religijnych, około 80 proc. całej ludności Generalnego Gubernatorstwa jest rzymskokatolickiego wyznania. Diecezje, według struktur organizacyjnych Kościoła rzymskokatolickiego, są samodzielnymi organami administracyjnymi; stąd też nie jest konieczny kontakt między diecezjami polskimi i niemieckimi. Należy oczekiwać, że biskupi niemieccy w Rzeszy będą unikali, z powodów politycznych, kontaktów z biskupami polskimi, aby nie narazić się na zarzut zdrady kraju.

b) Kościół grecko-unijny² liczy 580 tys. członków. W większości są to Ukraińcy. Kontakty tego Kościoła z odpowiednimi kręgami w Rzeszy nie wchodzi w ogóle w rachubę, ponieważ takiego Kościoła tam nie ma.

c) Kościół grecko-ortodoksyjny³, do którego należy 241 tys. mieszkańców, w tym 245 tys.^a Ukraińców, miał dotychczas jako najwyższego dostojnika metropolitę w Warszawie. Metropolita ten ustąpił ze stanowiska

^a Tak w dokumencie (przyp. tłum.).

¹ Otto Schwarz (1897–1960) – wojskowy (gen. por.), od 1 XII 1939 do 1 IX 1940 r. oficer Ia w sztabach Naczelnego Dowódcy Wschód (Oberbefehlshaber Ost) i Dowódcy Wojskowego w GG (Militärbefehlshaber im Generalgouvernement), od 4 IX 1944 do 12 X 1955 r. w niewoli radzieckiej.

² Chodzi o Kościół grekokatolicki. W II Rzeczypospolitej wyznanie trzecie co do wielkości.

³ Chodzi o Kościół prawosławny. W II Rzeczypospolitej wyznanie drugie co do wielkości.

i przekazał kierownictwo Kościoła ortodoksyjnego w ręce arcybiskupa ortodoksyjnego w Berlinie Serafina Ladego⁴. Zaleca się zaakceptowanie tego podporządkowania Serafinowi Lademu i jednocześnie polecenie mu, aby mianował generalnym wikarym ukraińskiego duchownego, który cieszy się zaufaniem wśród Ukraińców, oraz nadanie temu wikaremu daleko idących swobód. Lade cieszy się zaufaniem wszystkich niemieckich instancji urzędowych, także Tajna Policja Państwowa^b nie ma do niego żadnych politycznych zastrzeżeń.

d) Kościół ewangelicki liczy na terenie Generalnego Gubernatorstwa 168 tys. członków. Po rozpadzie byłego Kościoła ewangelickiego w Polsce kierownictwo w tym Kościele przejęła grupa niemiecka. Teraz chodzi o to, czy należy wykorzystać tę niemiecką grupę ewangelicką jako instrument utrzymania narodowości, czy też nie⁵.

e) Jeżeli chodzi o katolickie seminaria duchowne, to problem polega na tym, czy w ogóle należy zezwalać na istnienie takich seminariów, które dzisiaj są jedynymi w Polsce instytucjami posiadającymi status akademicki. [Büchner] proponuje utworzenie dwóch takich seminariów.

Gubernator generalny wyraża na to swoją zgodę i prosi, aby nadzór nad seminariami duchownymi uważano za istotne zadanie.

Godzina 11.45

Tajny radca Zetsche i referent von Tymen z Ministerstwa Gospodarki Rzeszy omawiają problemy związane z przyszłym prawnym uregulowaniem statusu *Beskidengesellschaften* zajmujących się wydobywaniem ropy naftowej w Beskidach.

^b Gestapo (przyp. tłum.).

⁴ Serafin, imię świeckie Alfred Lade lub Karl Georg Albert Lade (1883–1950) – metropolita Rosyjskiego Kościoła Prawosławnego poza granicami Rosji.

⁵ W przedwojennej Polsce część niemieckich wyznawców protestantyzmu była przekonana, że ich misją wewnętrzną w polskich kościołach ewangelickich jest przede wszystkim podtrzymywanie interesów narodowych (np. Arbeitsgemeinschaft Deutscher Pastoren). Pod koniec września 1939 r. tymczasowo rezydujący w Łodzi pastor Alfred Kleindienst jako pełnomocnik Niemieckiego Kościoła Ewangelickiego z polecenia Ministerstwa Rzeszy ds. Kościelnych przystąpił do organizowania Kościoła ewangelickiego w okupowanej Polsce na nowych zasadach. Doszło wówczas do zakrojonych na szeroką skalę czystek wśród duchowieństwa (z osadzaniem w obozach koncentracyjnych i mordowaniem włącznie). Władze niemieckie w Generalnym Gubernatorstwie formalnie narzuciły Kościołowi ewangelickiemu podział według narodowości w 1941 r.

Gubernator generalny stwierdza, że konieczne jest zadbanie o to, aby niemiecka gospodarka otrzymywała niezbędną ropę naftową. Jeżeli *Besiedengesellschaften* mogą wypełnić to zadanie, to niech to robią. Szczegóły prawnego uregulowania nie są już tak istotne. Można także dopuścić, aby towarzystwo zarabiało na swojej pracy, jako że w tym przypadku chodzi przecież o kapitalistyczne towarzystwo.

Godzina 12.00

Prezes **Bauder** zdaje relację z budowy sieci dróg w Generalnym Gubernatorstwie. Planowane budowy zostały podzielone na kilka grup według stopnia pilności. Na pierwszą grupę, obejmującą budowy dróg planowane na 1940 r., trzeba przeznaczyć sumę 55 milionów marek Rzeszy.

Gubernator generalny określa jako szczególnie pilną rozbudowę od-cinków Kraków–Kielce oraz Kraków–Bielsko i apeluje o szczególnie szybką rozbudowę. By zapewnić potrzebne paliwo, niezbędne do maszyn drogowych, [gubernator generalny] zarządza oddanie do dyspozycji 1200 ton ropy naftowej.

Godzina 12.30

Zastępca szefa Pogotowia Technicznego **Hampe**⁶ oraz komendant krajowy w Urzędzie Rzeszy Pogotowia Technicznego **Hermanns** opisują wrażenia z ich podróży inspekcyjnej przez Prusy Zachodnie, Kraj Warty i Gdańsk. Stwierdzili przy tym, że niezbędne dla przyszłej pracy w Generalnym Gubernatorstwie jest wysłanie sił fachowych na obszar Generalnego Gubernatorstwa.

W związku z tym gubernator generalny zarządza wysłanie następującego telegramu do Sztabu Gospodarki Obronnej przy Naczelnym Dowództwie *Wehrmachtu* w Berlinie:

„Powtórnie składam pilny wniosek o przesłanie fachowego personelu w celu utrzymania niezakłóconej produkcji w ważnych z punktu widzenia wojny zakładach znajdujących się w Generalnym Gubernatorstwie. Odpowiedni wniosek został przesłany telegraficznie generałowi marszał-

⁶ Erich Hampe (1889–1978) – wojskowy (gen. mjr) i policjant, autor i wydawca prac z zakresu obrony cywilnej, od 1933 r. w NSDAP, prezes Federalnego Instytutu Cywilnej Obrony Przeciwlotniczej, komendant Pogotowia Technicznego, szef Wydziału Wojsk Technicznych w Naczelnym Dowództwie Wojsk Lądowych.

kowi polnemu Göringowi, który przyrzekł przeprowadzenie wszystkich wymaganych zarządzeń”.

Godzina 13.00

Oberführer SS Hayler^c przedstawia główne założenia przyszłych zasad działania handlu. Cały obrót towarów – surowców, półfabrykatów i gotowych produktów – nie powinien odbywać się w ramach wolnego handlu, ponieważ powstanie klasy średniej jest niepożądane. Cały obrót towarów powinien stać się zadaniem państwowego towarzystwa monopolowo-handlowego. Nie powinno już być wolnego handlu, z wyjątkiem handlu detalicznego.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 94–97, oryginał, mps.

^c W dokumencie Heiler.

Franz Hayler (1900–1972) – kupiec i polityk, uczestnik puczu monachijskiego, od 1931 r. w NSDAP, od 1933 r. w SS (brigadeführer lub gruppenführer), od 1942 r. w Reichstagu, sekretarz stanu i zastępca ministra gospodarki, należał do Kręgu Przyjaciół Reichsführera SS i nosił tytuł wehrwirtschaftsführer, po wojnie przez wiele lat internowany.

Nr 31

1939 grudzień 11, poniedziałek, [Kraków] – Konferencja z przedstawicielami Beskidzkiego Towarzystwa Naftowego; meldunek standartenführera SS Diebitscha; rozmowa z dyrektorem ministerialnym Jarmerem i wyższym radcą rejencyjnym dr. Scheperssem; relacja dr. du Prela; osobista rozmowa z reichshauptamtsleiterem Schickedanzem

Godzina 15.30

Gubernator generalny przyjmuje delegację Beskiden-Ölgewinnungs- und Ölverarbeitungs-gesellschaft, w której skład wchodzi następujące osoby:

dyrektor Hans Schönemann,
dyrektor Hermann Petri,
dyrektor Kurt Glöckner,
dyrektor Gustav von Rautenkranz,
dyrektor Hubert Becker¹,

w celu zreferowania kwestii wydobywania i przeróbki ropy naftowej.

Dyrektor Glöckner powiadamia, że Beskidengesellschaft zostało założone w listopadzie 1939 r. jako G.m.b.H.^a Składa się ono z Beskiden-Erdöl-gewinnungs-gesellschaft i Erdölverarbeitungs-gesellschaft. Towarzystwo to zatrudnia około 4 tys. ludzi. Cały wysiłek jest skierowany na utrzymanie produkcji. Występują tutaj jeszcze pewne trudności, które należy przezwyciężyć. Na przykład w dostawach węgla pojawiają się spore opóźnienia i dopiero po dłuższym czasie udało się je przezwyciężyć. Także pozyskanie drewna, którego potrzeba w ogromnej ilości, jest bardzo trudne. Inny problem stanowi zaopatrzenie pracowników w niezbędne środki żywności oraz przedmioty codziennego użytku. Brakuje mąki, zbóż i cukru.

Gubernator generalny oświadcza, że za likwidację trudności związanych z zaopatrzeniem w środki żywności odpowiada szef dystryktu.

Natomiast jeżeli chodzi o wzrost produkcji, to trzeba podjąć wszelkie możliwe wysiłki, jako że zaopatrzenie w ropę naftową ma ogromne

^a Gesellschaft mit beschränkter Haftung – spółka z ograniczoną odpowiedzialnością (przyp. tłum.).

¹ Hubert Becker (1903–1975) – prof. dr inż., specjalista w zakresie wydobywania ropy naftowej, dyrektor szkoły majstrów wiertniczych w dolnosaskim Celle (Deutsche Bohrmeisterschule in Celle e.V.).

znaczenie. Jakiegokolwiek wątpliwości natury formalnej muszą zostać odsunięte na bok, decydujące jest to, aby ze źródeł ropy naftowej wygospodarować możliwie największe ilości ropy. [Gubernator generalny] prosi przedstawicieli Beskidengesellschaft, aby przedłożyli *exposé* na temat wszystkich najważniejszych kwestii.

Dyrektor Petri informuje o będących obecnie do dyspozycji ilościach ropy naftowej. Z posiadanych zasobów można natychmiast dostarczyć do Niemiec 3 tys. ton ropy, jeżeli byłyby gotowe niezbędne wagony-cysterny. Konieczna dla Generalnego Gubernatorstwa ilość ropy pozostanie w każdym razie zapewniona. Zapewniona jest także benzyna, około czterech milionów litrów, bez naruszania zapasów potrzebnych Generalnemu Gubernatorstwu.

Gubernator generalny dziękuje przybyłym za ich pracę i podkreśla, że za swój obowiązek uważa umożliwienie i ułatwienie wykonania tych prac. Zaleca utrzymywanie bliskiego kontaktu z tajnym radcą dr. Zetschem.

Godzina 16.00

Standartenführer SS Diebitisch² składa meldunek gubernatorowi generalnemu o rozlokowaniu dowodzonej przez niego jednostki SS.

Godzina 16.15

Dyrektor ministerialny Jarmer³ oraz wyższy radca rejencyjny dr Schepers składają relację gubernatorowi generalnemu na temat zasadniczych kwestii zagospodarowania przestrzennego w związku z planowaną budową wału wschodniego⁴.

² Karl Diebitsch (1899–1985) – artysta malarz, doradca Heinricha Himmlera, jeden z głównych przedstawicieli „niemieckiej sztuki” w okresie narodowego socjalizmu, członek SS (oberführer), 20 IV 1939 awansowany do stopnia standartenführera SS, dowodził 11 wzmocnionym pułkiem SS, którego część jesienią 1939 i wiosną 1940 r. stacjonowała w Radomiu, Warszawie i Lublinie (11 Verstärkte SS-Totenkopfstandarte).

³ Ernst Jarmer (1886–1945) – dr n. prawnych, adwokat, administratywista, doradca gospodarczy, członek NSDAP, marszałek Prowincji Pomorze, kierownik w Placówce Rzeszy ds. Ładu Przestrzennego i w Komisariacie Rzeszy ds. Socjalnego Budownictwa Mieszkaniowego.

⁴ Joseph Goebbels w swoich *Dziennikach* odnotował pod datą 30 IX 1939 r. m.in., że Führer chce zbudować na linii Wisły niezdobytą linię umocnień – wał wschodni: „[wzdłuż Wisły] zbudujemy nową linię umocnień. To ostatecznie odizoluje Niemcy od Rosji”

Gubernator generalny podkreśla, że planowanego wału wschodniego nie należy traktować jak wału zachodniego^b, w tym przypadku chodzi o zwarte umocnienia ziemne i możliwie dobre połączenia drogowe dla pozostających na tyłach jednostek wojskowych.

Dyrektor ministerialny Jarmer omawia najbardziej skuteczne – z punktu widzenia gospodarczego, nie militarnego – poprowadzenie linii wału wschodniego. Z czysto z gospodarczego punktu widzenia będzie to oznaczało poważne utrudnienia, jeżeli linie poprowadzi się bezpośrednio wzdłuż Wisły.

Gubernator generalny proponuje przydzielić wyższemu radcy stanu dr. Schepersowi większy sztab współpracowników do przygotowania zagospodarowania przestrzennego, którzy następnie w porozumieniu z szefem dystryktu zajęliby się właściwymi kwestiami. Warunkiem jest pewien zakres wiedzy o zagospodarowaniu przestrzennym.

Godzina 17.00

Reichsamttsleiter Freiherr dr du Prel składa relację gubernatorowi generalnemu na temat spraw związanych z prasą i radiem.

Godzina 18.00

Gubernator generalny przyjmuje reichshauptamtsleiters Schickedanza na osobistej rozmowie.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 98–100, oryginał, mps.

(cyt. za J. Goebbels, *Dzienniki*, t. 2: 1939–1943, wybór, tłum., wstęp i oprac. E.C. Król, Warszawa 2013, s. 19).

^b Wał zachodni, linia Zygfryda (przyp. tłum.).

Nr 32

1939 grudzień 12, wtorek, [Kraków] – Sprawozdanie landesbauernführera Körnera; narada z gen. Reineckem; spotkanie z przywódcą młodzieży Rzeszy Baldurem von Schirachem; sprawozdanie dr. du Prela; informacja burgrabiego o planowanych wydatkach na Wawelu

Godzina 11.00

Landesbauernführer Körner informuje gubernatora generalnego o zadaniach i celach hodowli koni w Generalnym Gubernatorstwie i przekazuje mu dwa projekty dotyczące związanych z tym kwestii, które gubernator generalny dołącza do akt przygotowanych na spotkanie w Spale^a.

Godzina 11.30

Gubernator generalny przyjmuje generała Reineckiego^b w towarzystwie reichsamtsleitiera Schmidta¹.

Gubernator generalny określa współpracę z Wehrmachtem jako znakomitą i oświadcza, że żadnego rozporządzenia nie wydaje się bez powiadomienia o tym specjalnego oficera łącznikowego z Wehrmachtem.

Generał Reinecke porusza następujące sprawy:

Utworzenie dużej centrali w celu przyjęcia 380 tys. mundurów polskich jeńców wojennych.

Zaopatrzenie byłych żołnierzy polskich rosyjskiego i austriackiego pochodzenia.

Zaopatrzenie rodzin żołnierzy polskich znajdujących się w niewoli.

Gubernator generalny zarządza sprawdzenie kwestii związanych z instytucjami zaopatrzenia emerytalnego państwa polskiego pod

^a W dokumencie Spala.

^b W dokumencie Reinicke.

Hermann Reinecke (1888–1973) – wojskowy (gen. piech.), w latach 1939–1945 szef Zarządu Spraw Ogólnych Wehrmachtu, w naczelnym dowództwie odpowiedzialny za sprawy jeńców wojennych, od 1944 r. szef Narodowosocjalistycznego Sztabu Dowodzenia Wehrmachtu, w 1948 r. skazany przez Amerykański Trybunał w Norymberdze (USA vs. Wilhelm von Leeb) na dożywotnie więzienie, w 1954 r. ułaskawiony.

¹ Fritz Schmidt (1903–1943) – polityk, od 1929 r. w NSDAP, od 1938 r. w Urzędzie Zastępcy Führera, od 1940 r. generalny komisarz ds. politycznych i propagandy w Holandii, reichsamtsleiter, zginął w wypadku.

kątem zabezpieczenia członków rodzin polskich jeńców wojennych i związaną z tym sprawę transferu niezbędnych środków przez prezesa Spindlera.

Godzina 12.00

Gubernator generalny wręcza inspektorowi sprawiedliwości Boeckowi odznakę honorową za 25-letnią służbę.

Godzina 15.00

Spotkanie gubernatora generalnego z przywódcą młodzieży Rzeszy Baldurem von Schirachem².

Przywódcą młodzieży Rzeszy prosi gubernatora generalnego o dopuszczenie jednego z najzdolniejszych współpracowników zajmujących się sprawami narodowościowymi, towarzysza partyjnego Stadlera³, do opieki nad młodzieżą volksdeutsche.

Gubernator generalny wyraża na to zgodę i oświadcza, że jest gotowy przydzielić towarzyszowi Stadlerowi specjalne zadanie opieki nad młodzieżą volksdeutsche w Generalnym Gubernatorstwie oraz jej wychowania w duchu narodowosocjalistycznym.

Przywódcą młodzieży Rzeszy dziękuje gubernatorowi generalnemu za tę obietnicę i zapowiada, że towarzysz partyjny Stadler zamelduje się w najbliższych dniach u gubernatora generalnego.

Ponieważ zadanie opieki nad niemiecką narodowością w Generalnym Gubernatorstwie otrzymał już od gubernatora generalnego towarzysz partyjny Opdenhoff, to gubernator generalny zwraca jeszcze uwagę przywódcy młodzieży Rzeszy, że konsekwencją tego będzie pewne podporządkowanie towarzysza partyjnego Stadlera Opdenhoffowi. Wszystkie te kwestie mają zostać poddane specjalnej regulacji.

² Baldur von Schirach (1907–1974) – polityk, od 1925 r. w NSDAP, od 1928 r. kierował narodowosocjalistycznym związkiem studentów, w latach 1933–1940 przywódca Hitlerjugend, w latach 1940–1945 gauleiter Wiednia, zbrodniarz wojenny, skazany w 1946 r. przez Międzynarodowy Trybunał Wojenny w Norymberdze na 20 lat więzienia.

³ Theo Albert Stadler (1910–1984) – polityk, od 1937 r. kierownik Biura Współpracy z Zagranicą Przywództwa Młodzieży Rzeszy (od 1940 r. pełnomocnik ds. GG), w latach 1937–1940 pracował w Głównym Urzędzie SS ds. Mniejszości Niemieckiej, od 1938 r. w Reichstagu, od 1941 r. inspektor w Komisariacie Rzeszy w Holandii, od 1942 r. gruppenleiter w Ministerstwie Rzeszy ds. Okupowanych Terenów Wschodnich.

Godzina 20.00

Reichsamtsleiter freiherr dr du Prel składa relację gubernatorowi generalnemu z najważniejszych wydarzeń dnia.

Gubernator generalny akceptuje kosztorys zamontowania projektora filmowego na zamku i zarządza poza tym, aby plany budowy rozgłośni w Krakowie zostały przekazane referentowi finansowemu prezesowi Spindlerowi.

Freiherr du Prel informuje następnie [generalnego gubernatora] o różnych sprawach związanych z konfiskatami maszyn drukarskich przez niemieckie instytucje Rzeszy. [Du Prel] przekaze te sprawy kierownikowi Urzędu Powierniczego Generalnego Gubernatorstwa, radcy ministerialnemu Plodeckowi.

Godzina 20.30

Burgrabia Buchner przedkłada gubernatorowi generalnemu zarys budżetu zamku dotyczący zapotrzebowania rzeczowego i personalnego oraz wydatków specjalnych na przebudowy i nowe prace budowlane.

Gubernator generalny zarządza przekazanie tego budżetu, za pośrednictwem szefa urzędu radcy ministerialnego dr Bühlera, referentowi finansowemu prezesowi^c Spindlerowi.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 101-103, oryginał, mps.

^c W dokumencie Finanzpräsident – określenie stanowiska służbowego w niemieckiej administracji skarbowej, odpowiednik radcy ministerialnego.

Nr 33

1939 grudzień 13, środa, [Kraków] – Konferencja z przedstawicielem Frontu Pracy Hornungiem; sprawozdanie tajnego radcy Zetschego ze spotkania z ministrem gospodarki Rzeszy i urzędnikami jego ministerstwa oraz projekty zarządzeń dotyczących bankowości, prawa górniczego i indywidualnych ubezpieczeń

Godzina 10.30

Towarzysz partyjny Hornung melduje się jako przedstawiciel Frontu Pracy^a, który proponuje przeprowadzenie w Generalnym Gubernatorstwie przedsięwzięć budowlanych i osiedleńczych. Gubernator generalny zwraca mu uwagę na szczególną strukturę niemczyzny w Generalnym Gubernatorstwie, która utrudnia tego rodzaju plany. Poza tym radca ministerialny dr Bühler otrzymał już zadanie omówienia z towarzyszem partyjnym Hornungiem możliwości użycia Frontu Pracy w Generalnym Gubernatorstwie.

Godzina 13.30

Gubernator generalny przyjmuje reichskriegsopferführera Oberlindobera¹.

Godzina 18.00

Tajny radca Zetsche informuje gubernatora generalnego o swojej wizycie u ministra gospodarki Rzeszy 12 grudnia. Podczas tej wizyty [minister] wykazał pełne zrozumienie dla spraw gospodarczych Generalnego Gubernatorstwa. [Zetschemu] udało się osiągnąć sukces w kwestii personalnej Wydziału Gospodarki w Urzędzie Gubernatora Generalnego: minister gospodarki Rzeszy zapewnił go o szybkim oddelegowaniu piętnastu pracowników, o których wnoszono. Po rozwiązaniu biura pełnomocnika ge-

^a Chodzi o Niemiecki Front Pracy – Deutsche Arbeitsfront.

¹ Rozmowa dotyczyła m.in. planu Hansa Franka przeznaczenia kurortów Zakopane i Krynica na potrzeby niemieckich ofiar wojny (*Oberlindober bei Dr. Frank. Zakopane für deutsche Kriegsoffer*, „Völkischer Beobachter”, 15 XII 1939, s. 1).

Hanns Oberlindober (1896–1949) – polityk, od 1922 r. w NSDAP, członek SA (Gruppenführer), od 1930 r. w Reichstagu, pełnił wiele funkcji państwowych i społecznych, m.in. w organizacjach zajmujących się opieką nad kombatantami, w 1948 r. ekstradowany przez Amerykanów do Polski, zmarł w jednym z warszawskich szpitali.

neralnego do spraw gospodarki wolne będą kolejne osoby, które można bez problemu oddelegować do Krakowa. Poza tym będzie możliwe udostępnienie większej liczby młodych ludzi z organizacji gospodarki przemysłowej, więc również z tej strony będzie można wysłać pomocników i referentów.

Jeżeli chodzi o realizację planu czteroletniego, [Zetsche] poprosił ministra gospodarki Rzeszy, aby wyznaczył różne branże gospodarki przemysłowej, które odgrywają, zdaniem rządu, istotną rolę w realizacji planu czteroletniego w Generalnym Gubernatorstwie, aby w ten sposób spełnić życzenie generała marszałka polnego Göringa dotyczące tego zagadnienia. Minister gospodarki Rzeszy wyraził swoją gotowość [do realizacji] tego zadania.

Kolejnym punktem rozmowy były różne sprawy związane z importem i eksportem towarów wszelkiego rodzaju z Rzeszy Niemieckiej. W tym kontekście omówiono także obrót towarowy Generalnego Gubernatorstwa ze Słowacją. Dostawy towarów do Niemiec obejmują sól, węgiel, cement i ropę naftową.

Sprawa przyszłego opodatkowania **Beskiden-Gesellschaften** była przedmiotem rozmowy z dr. Fischerem, kierownikiem Wydziału Ropy Naftowej w Ministerstwie Gospodarki Rzeszy. Poruszono następujące kwestie istotne dla dalszego postępowania w tej sprawie w Urzędzie Gubernatora Generalnego:

- a) Przeniesienie siedziby obu **Beskiden-Gesellschaften** do Jasła.
- b) Przyznanie [Urzędowi Gubernatora Generalnego] jednego miejsca w zarządzie obu towarzystw.
- c) Utworzenie stanowiska powiernika dla uprawnionych do wydobywania ropy naftowej w okręgu beskidzkim.
- d) Intensyfikacja wydobywania ropy naftowej poprzez nadsyłanie wielu urzędników do wierceń oraz niezbędnego do tego personelu.
- e) Przejęcie gotowej ropy naftowej lub uzyskanych z niej produktów: albo przez monopol naftowy w Generalnym Gubernatorstwie, albo przez **Beskiden-Gesellschaften**.

Wymienione punkty będą przedmiotem zwołanego do Berlina posiedzenia udziałowców okręgu beskidzkiego.

Jeżeli chodzi o Bank Emisyjny w Polsce, to [Zetsche] przekazał ministrowi gospodarki Rzeszy, że zasadniczo zgodne zapatrywania na tę sprawę mają gubernator generalny oraz ministerstwa Rzeszy. Minister gospodarki Rzeszy przedstawił następujące kwestie, jako wymagające wyjaśnienia:

a) Zagadnienie Urzędu Powierniczego w Urzędzie Gubernatora Generalnego.

b) Realizacja planu czteroletniego i zadań gospodarczo-politycznych Urzędu lub Wydziału Gospodarki w Urzędzie Gubernatora Generalnego.

Po złożeniu tej relacji tajny radca Zetsche przekazał gubernatorowi generalnemu projekty następujących rozporządzeń:

1. O Banku Emisyjnym w Polsce².

2. O traktowaniu po 31 sierpnia 1939 r. należności powstałych w instytucjach kredytowych w Generalnym Gubernatorstwie na polskich obszarach okupowanych.

3. O utworzeniu Urzędu Nadzoru Bankowego³.

4. O ograniczeniu wypłat i przelewów należności znajdujących się 31 sierpnia 1939 r. w niepaństwowych instytucjach kredytowych w Generalnym Gubernatorstwie.

5. O uwzględnieniu interesów właścicieli praw do wydobywania ropy naftowej w Generalnym Gubernatorstwie⁴.

6. Dotyczące wypłat lub przelewów z kont w bankach dawnego państwa polskiego.

7. Gubernatora generalnego dla polskich obszarów okupowanych o indywidualnych ubezpieczeniach w Generalnym Gubernatorstwie⁵.

8. O prawach do kopalni i udziałach w kopalniach w Generalnym Gubernatorstwie dla polskich obszarów okupowanych⁶.

Projekty tych rozporządzeń zostały przekazane sędziemu sądu apelacyjnego dr. Wehowi w celu dopracowania.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 104–107, oryginał, mps.

² Rozporządzenie o Banku Emisyjnym w Polsce z 15 XII 1939 r., „Dziennik Rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla Okupowanych Polskich Obszarów” [dalej DzR GGdOPO] 1939, nr 14, s. 238.

³ Rozporządzenie w sprawie założenia Urzędu Nadzoru Bankowego z 14 XII 1939 r., DzR GGdOPO, 1939, nr 14, s. 236.

⁴ Rozporządzenie o pilnowaniu interesów posiadaczy praw wydobywania ropy naftowej w Generalnym Gubernatorstwie z 14 XII 1939 r., DzR GGdOPO 1939, nr 14, s. 236.

⁵ Rozporządzenie o ubezpieczeniu indywidualnym w Generalnym Gubernatorstwie z 21 XII 1939 r., DzR GGdOPO 1939, nr 14, s. 244.

⁶ Rozporządzenie o prawach i udziałach górniczych w Generalnym Gubernatorstwie z 14 XII 1939 r., DzR GGdOPO 1939, nr 14, s. 235.

Nr 34

1939 grudzień 14, czwartek, [Kraków] – Rozmowa z landratem dr. Siebertem; sprawozdanie naczelnika powiatu Chełm Kalmusa; spotkanie z kierownikiem wydziału Frauendorferem i landratem Siebertem; przyjęcie generalarbeitsführera Tholensa i gubernatora Dystryktu Kraków Wächtera

Godzina 10.30

Landrat dr Siebert przedkłada gubernatorowi generalnemu dwa rozporządzenia: o uzbrojeniu urzędników leśnictwa oraz o obowiązku meldunkowym cudzoziemców, jak również przepisy wykonawcze o wjeździe i wyjeździe do Generalnego Gubernatorstwa i wyjeździe z niego. Następnie poinformował o staraniach NSV^a, by stworzyć w Generalnym Gubernatorstwie polską NSV^a i wyraża swoje poważne wątpliwości dotyczące takich dążeń.

Gubernator generalny oświadcza, że tego typu pomysły muszą być natychmiast zakończone, i nakazuje wezwanie odpowiedzialnego za to standartenführera Janowskiego.

Landrat dr Siebert porusza kwestię hierarchii urzędniczej.

Gubernator generalny ogłasza następującą hierarchię:

Grupa 1: gubernator generalny

Grupa 2: minister Rzeszy Seyss-Inquart^b

Grupa 3a: dyrektor ministerialny dr Bühler

Grupa 3b: wyższy dowódca SS i policji

Grupa 4: szefowie dystryktów

Grupa 5: kierownicy wydziałów w Urzędzie Gubernatora Generalnego

Grupa 6: szefowie urzędów i wyżsi¹ dowódcy policji przy szefach dystryktów

Grupa 7: naczelnicy powiatów i miast

Grupa 8: szefowie wydziałów przy szefach dystryktów

Grupa 9: funkcjonariusze NSDAP lub referenci przy naczelnikach powiatów i miast.

^a Nationalsozialistische Volkswohlfahrt – Narodowosocjalistyczna Ludowa Opieka Społeczna.

^b W dokumencie Seiss-Inquard (przyp. tłum.).

¹ Tak w dokumencie, chociaż w dystryktach działali dowódcy SS i policji.

Wewnątrz każdej grupy [o hierarchii] decyduje wiek, a przy równym wieku – staż służbowy.

Landrat dr Siebert prosi gubernatora generalnego o decyzję w sprawie rangi prezydentów miast Krakowa i Warszawy. Nadburmistrz Zörner² rości sobie prawo do rangi sekretarza stanu, ponieważ ma odpowiednie pobory.

Gubernator generalny oświadcza, że prezydentowi miasta przysługuje jedynie ranga naczelnika powiatu.

Godzina 11.00

Naczelnik powiatu Kalmus informuje gubernatora generalnego o stosunkach panujących w jego obwodzie urzędowym oraz o prośbie osiadłych tam volksdeutschów dotyczącej szybkiego przeniesienia do Rzeszy.

Gubernator generalny oświadcza, że należy wszystko przygotować w sprawie przesiedlenia tych Niemców i zarządza wysłanie następującego telexu do namiestnika Rzeszy Greisera³ w Poznaniu:

„Mieszkających w Generalnym Gubernatorstwie blisko 30 tys. volksdeutschów prosi usilnie, jak wynika z raportu złożonego mi przez naczelnika powiatu Kalmusa w Chełmie, o jak najszybsze ponowne przeniesienie ich do odpowiedniego obszaru zasiedlenia w Rzeszy. W tym przypadku chodzi o najbardziej wartościowych volksdeutschów zajmujących się wyłącznie rolnictwem. Po rozmowach z reichsführerem SS Himmlerem obszarem przesiedlenia wchodzącym w rachubę w przy-

² Ernst Emil Zörner (1895–1945/1960 [zmarł prawdopodobnie w 1945 r., ale sądownie uznano śmierć w 1960 r.]), kupiec i polityk, w czasie I wojny światowej ranny pod Bełżcem, od 1922 r. w NSDAP, w 1930 r. przewodniczący Landtagu w Brunzshwiku, w 1933 r. wiceprzewodniczący Reichstagu, protestował przeciw złemu traktowaniu „więźniów ochronnych”, od sierpnia 1933 do lipca 1939 r. nadburmistrz Drezna, potem prezes i dyrektor wykonawczy Placówki Nadania Nowego Kształtu Stolicy Rzeszy, zastępca Generalnego Inspektora Budowlanego Stolicy Rzeszy, od 23 XI 1939 do stycznia 1940 r. naczelnik miasta w Krakowie, od 21 II 1940 do 10 IV 1942 r. szef i gubernator Dystryktu Lublin, odwołany z inicjatywy dowódcy SS i policji Odilo Globocnika (pod zarzutem utrudniania mordowania Żydów), skierowany do pracy w organizacji Todta na froncie wschodnim, miał popełnić samobójstwo na terenie Protektoratu Czech i Moraw.

³ Arthur Carl Greiser (1897–1946) – polityk, w latach 1934–1939 prezydent senatu Wolnego Miasta Gdańska, od listopada 1939 do stycznia 1945 r. namiestnik Rzeszy w Okręgu Rzeszy Poznań (od 29 I 1940 r. Kraj Warty), w latach 1940–1945 w Reichstagu, w 1946 r. ekstradowany przez Amerykanów do Polski, skazany przez Najwyższy Trybunał Narodowy na karę śmierci i publicznie stracony.

padku tych volksdeutschów jest przede wszystkim Kraj Warty. Proszę Pana o szybkie powiadomienie mnie, pod jakimi warunkami możliwe jest natychmiastowe wdrożenie procedury powrotu tych volksdeutschów do Kraju Warty. Nakazałem wyższemu dowódcy SS i policji Krügerowi, aby natychmiast przyspieszył odesłanie tych Niemców”.

Godzina 11.30

Spotkanie gubernatora generalnego z wyższym dowódcą SS i policji Krügerem.

Godzina 15.30

Kierownik wydziału Frauendorfer przekazuje gubernatorowi generalnemu memorandum na temat sytuacji na rynku pracy w Polsce i informuje o stanie wysyłania siły roboczej do Rzeszy. Dotychczas przekazano około 30 tys. robotników do Rzeszy. Należy mieć nadzieję na możliwość podniesienia tej liczby do miliona.

Landrat dr Siebert przedkłada gubernatorowi generalnemu zlecone przez niego rozporządzenie, które rozciąga obowiązek pracy na młodzież w wieku od 14 do 18 lat. [Doktor Siebert] prosi o ponowne podpisanie rozporządzenia w sprawie pomocy dla bezrobotnych, gdyż wprowadzono w nim zmiany na życzenie ministra Rzeszy Seyssa-Inquarta.

Godzina 15.40

Gubernator generalny przyjmuje generalarbeitsführera Tholensa^c w towarzystwie szefa dystryktu Wächtera w celu złożenia relacji.

Generalarbeitsführer Tholens^c informuje gubernatora generalnego o możliwościach udziału Służby Pracy w tworzeniu obowiązkowej pracy dla Polaków. Udział ten [Tholens] wyobraża sobie następująco: z polskich robotników podlegających temu obowiązkowi będą tworzone drużyny złożone z od 20 do 25 ludzi pod kierownictwem polskiego brygadzysty. Dziesięć takich oddziałów, po 250 robotników każdy, łączyłoby się pod dowództwem zwierzchnika średniego szczebla, oberstfeldmeistra.

Gubernator generalny aprobuje ten plany i apeluje o pilne przysłanie 40 arbeitsdienstführerów do Dystryktu Kraków. Szef dystryktu zadba już o to, aby ludzie ci mogli od razu rozpocząć pracę. Ostateczne uregu-

^c W dokumencie Tolens.

Hermann Tholens (1882–1967) – polityk, od 1931 r. w NSDAP, czynny w Służbie Pracy Rzeszy.

lowanie tej kwestii będzie możliwe po zdobyciu doświadczeń przez tych ludzi. Gubernator generalny zarządza wysłanie następującego pisma do reichsarbeitsführera Hierla⁴:

„Drogi Towarzyszu Partyjny Hierl! Generalarbeitsführer Tholens^c był tak uprzejmy, że zapoznał mnie z zasadniczymi warunkami, pod którymi byłby Pan gotowy pozytywnie odpowiedzieć na moją prośbę o oddanie mi do dyspozycji arbeitsdienstführerów w celu zaprowadzenia obowiązku pracy dla Polaków.

Zgadzam się z tymi postulatami oraz wytycznymi i proszę o możliwie szybkie wysłanie kilkudziesięciu sprawdzonych arbeitsdienstführerów, którzy podjęliby najpierw pracę, zgodnie z Pana wytycznymi, w Dystrykcie Kraków (około 30 tys. km kw. z mniej więcej 3,3 mln mieszkańców nieniemieckiego pochodzenia). Na podstawie doświadczeń tej pierwszej grupy zostanie ustanowiona ostateczna regulacja działań kierownictwa Służba Pracy w Generalnym Gubernatorstwie.

Dziękuję Panu, Drogi Towarzyszu Partyjny Hierl, za Pana przychylność, jednocześnie poprosiłem generalarbeitsführera Tholensa^c, aby także i w przyszłości zajmował się angażowaniem Służby Pracy Rzeszy w Generalnym Gubernatorstwie, a ja osobiście jestem bardzo zadowolony, że udzielił pozytywnej odpowiedzi – uwzględniając, rzecz jasna, Pana pozwolenie – na moją prośbę.

Bardzo się cieszę na przybycie arbeitsführerów, których – już chociażby z powodu wspianego znaczenia Pana dzieła: stworzenia Służby Pracy Rzeszy – powitam bardzo serdecznie. Zrobię wszystko, aby warunki pracy były możliwie najlepsze”.

Generalarbeitsführer Tholens^c podkreśla, że istnieją tutaj dobre możliwości do działania unterführerów, którzy zwykle, z powodu swojego wieku, nie mogą być zatrudniani. Ludzie w wieku poniżej 35 lat nie są pożądanymi w Generalnym Gubernatorstwie, tutaj trzeba się bowiem mocno zaangażować, niezbędna jest także dobra znajomość ludzi. Generalar-

⁴ Konstantin Hierl (1875–1955) – polityk, przywódca Służby Pracy Rzeszy [dalej RAD]. W 1919 r. jako major w politycznym departamencie Reichswehry w Monachium nakazał byłemu żołnierzowi Hitlerowi, by ten wziął udział w spotkaniu Niemieckiej Partii Robotników. Hierl od 1931 r. kierował Ochotniczą Służbą Pracy, przekształconą w Narodowosocjalistyczną Służbę Pracy i RAD (reichsarbeitsführer), sekretarz ds. pracy w Ministerstwie Pracy, 24 II 1945 r. udekorowany Orderem Niemieckim, po wojnie skazany na pięć lat obozu pracy.

beitsführer zasięgnął jeszcze informacji o możliwościach zabezpieczenia [finansowego] dla arbeitsdienstführerów kończących służbę.

Gubernator generalny zapewnia generalarbeitsführera, że szefowie dystryktów zrobią wszystko, aby pomóc tym ludziom. Zapewni im się zatrudnienie w sektorze cywilnym, poprzez przejęcie przez inne gałęzie administracji – leśnictwo, koleje itp., poza tym w ten sposób możliwe stanie się przeniesienie ich do kraju [Rzeszy].

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 108–112, oryginał, mps.

Nr 35

1939 grudzień 15, piątek, [Kraków] – Rozmowa z gubernatorem Schmidtem; narada z dr. Siebertem i standartenführerem SS Janowskim; rozmowa z dr. Walbaumem; sprawozdanie Hasselblatta i von Stadena; informacja posta von Wühlischa o spotkaniu z nuncjuszem apostolskim; interwencja du Prela

Godzina 10.30

Gubernator generalny przyjmuje szefa dystryktu Schmidta, który wyraża prośbę, aby dwóch odwołanych naczelników powiatów Chełm i Hrubieszów, Kalmus i Behrendt^a, mogli pozostać na swoich stanowiskach. Gubernator generalny zarządza wysłanie następującego teleksu do ministra spraw wewnętrznych Rzeszy:

Obaj naczelnicy: Kalmus – powiatu Chełm, i Behrendt – powiatu Hrubieszów, są obecnie absolutnie niezbędni z powodu odbywającego się właśnie w okęgach nadgranicznych przesiedlenia Niemców wołyńskich. Chciałbym prosić o pozostawienie ich jeszcze do końca marca na aktualnych stanowiskach, jako że naczelnicy ci muszą, zgodnie z umową niemiecko-rosyjską, przejąć ponad połowę wszystkich przesiedlanych Niemców wołyńskich i zapewnić im pierwszą opiekę, do czego przez kilka tygodni się przygotowywali.

Godzina 10.45

Landrat dr Siebert informuje gubernatora generalnego, że w kwestii Narodowosocjalistycznej Ludowej Opieki Społecznej^b doszło już do porozumienia. Początkowo wyglądało na to, że pojawiają się problemy między Narodowosocjalistyczną Ludową Opieką Społeczną^b i placówką „Opieki Narodowej”^c. Teraz jednak udało się uzgodnić, że przyszłe

^a W dokumencie Berendt.

Erich Behrendt (1904–1941) – dr, polityk, od 1929 r. NSDAP, brigadeführer SA, od 1933 r. w Reichstagu, od października 1939 do czerwca 1940 r. naczelnik powiatu Hrubieszów, odpowiedzialny za przepędzenie hrubieszowskich Żydów przez Bug do ZSRR, zadenuncjowany przez Ukraińców jako rzekomy polonofil, wysłany na front wschodni (por. rez.), poległ pod Leningradem.

^b W dokumencie NSV.

^c W dokumencie Volkspflege, szeroko pojęta dbałość o substancję narodową; ważny element polityki rasistowskiej nazistów (przyp. tłum.).

zabezpieczenie polskich interesów dobroczynnych będzie się odbywało pod szyldem „Ludowej Opieki Społecznej”, a nie Narodowosocjalistycznej Ludowej Opieki Społecznej^b, podczas gdy urząd zajmujący się „Opieką Narodową”^c przejmie państwową część opieki. Kierownictwo „Ludowej Opieki Społecznej” podlega [standartenführerowi] Janowskiemu.

Gubernator generalny wyraża swoją akceptację i podporządkowuje [standartenführera] Janowskiego wydziałowi spraw wewnętrznych.

Standartenführer Janowsky informuje o organizowaniu samopomocy polskiej, wzorowanej na Akcji Pomocy Zimowej w Rzeszy, polegającym na tym, że we wsiach zbiera się żywność i odzież, a w miastach – pieniądze. Uważa się przy tym na to, aby akcja samopomocy nie prowadziła do organizowania się mężczyzn, którym mogłyby w pewnych okolicznościach przyświecać inne cele.

Gubernator generalny ostrzega z naciskiem przed groźbą, jaką może stanowić danie Polakom możliwości organizowania się. W celu zapobieżenia temu zagrożeniu gubernator generalny zarządza, aby cały plan organizacji przygotowano w porozumieniu z wyższym dowódcą SS i policji, a następnie przedłożono jemu, generalnemu gubernatorowi, do zatwierdzenia. Należy zawsze pamiętać o tym, że potrzebna jest bezwzględność i że wszystkimi środkami należy dążyć do tego, aby Polacy pod pozorem innych form nie próbowali tworzyć jakichkolwiek struktur wspólnotowych.

Godzina 11.00

Gubernator generalny omawia z dr. Walbaumem kwestie związane z systemem opieki zdrowotnej w Generalnym Gubernatorstwie. Mianuje dr. Walbauma gesundheitsführerem^d w Generalnym Gubernatorstwie w randze kierownika wydziału i nakreśla ogólne ramy obowiązków gesundheitsführera. Wszystko, co nie należy bezpośrednio do opieki zdrowotnej, np. badania rodów^e, opieka narodowa [Volkspflege], opieka nad mniejszościami itp., nie wlicza się do obowiązków gesundheitsführera, lecz do [zadań] Wydziału Administracji Wewnętrznej. Gesundheitsführer

^d Tytuł nadawany lekarzom przez nazistów. W tym przypadku chodzi o naczelnego lekarza Generalnego Gubernatorstwa.

^e W dokumencie Sippenforschung, rodzaj badań genealogicznych, mających na celu wykazanie „aryjskiego pochodzenia”; ważny element polityki rasowej nazistów.

jest odpowiedzialny wyłącznie za wszelkie kwestie związane z opieką zdrowotną, podlega mu także Czerwony Krzyż Generalnego Gubernatorstwa. Przy wszystkich podejmowanych środkach [Walbaum] może liczyć na pełne poparcie gubernatora generalnego.

D[okto]r Walbaum zdaje gubernatorowi generalnemu relację na temat aktualnego stanu zagrożenia epidemią w Generalnym Gubernatorstwie. Obecnie nie ma zagrożenia bezpośredniego. Trzeba jednak odnotować, że Niemcy są zagrożeni w większym stopniu niż Polacy, którzy mają pewną odporność na epidemię. Na przykład czerwotka spowodowała u Niemców 10 proc. zgonów, podczas gdy u Polaków jedynie 3 proc. Meldunki o wybuchu epidemii są formułowane na podstawie dotychczasowych polskich przepisów dotyczących epidemii, które zawierają podobne zapisy jak niemieckie prawo o epidemiach. Po wpłynięciu meldunków ogniska epidemii są w odpowiedni sposób izolowane. Ochronę przeciwko tyfusowi stanowią szczepionki, trudniej natomiast zwalcza się tyfus plamisty, na który wynaleziono już serum¹, ale jego produkcja jest bardzo kosztowana i czasochłonna. Zagrożeniu przeniesienia epidemii w transportach przesiedleńczych zapobiega się, przestrzegając zasady, zgodnie z którą pociągi używane do tych transportów jeżdżą pełne tylko w jedną stronę, a potem wracają puste do miejsca wyjazdu transportu.

Gubernator generalny pyta o liczbę niemieckich lekarzy praktykujących w Generalnym Gubernatorstwie.

D[okto]r Walbaum podaje liczbę szesnastu lekarzy, włącznie z lekarzami szpitalnymi. Lekarze polscy mogą leczyć jedynie Polaków, ale nie Niemców. W Krakowie istnieje szpital niemiecki², w którym pracuje jeden chirurg i jeden internista.

Gubernator generalny zarządza podporządkowanie dr. Fischedera Gesundheitsführerowi dr. Walbaumowi.

¹ Szczepionka przeciwtyfusowa, wynaleziona w latach dwudziestych XX w. przez polskiego biologa pochodzenia austriackiego, profesora Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, Rudolfa Stefana Weigla, była do czasu odkrycia antybiotyków jedyną skuteczną metodą walki z tyfusem plamistym.

² Właśc. Szpital Ubezpieczalni Społecznej im. Gabriela Narutowicza przy ul. Prądnickiej 37, uroczyste otwarty 10 XI 1934 r. (*Amtliches Fernsprechbuch für das Generalgouvernement 1940*, Krakau 1940, s. 13; „Ilustrowany Kurjer Codzienny”, 11 XI 1934, nr 313).

D[okto]r Walbaum składa relację na temat uzdrowiska w Krynicy^f, które łączy w sobie oddziaływanie lecznicze kilku niemieckich uzdrowisk, takich jak Pyrmont³, Mergentheim⁴ i Kissingen⁵.

Gubernator generalny proponuje, aby jeden ze znajdujących się tam domów zarezerwować dla Urzędu Gubernatora Generalnego.

Godzina 11.45

Dyrektor generalny Arendts⁶ odmeldowuje się u gubernatora generalnego.

Godzina 12.00

Hasselblatt⁷ i von Staden⁸ składają relację gubernatorowi generalnemu na temat stanu akcji przesiedlania Niemców z krajów bałtyckich i wspominają przy tym o mieszkających w Generalnym Gubernatorstwie od dwunastu do piętnastu właścicielach majoratów⁹ pochodzących z krajów bałtyckich, których dobra zostały skonfiskowane w 1919 r. bez odszkodowania.

Gubernator generalny proponuje, aby przedstawiono mu propozycje na piśmie w tej sprawie; prawdopodobnie możliwe jest wypłacenie jakiegoś odszkodowania. Osiedlenie tych właścicieli ziemskich z krajów bałtyckich w okolicach Krakowa wydaje się pożądane, jako że w tym przypadku chodzi o ludzi, którzy są obeznani z trudami życia na wschodzie.

^f W dokumencie Grinitza, odręcznie poprawione na Krinitza.

³ Bad Pyrmont – obecnie w kraju związkowym Dolna Saksonia, w powiecie Hameln-Pyrmont.

⁴ Bad Mergentheim – obecnie w kraju związkowym Badenia-Wirtembergia, w powiecie Main-Tauber.

⁵ Bad Kissingen – obecnie w kraju związkowym Bawaria, siedziba powiatu.

⁶ Wilhelm Arendts (1883–1958) – prawnik i finansista.

⁷ Werner Richard Karl Hasselblatt (1890–1958) – niemiecki prawnik i polityk z Estonii, w latach 1931–1945 zastępca i przewodniczący Związku Niemieckich Grup Narodowych w Europie, członek Akademii Prawa Niemieckiego, w 1939 r. komisarz przesiedleńczy.

⁸ Berndt von Staden (1919–2014) – niemiecki dyplomata i polityk z Estonii, w 1939 r. komisarz przesiedleńczy, w czasie wojny żołnierz Abwehry, w latach 1973–1979 ambasador RFN w USA, w latach 1981–1983 sekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych.

⁹ Majorat – majątek ziemski posiadający swój własny statut (akt fundacyjny) zapobiegający rozdrobnieniu dóbr. Ordynacją rodową zarządzał fideikomisarz (powiernik fideikomisu), który nie był właścicielem majątku. Z reguły fideikomisarzem był najstarszy syn.

Godzina 12.15

Przedstawiciel dyplomatyczny von Wühlisch⁸ informuje gubernatora generalnego, że papież¹⁰ wyraził życzenie zrobienia czegoś dla cierpiących biedę Polaków. Przekazuje gubernatorowi generalnemu pismo nuncjusza apostolskiego¹¹.

Gubernator generalny zarządza, aby przeprowadzenie tej akcji pomocy nie odbywało się za pośrednictwem organizacji kościelnych, lecz Czerwonego Krzyża i Ludowej Opieki Społecznej. Wpływające datki mają być rejestrowane i należy zadbać o to, aby zostały wykorzystane wyłącznie na pomoc dla potrzebujących Polaków wyznania katolickiego.

Godzina 12.30

Reichsamtsleiter Freiherr du Prel relacjonuje gubernatorowi generalnemu wydarzenia dnia i informuje, że kierownik tutejszego biura DNB¹² Nehring¹³, doświadczony znawca kwestii wschodnich, został odwołany. Gubernator generalny, zgodnie z sugestią reichsamtsleitiera du Prela, poleca wysłanie następującego telegramu do [prezesa] zarządu Niemieckiego Biura Prasowego dr. Albrechta¹⁴ w Berlinie:

„W celu wypełnienia postawionego przede mną trudnego zadania na Wschodzie potrzebuję pilnie dotychczasowego kierownika tutejszego biura DNB Nehringa, który jako jedyny znawca niemieckiego Wschodu

⁸ W dokumencie Wühlisch.

¹⁰ Pius XII, właśc. Eugenio Maria Giuseppe Giovanni Pacelli (1876–1958) – włoski duchowny katolicki, w latach 1939–1958 papież.

¹¹ Arcybiskup Filippo Cortesi (1876–1947) – włoski duchowny katolicki, dyplomata watykański, w latach 1936–1947 nuncjusz apostolski w Polsce, do 1939 r. dziekan korpusu dyplomatycznego w Warszawie, zmuszony przez Niemców do opuszczenia Polski.

¹² Deutsches Nachrichtenbüro GmbH – Niemieckie Biuro Prasowe Sp. z o.o., główna agencja informacyjna w okresie panowania w Niemczech narodowego socjalizmu, kierowana przez Ottona Mejera i Gustava Albrechta.

¹³ Joachim Nehring (1903–1991) – dziennikarz, urzędnik i aktywista prawicowy, od 1932 r. w NSDAP, od 1933 r. w SS (untersturmführer), od stycznia 1940 r. referent w Placówce Prasowej Urzędu Gubernatora Generalnego, od maja 1941 r. pracownik urzędu naczelnika powiatu krakowskiego, od sierpnia 1941 r. zastępca naczelnika i naczelnik powiatu w Kamionce Strumiłowej, pod koniec wojny w Waffen SS, w październiku 1950 r. skazany w Monachium na cztery lata obozu pracy i dożywotni zakaz pisania do gazet, w grudniu 1959 r. bezskutecznie prosił o azyl polityczny w NRD, od 19 III do 26 V 1965 r. w areszcie śledczym, przesłuchiwany z powodu działalności w Galicji.

¹⁴ Gustav Albrecht (1890–1947) – dr n. prawnych, dziennikarz i wydawca prasy, w latach 1939–1945 prezes zarządu agencji informacyjnej Deutsches Nachrichtenbüro GmbH, zmarł w radzieckim obozie w Gorzowie Wielkopolskim.

znakomicie jak dotychczas nawiązywał kontakty z prasą Rzeszy, a teraz, bez mojej wiedzy, został nagle odwołany. Proszę o bezzwłoczne przywrócenie go na stanowisko albo przestanie meldunku, dlaczego jego powrót napotyka trudności, abym mógł podjąć kroki w celu jego natychmiastowego powrotu”.

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 113–118, oryginał, mps.

1939 grudzień 20, [środa], Kraków – Konsultacja gubernatora generalnego z przedstawicielem dyplomatycznym von Wühlischem

Gubernator generalny został poinformowany między innymi o skardze rządu Związku Radzieckiego na nieustanne deportowanie przez urzędowe organy Rzeszy Niemieckiej Żydów z Generalnego Gubernatorstwa do Związku Radzieckiego¹.

Gubernator generalny upoważnił przedstawiciela dyplomatycznego von Wühlischa^a, aby przekazał bezpośrednio gruppenführerowi SS Krügerowi, że wszelkie tego rodzaju akcje mają być w przyszłości zakazane. Skargę Związku Radzieckiego należy potraktować bardzo poważnie, a przede wszystkim należy za wszelką cenę uniknąć zakłócenia przyjaznych stosunków między Związkiem Radzieckim i Niemcami tego typu akcjami.

Kraków, 20 grudnia 1939 r.

[^b]

Źródło: AIPN, GK 95/1, s. 119, oryginał, mps.

^a W dokumencie Wülisch.

^b W dokumencie adnotacja kancelaryjna Do dziennika 20/3 Kth (*być może skrót nazwiska dr. Franza Keitha, kierownika kancelarii Urzędu Gubernatora Generalnego*).

¹ W celu omówienia sprawy „wielu przymusowych transportów ludności żydowskiej” kierowanych bez wzajemnego uzgodnienia z niemieckiej do radzieckiej strefy interesów na terenie okupowanej Polski 17 XII 1939 r. zastępca komisarza spraw zagranicznych ZSRR Władimir Potemkin wezwał do siebie ambasadora Rzeszy Niemieckiej w ZSRR Friedricha-Wernera Grafa von der Schulenburga. Radziecki minister wyraził przypuszczenie, że ambasada niemiecka nie jest świadoma „oburzających faktów” (także strzelania przez niemiecką ochronę granicy do Żydów zawracanych przez radzieckich pograniczników, co powoduje dziesiątki ofiar śmiertelnych), gdyż w innym przypadku z pewnością podjęłaby stosowne działania, aby przerwać opisaną praktykę. W związku ze stałym zwiększaniem rozmiaru tych transportów Potemkin poprosił Schulenburga o niezwłoczne zaniechanie podobnych działań. Według Potemkina, nadzwyczaj wzburzony Schulenburg obiecał jeszcze tego samego dnia interweniować w Berlinie. *Nota bene* jesienią 1939 r. Adolfowi Eichmannowi, mającemu świadomość, że Hans Frank nie życzy sobie dalszego napływu Żydów do GG, przyszedł do głowy pomysł, aby około 2 mln Żydów znajdujących się w niemieckiej strefie wpływów wywieźć do ZSRR, gdzie już 7 maja 1934 r. z rozkazu Józefa Stalina powstał Żydowski Obwód Autonomiczny (w Kraju Chabarowskim). Stalin nie wykazał zainteresowania niemiecką propozycją transferu europejskich Żydów, przedstawioną formalnie na początku 1940 r.

Wykaz skrótów

AIPN	- Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
art.	- artylerii
BdO	- Befehlshaber der Ordnungspolizei (Dowódca Policji Porządkowej)
BdS	- Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des Sicherheitsdienstes (dowódca Policji Bezpieczeństwa i Służby Bezpieczeństwa)
CdZ	- Chef der Zivilverwaltung (szef Zarządu Cywilnego)
DAF	- Deutsche Arbeitsfront (Niemiecki Front Pracy)
DNB	- Deutsches Nachrichtenbüro GmbH (Niemieckie Biuro Informacyjne sp. z o.o.)
DP	- dywizja piechoty
DzR GGdOPO	- Dziennik Rozporządzeń Generalnego Gubernatora dla Okupowanych Polskich Obszarów (Verordnungsblatt des Generalgouverneurs für die Besetzten Polnischen Gebiete)
FDP	- Freie Demokratische Partei (Wolna Partia Demokratyczna)
gen.	- generał
GG	- Generalne Gubernatorstwo
GK	- Główna Komisja
GmbH	- Gesellschaft mit beschränkter Haftung (spółka z ograniczoną odpo- wiedzialnością, sp. z o.o.)
HASAG	- Hugo Schneider Deutsche Waffen und Munitionsfabrike Aktien- gesellschaft (Niemieckie Fabryki Broni i Amunicji Spółka Akcyjna Hugona Schneidera)
KdO	- Kommandeur der Ordnungspolizei (komendant Policji Porządkowej)
KdS	- Kommandeur der Sicherheitspolizei und des Sicherheitsdienstes (Komendant Policji i Służby Bezpieczeństwa)
mjr	- major
MSW	- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych

n.	- nauk
NKID	- Narodnyj komissariat inostrannyh dzieł SSSR (Ludowy Komisariat Spraw Zagranicznych ZSRR)
NSAK	- Nationalsozialistisches Automobilkorps (Narodowosocjalistyczny Korpus Samochodowy)
NSDAP	- Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Narodowosocjalistyczna Niemiecka Partia Robotników)
NSKK	- Nationalsozialistisches Kraftfahrkorps (Narodowosocjalistyczny Korpus Motorowy)
NSV	- Nationalsozialistische Volkswohlfahrt (Narodowosocjalistyczna Ludowa Opieka Społeczna)
Oberost	- Oberkommando Ost (Naczelne Dowództwo na Wschodzie)
OFK	- Oberfeldkommandantur (Wyższy Komendant Polowy)
OKH	- Oberkommando des Heeres (Naczelne Dowództwo Sił Lądowych)
OKW	- Oberkommando der Wehrmacht (Naczelne Dowództwo Wehrmachtu)
pol.	- policji
por.	- porucznik
pp	- pułk piechoty
psk	- pułk strzelców konnych
RAD	- Reichsarbeitsdienst (Służba Pracy Rzeszy)
rez.	- rezerwy
RM	- Reichsmark (marka Rzeszy)
SA	- Sturmabteilungen der NSDAP (Oddziały Szturmowe NSDAP)
SD	- Sicherheitsdienst des Reichsführers SS (Służba Bezpieczeństwa Reichsführera SS)
SS	- Schutzstaffel der NSDAP (Szwadrony Ochronne NSDAP)
SS-T-St	- SS-Totenkopfstandarte (Pułk SS-Trupiej Czaszki)
st. szer.	- starszy szeregowy
TN/TeNo	- Technische Nothilfe (Pogotowie Techniczne, skoszarowane policyjne oddziały saperskie)
VOMI	- Hauptamt Volksdeutsche Mittelstelle (Główny Urząd Kolonizacyjny dla Niemców Etnicznych)
ZSRR	- Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich

Indeks osób

- Acht Bernard 14
Albrecht Gustav 159
Aleksandrow Aleksander 18, 27
Altstötter Josef 57
Arendts Wilhelm 158
- Backe Herbert 113
Baldwin William R. 14
Barckhausen Franz von 89–91, 103,
104
Bauder Theodor 109, 116, 121, 137, 139
Bauss (prezes) 113
Beck Emil 65, 67, 71, 122
Becker Herbert 44, 45, 74, 86, 89
Becker Hubert 141
Beckerle Adolf-Heinz 31
Behrendt Erich 155
Benninghoff Wilhelm 31
Bismarck Georg von 99
Blaskowitz Johannes von 18, 52, 54, 135
Boeck (inspektor) 145
Bomhardt Adolf Theodor Ernst von
77–79
Braun Ewa 81
Braun Margarete (Gretl) 81
Büchner (sędzia sądu okręgowego) 72,
110, 114, 122, 131, 137, 138
- Buchner Paul 35, 42, 43, 146
Bücks Fritz 102
Bühler Josef Friedrich 17, 34–36, 43, 50,
52, 55, 58, 64–66, 68, 74, 76, 81, 83,
85, 91, 93, 97, 103, 110–112, 114, 115,
117, 122–125, 131, 135, 146, 147, 150
Burckhardt Karl 31
Burmeister Karl 66, 83
- Cemach Mordechaj 100
Chmieleński Jan 101
Christiansen-Weniger Friedrich 103
Claus M. 99
Cortesi Filippo 159
Cuhorts Fritz 101
Cukier Józef 84
- Dahlgrün Rolf 28, 83
Daluege Kurt 52, 68, 78, 86, 105
Dangel Oskar 27
Darré Richard Walter 71, 113
Dąbrowska Danuta 16
Diebitsch Karl 141, 142
Diels Rudolf 68
Dittmer Kunz 85
Dobroszycki Lucjan 16
Dürr Dagobert Ernst 48, 86

Eckardt Otto 110, 112, 131
 Egersdorff Hans-Georg 103, 106, 107
 Eichmann Adolf 161
 Eissfeldt Kurd 35, 40, 121, 132
 Elendt H. 99
 Emge Carl August 57, 63
 Erdmann K. 99

 Fegelein Otto Hermann 69, 77, 81, 119
 Fegelein Waldemar 69, 81
 Fischeder (dr n. med.) 30, 157
 Fischer (Ministerstwo Gospodarki) 148
 Fischer Erich 44, 46
 Fischer Ludwig 31, 32, 35, 36, 39, 64, 66, 100, 132, 136
 Frauendorfer Max 42, 44, 66, 77, 79, 80, 93, 131, 150, 152
 Frerlin (wyższy radca) 131
 Friedrich M. 99
 Fulman Marian Leon 124
 Funk Walther Emanuel 50, 126, 128–130

 Gaeb Wilhelm 57
 Ganser Josef 103, 105, 131
 Garas Józef 16
 Gauweiler Otto 57, 58
 Geiss Imanuel 16, 19
 Getter Marek 16
 Gilsa Werner Albrecht Freiherr von und zu 25
 Globocnik Odilo 151
 Glöckner Kurt 141
 Godebardt A. 99
 Goebbels Joseph 12, 18, 22, 42, 44, 46–48, 142, 143
 Göring Hermann 18, 25, 57, 89, 98, 103, 105, 126, 132, 133, 140, 148
 Gorszenin Konstantin 15, 19

 Góral Władysław 124
 Greifelt Ulrich 81
 Greiser Arthur Carl 26, 151
 Grock (właśc. Charles Adrien Wettach) 49
 Grolman Wilhelm von 111
 Grünewald (reichsamtsleiter) 32
 Gudewill Walter 45
 „Gustav Kannstadt” zob. Rau Gustav
 Gutbrod Wilhelm 110, 112, 113, 121, 132

 Haller von (hauptsturmführer SS) 165
 Hampe Erich 137, 139
 Hasselblatt Werner Richard Karl 155, 158
 Hayler Franz 137, 140
 Heck Walter 22
 Herbst Otto 57
 Hermanns (landesführer) 89, 91, 118, 119, 139
 Herzog Leon 16
 Hess Rudolf 32, 74
 Heuber Wilhelm 32, 35, 36, 42, 43, 57, 59–61, 64
 Heusinger von Waldegg Alfred 44, 46
 Heydrich Reinhard 68
 Hierl Konstantin 153
 Hilpert Carl 83
 Himmler Heinrich 18, 22, 27, 32, 33, 43, 60, 68, 71, 142, 151
 Hintze Karl Gustav Ernst 83
 Hitler Adolf 12, 18, 22, 25, 32, 57, 63, 71, 97, 98, 103, 153
 Hoffmann (dr, mjr Wehrmachtu) 89
 Höfle Hermann 52, 53, 85, 86
 Hohenthal Joachim Graf von 88
 Hornung (Deutsche Arbeitsfront) 147
 Hosse (Bank Rzeszy) 110, 132

- Hoßfeld Johannes 103, 107
 Hühnlein Adolf 32, 52
- Jackson Robert Hougwout 14
 Jacobmeyer Wolfgang 16, 19, 20
 Janowski Andrzej 16
 Janowsky Karl 21, 77, 80, 81, 118, 119,
 150, 155, 156
 Jarmer Ernst 141–143
 Junod Marcel 18, 94
- Kalmus Werner 102, 150, 151, 155
 Kaltenbrunner Ernst 68
 Karanowicz Włodzimierz 96
 Keck Ludwig 28
 Keiser Erich von 99
 Keith Franz 111, 122, 124, 126, 132, 161
 Kittel Teodor 57, 60
 Kleindienst Alfred 138
 Kleinmann Wilhelm 57, 60, 61, 65, 77, 81
 Khusek Mirosław 14
 Koch Erich 37
 Köhn Willi 94
 Körner Hellmut 70, 72, 74, 77, 82, 103,
 110, 113, 115, 116, 118, 121, 131, 135, 144
 Kotarba Ryszard 14, 16
 Kreuger Ivar 56
 Kriegler Hans Gottfried 89, 91, 92
 Krohn Johannes 42, 44, 89, 91
 Krosigk Johann Ludwig Graf Schwerin
 von 127
 Król Eugeniusz Cezary 143
 Krüger Friedrich-Wilhelm 17, 43–45,
 49, 52, 53, 64, 68, 74, 77, 78, 83, 85,
 86, 89, 105, 119, 121, 125, 131, 134, 136,
 152, 161
 Kruszyński Józef 124
 Krzeptowski Wacław Jan 84
- Lade Alfred (lub Karl Georg Albert)
 zob. Serafin
 Lammers Hans-Heinrich 18, 57, 58, 107
 Lasch Karl 33, 35, 36, 44, 51, 64, 66, 73,
 86, 99, 132, 135, 136
 Lauenstein Johann Dietrich 85
 Lauxmann Richard 30, 44, 45, 74, 85,
 103, 105, 109, 121, 132
 Leeb Wilhelm von 54, 63, 144
 Lehmann Rudolf 63
 Leist Ludwig 27
 Lenke (prezes senatu) 109, 121
 Leutert (wyższy radca stanu) 44
 Lindner Julius 102
 Lippl Louis Robert 109, 117, 121
 Lorenz Werner 75, 81, 86
 Lummitzsch Otto 91
 Lutze Viktor 32
 Luxenberg Lothar 132
- Malinowski Marian 16
 Marotzke Franz Wilhelm 89, 92, 93
 Medem Eberhard Kurt Hermann Georg
 Freiherr von 33
 Meidinger Max 18
 Meisinger Josef 37
 Mejer Otto 159
 Mühlmann Kajetan 66, 110, 121, 132
 Müller Georg Wilhelm 44, 46
 Müller Heinrich 68
- Nehring Joachim 159
 Neubacher Herrmann 98
 Neuling Ferdinand 96
 Nitsche M. 99
 Noë Hermann 70
 Noé Ludwig 70
 Noetzold Herbert Hilmar Robert 110, 116

- Oberlindober Hans 147
 Ohlendorf Bruno 52–54
 Opdenhoff Christian 103, 108, 122, 145
 Osmańczyk Edmund J. 15, 19
 Otto Gustav Matthieu Helmut 27, 48

 Pacelli Eugenio Maria Giuseppe Giovanni zob. Pius XII
 Paersch Fritz 59, 60
 „Peter Grubbe” zob. Volkmann Claus
 Petri Hermann 141, 142
 Pfeffer von Salomon Friedrich 74, 75, 77, 79, 80, 93
 Pflugbeil Johann 101
 Pietzsch Albert Theodor 129
 Piotrowski Stanisław 12–19
 Pius XII (właśc. Eugenio Maria Giuseppe Giovanni Pacelli) 124, 159
 Platthaus Andreas 22
 Plodeck Oskar Friedrich 59, 87, 128, 132, 146
 Płoski Stanisław 16
 Pokrowski Jurij 14
 Polubiec Zofia 16
 Popper (postrat) 59
 Potemkin Władimir 161
 Prag Werner 16, 20
 Prel Maximilian Freiherr du, marquis d’Erpeldange, baron de Chapois 33, 35, 44, 46–48, 55, 63, 66, 67, 71, 74, 76, 77, 80, 83, 86, 91, 103, 131, 141, 143, 144, 146, 155, 159
 Pruszek Maciej 100

 Ragiński Marek 14
 Randt Erich 109, 122
 Rastelli Enrico 49
 Rau Gustav („Gustav Kannstadt”) 118, 119
 Rauch (dyrektor) 132
 Rautenkranz Gustav von 141
 Reinecke Hermann 144
 Reinhardt Fritz 58
 Rienhardt Rolf 57, 61, 63, 66
 Rose Rosa Sala 22
 Rosemann R. 99
 Rossbach (porucznik) 75
 Rydz-Śmigły Edward 61

 Saage Erwin 109
 Samsonowski Józef 100
 Schäffer Gerhard 13
 Schepers Hans Julius 29, 30, 57, 61, 63, 64, 109, 114, 116, 118, 121, 131, 141–143
 Schichau Friedrich 70
 Schickendanz Arno 132
 Schirach Baldur von 18, 144, 145
 Schlumprecht Karl 44, 50, 52, 54, 55, 70, 128
 Schmelcher Willy 91
 Schmidt Friedrich 37, 55, 85, 101, 103, 105, 155
 Schmidt Fritz 144
 Schmidt (radca ministerialny) 110, 117, 122
 Scholz Herbert Wilhelm 74, 75
 Schönemann Hans 141
 Schubert Reinhold 22
 Schulenburg Friedrich-Werner Graf von der 161
 Schulte-Wissermann Fritz 110, 132
 Schwarz Otto 137
 Senkowsky Hermann 21, 52, 55, 56, 72, 86, 94, 95, 103, 107, 118–121
 Serafin (właśc. Alfred Lade lub Karl Georg Albert Lade) 138

- Seyss-Inquart Arthur 18, 36, 37, 40,
42–46, 52, 64–66, 74, 75, 83, 85, 86,
89, 93, 103, 112, 114, 115, 117–119, 121,
123, 124, 126, 131, 133, 150, 152
- Siebert Friedrich Wilhelm 51, 110,
113–115, 121, 131, 135, 150–152, 155
- Söller (sędzia powiatowy) 110, 111, 132
- Spalke (podpułkownik) 89, 144
- Spannagel (radca górniczy) 109, 131
- Spindler Alfred 28, 52, 55, 65, 66, 70,
83, 90, 94, 95, 110, 112–115, 121, 125,
132, 136, 145, 146
- Staden Berndt von 155, 158
- Stadler Theo Albert 145
- Stalin Józef 161
- Stein Walter 13
- Streccius Alfred 96
- Streckenbach Bruno Heinrich 34,
44–46, 49, 50, 85, 86, 107
- Streit Freiherr von 28
- Strojek Stefan 123
- Stuckart Wilhelm 79
- Stutterich Werner 99
- Surdacki Zygmunt 124
- Szatkowski Henryk 84
- Szejnin Lew 14
- Szrojt Eugeniusz 15, 19
- Szysko-Bohusz Adolf 123
- Świątkowski Henryk 14
- Taylor Telford 14
- Tetzner Erich 109, 121, 132
- Tholens Hermann 150, 152, 153
- Tischer Rudolf 109, 121, 131
- Todt Fritz 52–54, 151
- Tołwiński Tadeusz 101
- Tomala Mieczysław 16
- Tschammer und Osten von (mjr Ober-
ost) 89, 121, 131, 135, 137
- Tymen von (Ministerstwo Gospodarki)
137, 138
- Ulex Wilhelm Alexander 103, 105
- Volkman Claus („Peter Grubbe”) 111
- Vollard-Bockelberg Alfred von 26
- Wächter Otto Gustav 36–39, 64, 65, 73,
77, 83, 118, 119, 132, 135, 136, 150, 152
- Walbaum Jost 110, 121, 131, 135, 155–158
- Wegener (landforstmeister) 110
- Weh Albert 43, 55, 94, 114, 122, 131, 136,
149
- Weigl Rudolf Stefan 157
- Wehenmaier Helmut 102
- Weinreich Hans 91
- Weizsäcker Ernst von 71, 79
- Wettach Charles Adrien zob. Grock
- Wieder Witalis 84
- Wiemann Josef 110, 121, 131
- Wille Kurt Friedrich Theodor 48, 89,
90, 103, 105, 106, 110, 114, 115, 122
- Winkler Max 55, 57–61, 93, 95, 128
- Woyrsch Udo von 96
- Wühlisch Joachim von 66, 74, 77, 81, 89,
94, 103, 105, 110, 122, 131, 155, 159, 161
- Wünnenberg Alfred 68
- Zech Karl 77
- Zetsche Richard 21, 77, 81, 85, 87, 90,
94, 95, 110, 112, 118–121, 126, 130, 132,
137, 138, 142, 147–149
- Zörner Ernst Erich 151